

ΠΑΝΔΘΗΝΑΙΑ

ΕΤΟΣ Ε'

15 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1904

ΕΝΕΤΙΚΗ ΛΕΣΧΗ ΕΝ ΚΡΗΤΗ,

Οἶαν περίπου θέσιν κατεῖχεν ἐν ταῖς ἀρχαίαις ἑλληνικαῖς πόλεσιν ἡ Ἀγορά, τοιαύτην εἶχε καὶ παρόμοιον σκοπὸν ἐτέλει ἐν ταῖς ἰταλικαῖς τοῦ Μεσαίωνος πόλεσιν ἡ λεγόμενη *Loggia*. Ἡ λέξις εἶναι τὸ ἑλληνικὸν Δογεῖον, τὸ ἀνυψωθὲν προσκίνηριον τοῦ ἑλληνορωμαϊκοῦ θεάτρου.

Ἡ ἰταλικὴ *Loggia* καὶ *Loggetta* ἦτο οἰκοδόμημα δημόσιον κτιζόμενον ἐν τῷ κεντρικωτέρῳ τῆς πόλεως μέρει, Στοὰ ἀνοικτὴ μονώροφος ἢ διώροφος, τόπος συνεντευξέως τῶν ἀρχόντων καὶ τῶν εὐγενῶν τῆς πόλεως, Λέσχη πολιτικὴ καὶ ἐμπορικὴ.

Ἡ Φλωρεντία σώζει καὶ μέχρι σήμερον τὴν περίφημον *Loggia dei Lanzi*, ἡ Ἑνετία πρὸ τετραετίας ἔσωζεν ἀκόμη τὴν ἰδικήν της ἐν τῇ Πλατεῖᾳ τοῦ Ἀγίου Μάρκου, ὅτε τὸ περίφημον Κωδωνοστάσιον (*Campanile*) καταπεσὸν αἰφνιδίως κατεπλάκωσε καὶ διέφθειρεν αὐτήν.

Πᾶσα ἀποικία ἐνετικὴ καὶ κτῆσις, ἐν ἣ ἐγκαθίσταντο Ἑνετοί, ἔπρεπε νὰ ἔχῃ τὴν ἀπαραίτητον Λέσχην. Ἡ Κρήτη, ἡ πολυτιμότερα τῆς Γαληνοτάτης κτῆσις, τὸ Βασίλειον τῆς Κρήτης, ὡς ἐπωνομάζετο ἐμφαντικῶς, εἶχε τὰς ἰδικὰς της, κτίσματα τῶν Ἑνετῶν ἀποίκων. Ἐν Ρεθύμνῃ σώζεται ἀκόμη μεταβεβλημένον εἰς τζαμίον τουρκικόν. Ὁ Χάνδαξ, (τὸ σημερινὸν Ἡράκλειον) ἡ πρωτεύουσα τοῦ Βασιλείου, εἶχε τὴν ὠραιότεραν *Loggia*, κτίσμα τῆς Ἀναγεννήσεως.

Ἡ δημώδης κρητικὴ διάλεκτος διέσωσε τὴν λέξιν ὑπὸ τὸν τύπον *λόντζα*, δι' ἣς δηλοῖ ὄμιλον καὶ ὁμιλίαν ἀνθρώπων φιλικῶς διαλεγομένων.

Ἡ *Loggia* τοῦ Ἡρακλείου ἐκτίσθη εἰς τὴν κεντρικωτάτην θέσιν τῆς πόλεως παρὰ τὸν Μητροπολιτικὸν ναὸν τοῦ Ἀγίου Τίτου, τὸ Δουκικὸν Ἀνάκτορον, τὸν ναὸν τοῦ Ἀγίου Μάρκου, τὴν πλατεῖαν τῆς πόλεως καὶ τὸ παλάτιον τοῦ Ἀρχιστρατήγου. Ἡ πρόσσις αὐτῆς καὶ ἡ κυρία εἴσοδος εὗρίσκετο εἰς τὴν *Μεγάλην Ροῦγαν* τὴν ἄγουσαν ἐκ τοῦ λιμένος εἰς τὴν πλατεῖαν καὶ τὰ παλάτια τοῦ Δουκὸς καὶ Ἀρχιστρατήγου.

Ἐκτίσθη κατὰ τὸ μέσον τοῦ 16ου αἰῶνος ὑπὸ διασήμευ ἀρχιτέκτονος πιθανώτατα τοῦ ἐκ Βερώνης Μιχ. *Sammicheli*, ὅστις διέτριψεν ἐν Κρήτῃ ἀπὸ τοῦ 1537-1542, ὅτε ἐσχέδιασε τὰ κολοσιαῖα τοῦ Χάνδακος τείχη καὶ τὰ λοιπὰ ὀχυρωματικὰ ἔργα.

Εἰς τὴν Λέσχην ταύτην συνήρχοντο οἱ ἄρχοντες καὶ οἱ εὐγενεῖς καὶ οἱ πολῖται πρὸς ἀναψυχὴν καὶ συνδιάλεξιν καὶ πρὸς σύσκεψιν περὶ διαφόρων ζητημάτων πολιτικῶν καὶ κοινωνικῶν καὶ ἐμπορικῶν· οἱ ἄρχοντες καὶ οἱ εὐγενεῖς τιμαριούχοι διέτριβον ἴσως εἰς τὸν ἄνω ὄροφον, οἱ δὲ λοιποὶ πολῖται κάτω. Ἀπὸ τῶν ἀνοικτῶν τῆς Λέσχης στοῶν ὁ δημόσιος κήρυξ (*Gastaldio*) ἐκήρυττε τὰ διατάγματα τῆς Κυβερνήσεως, ἐντεῦθεν ὁ Δοῦξ καὶ αἱ ἄλλαι Ἀρχαὶ προσεφώνουν τὸ πλῆθος κάτω ἐν τῇ Μεγάλῃ ὁδῷ καὶ ἐντεῦθεν ἐθεῶντο τὰς δι' αὐτῆς διερχομένας πομπὰς καὶ λιτανεῖας.

Καὶ ἐκτίσθη μὲν ἡ *Loggia* τοῦ Ἡρακλείου, ὡς εἵπομεν, κατὰ τὸ μέσον τοῦ 16ου αἰῶνος, ἀλλὰ καὶ πρότερον ἐπὶ αἰῶνας καὶ πάντως ἐν τῇ αὐτῇ θέσει ὑπῆρχεν ἀρχαιότερα καὶ ἀπλουστερά τὴν οἰκοδομίαν Λέσχη. Τοῦτο μανθάνο-

μεν ἐκ τῶν διαταγμάτων (banna) τῆς ἐν Κρήτῃ Ἑνετικῆς Κυβερνήσεως τῶν δημοσιευθέντων πρὸ ὀλίγων μηνῶν εἰς τὸ τελευταῖον τεῦχος τοῦ Βυζαντινοῦ Δελτίου τοῦ Κρουμβάχερ, ἐν οἷς στερεοτύπως ἐπαναλαμβάνεται εἰς τὴν ἀρχὴν ἐκάστης διαταγῆς «ἐκηρύχθη δημοσίᾳ ὑπὸ τοῦ (δεῖνα) δημοσίου κήρυκος ἀπὸ τοῦ Λωβίου (Lobium),» ὡς ἐκαλεῖτο ἡ Loggia ἐν τῇ ἐπισήμῳ Λατινικῇ τῆς ἐποχῆς ἀπὸ τοῦ γερμανικοῦ Laube. Χάριν περιεργείας ἀναφέρομεν ὅτι ἐν τῇ Λέσχῃ ταύτῃ ἐπετρέποντο κατὰ τὴν ἐποχὴν καθ' ἣν χρονολογούνται τὰ διατάγματα (περὶ τὸ 1350), ἐνταῦθα καὶ τὰ τυχερὰ παιγνίδια καὶ δὴ ἡ ἀγαπητοτάτη τοῖς τότε Ἑνετοῖς κυβεία, ἀπαγορευομένη ἀλλαχοῦ ἰδίᾳ καὶ δημοσίᾳ.

Ἡ Λέσχῃ τοῦ Ἡρακλείου, ἥς εἰκόνα παραθέτομεν κατὰ τὰ σχέδια καὶ τὰς συμπληρώσεις τοῦ μελετήσαντος αὐτὴν ἰταλοῦ ἀρχιτέκτονος Berchet, εἶναι κτίριον ὀρθογώνιον ἔχον μήκος 28 μέτρα καὶ πλάτος 11 περίπου. Ἦτο Στοὰ διώροφος, καὶ ὁ μὲν ἰσόγειος ὄροφος ἔχων ἕξ δωρικούς ἀρραβδωτούς ἡμικίονας καὶ δύο τετραγώνους παραστάδας κατὰ τὰ ἄκρα ἦτο δωρικοῦ ρυθμοῦ, ὁ δὲ ἄνω ἦτο ἰωνικοῦ μὲ ὀκτὼ ἀντιστοιχοῦς τοῖς κάτω ἰωνικοῦς ραβδωτούς ἡμικίονας. Τὰ μεταξὺ τῶν κίονων τόξα, κάτω μὲν ἦσαν πάντα ἀνοικτὰ ἔχοντα μόνον χαμηλὸν θωράκιον, τὰ δὲ ἄνω ἦσαν ἐναλλάξ ἀνοικτὰ καὶ κλειστά. Τὸ ἄνω μέρος τοῦ ἰσογείου ὁρόφου περιείχε διάζωμα τριγλῦφων καὶ μετοπῶν, ἐν αἷς ἐναλλάξ εἰκονίζονται ἐν ἀναγλύφοις ὁ Λέων τοῦ Ἀγίου Μάρκου καὶ τρόπαια ἢ πανοπλῖαι ἢ ἱππῶται ἐν πολεμικῇ στολῇ. Ὁ ἄνω ὄροφος ὑποτίθεται ὅτι ἔφευρεν ὑπὲρ τὸν θριγκὸν δρύφακτον (ballustrade), ἐφ' οὗ κατὰ μὲν τὰς τέσσαρας γωνίας ὑπῆρχεν ὀβελίσκος, εἰς ἐν ἐκάστη, ἐν τῷ μεταξὺ δὲ ἀγάλματα διακοσμητικά. Ομοίᾳ τῇ προσόψει εἶναι ἡ ἀρχιτεκτονικὴ ἐξωτερικὴ διάταξις καὶ τῶν δύο στενῶν πλευρῶν. Ὅπισθεν ἡ Loggia συνείχετο καὶ συνεκινῶναι πρὸς ἄλλο δημόσιον οἰκοδόμημα τὴν Ἑνετικὴν Ὀπλοθήκην (Armeria).

Ἡ Λέσχῃ ἦτο πᾶσα ἐκτισμένη διὰ λίθων παρίνων πελεκητῶν καὶ διεκρίνετο διὰ τὴν εὐγενῆ ἀρχαϊκὴν ἀπλότητα καὶ τὴν μεγάλην ἀρμονίαν τῶν ἀρχιτεκτονικῶν μερῶν, δικαίως δὲ ἐθαυμάσθη καὶ ὑπὸ τῶν νεωτέρων. Ὁ μὲν διευθυντὴς τοῦ ἐν Ἀθήναις Γερμανικοῦ Ἰνστιτούτου κ. Dörpfeld ἰδὼν πολλάκις τὸ οἰκοδόμημα πρὸ τῆς τελευταίας καταστροφῆς, ἀποκαλεῖ αὐτὸ

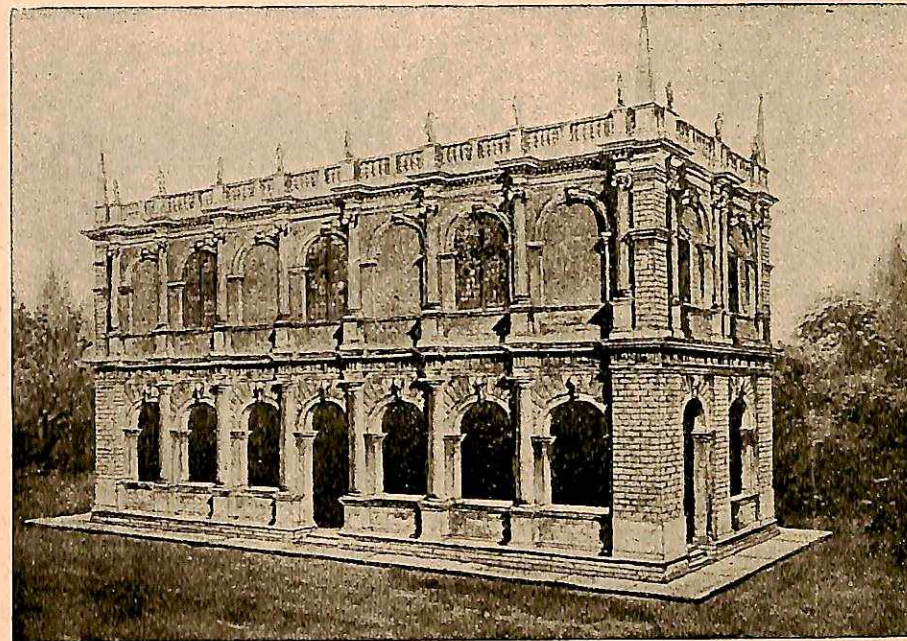
ἐν ἐπιστολῇ τοῦ καλλιτέχνημα τοῦ ρυθμοῦ τῆς Ἀναγεννήσεως, ὁ δὲ E. Gerland λέγει περὶ αὐτοῦ ὅτι εἶναι ἱστορικὸν μνημεῖον καὶ τὸ μοναδικὸν ἐγκαλλώπισμα τῆς πόλεως Ἡρακλείου.

Τοιοῦτον ἦτο τὸ οἰκοδόμημα ἐπὶ Ἑνετοκρατίας καὶ ὅπως βλέπομεν αὐτὸ ἐν τῇ εἰκόνι.

Οἱ Τούρκοι καταλαβόντες τὸν Χάνδακα τῷ 1669 συνήνωσαν τὴν ἄχρηστον πλέον δι' αὐτοὺς Λέσχην μετὰ τῆς ὀπισθεν συνεχομένης Ὀπλοθήκης, καὶ ἐχρησιμοποίησαν ἀμφοτέρω πρὸς φύλαξιν τῶν κυριευθέντων καὶ καταλειφθέντων ἑνετικῶν ὅπλων καὶ ἄλλων πολεμικῶν ἐφοδίων. Ἡ χρῆσις δὲ αὕτη ἐξηκολούθησε καὶ καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς ἐν Κρήτῃ Τουρκοκρατίας ἐπὶ δύο καὶ ἡμισυν αἰῶνας περίπου. Ἐντεῦθεν ὀλόκληρον τὸ ἀποτελεσθὲν οἰκοδόμημα ὠνομάσθη Τσεπανές, ὅπως καλεῖται καὶ σήμερον. Ὅπλα ἑνετικά καὶ πανοπλῖαι ἱπποτικά, τόξα καὶ βέλη ἀναρίθμητα ἐφυλάσσοντο ἐνταῦθα. Κατὰ τοὺς τελευταίους ὅμως χρόνους, ὅτε ἀνεπτύχθη ἡ ἀρχαιοφιλία, ἐξηφανίζοντο κατὰ μικρὸν τὰ μεσαιωνικὰ ταῦτα λείψανα ἀφαιρούμενα καὶ ἀπεμπολούμενα ὑπὸ τῶν κατὰ καιροὺς Τούρκων διοικητῶν καὶ φρουράρχων, διετηροῦντο δὲ πλέον ὀλίγα μόνον τόξα καὶ βέλη πρὸ ἕξ ἐτῶν, ὅτε μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ, παρελήφθησαν καὶ ταῦτα ὑπὸ τῆς Τουρκικῆς Κυβερνήσεως μετὰ τῶν τηλεβόλων καὶ τῶν ἄλλων πολεμοφοδίων.

Κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἐν Κρήτῃ Τουρκοκρατίας, τὸ κτίριον ὑπέστη σοβαρὰς βλάβας ἐκ τε τοῦ χρόνου καὶ μάλιστα ἐκ τῶν συχνῶν καὶ καταστρεπτικῶν σεισμῶν τῶν δονούντων τὸ ἔδαφος τῆς Κρήτης καὶ ἰδίᾳ τοῦ Ἡρακλείου. Ἐκ τούτων πάντως θὰ κατέρρευσε ὁ θριγκὸς τοῦ ἄνω πατώματος καὶ τὸ δρύφακτον μετὰ τῶν ὀβελίσκων καὶ τῶν διακοσμητικῶν ἀγαλμάτων· οἱ δὲ πρεσβύτεροι ἐνθυμοῦνται καὶ ἀναφέρουσιν ὅτι κατὰ τὸν σεισμόν τοῦ 1856 κατέπεσε ἡ πρὸς Ν. στενὴ πλευρὰ τοῦ ἄνω ὁρόφου, ἐπισκευασθεῖσα μετ' ὀλίγον βαναύσως ὑπὸ τῶν Τούρκων. Καὶ ἄλλας δὲ τινες ἀγροίκους ἀλλ' ἀναγκαίας ἐπισκευὰς ὑπέστη τὸ οἰκοδόμημα κατὰ τὴν περίοδον τῆς Τουρκοκρατίας, ἵνα εἶναι κατάλληλον δι' ὃν ἐχρησίμευε σκοπὸν καὶ οὕτω διετηρήθη μέχρι τῆς ἀπελευθερώσεως.

Ἡ καταστροφὴ τοῦ ἱστορικοῦ μνημεῖου διὰ χειρῶν ἀνθρωπίνων ἐγένετο δυστυχῶς ἐσχάτως, ὀφείλεται δὲ ἀκριβῶς εἰς ἐκείνην ἐκ τῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν τῆς Κρητικῆς Πολιτείας, ἥτις εἶχε τὸ καθήκον ἐκ τῶν γνώσεων καὶ τῶν

ΕΝΕΤΙΚΗ ΛΕΣΧΗ ΕΙΣ ΤΟ ΗΡΑΚΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ

φώτων τῆς νὰ τὸ σώσῃ, ἐννοῶ τὴν ὑπηρεσίαν τῶν δημοσίων ἔργων. Ἀρχιτέκτων τοῦ δημοσίου ἤρχισε τὴν καταστροφὴν πρὸ τετραετίας καὶ μηχανικὸς τὴν συνεπλήρωσε πρὸ δύο μηνῶν.

Ἡ Κρητικὴ Κυβέρνησις θέλουσα νὰ σώσῃ καὶ διατηρήσῃ τὸ μνημεῖον τοῦτο, τοῦ ὁποίου τὴν σημασίαν καὶ οἱ ξένοι ἀρχαιολόγοι καὶ ἡ ἐγχώριος ἀρχαιολογικὴ ὑπηρεσία εἶχον ὑποδείξει, ἐσκέφθη ἐπιδιορθοῦσα καὶ μεταρρυθμίζουσα αὐτὸ νὰ τὸ μετατρέψῃ εἰς Μουσεῖον ἀρχαιολογικόν, οὗ ἐπείγουσαν ἀνάγκην εἶχεν ἡ Πολιτεία. Ἡ ἰδέα ἦτο καλὴ καὶ ἡ προαίρεσις ἐξαιρετος, ἀλλὰ δυστυχῶς ἡ ἐκτέλεσις τοῦ ἔργου ἀνετέθη εἰς χεῖρας ἀνικάνου καὶ ἐπιτολαιοῦ ἀρχιτέκτονος, ὅστις χωρὶς νὰ ἐξετάσῃ καὶ ἐξακριβώσῃ τὴν κατάστασιν καὶ ἀντοχὴν τοῦ κτιρίου προέβη εἰς τὸ ἔργον μὲ τόσῃ ἐνοχον κουφότητα, ὥστε μετὰ τινος μηνῶν ἡ μὲν Κρητικὴ Πολιτεία, ἀφ' οὗ ἔδαπάνησε μᾶτην δεκάδας τινὰς χιλιάδων δραχμῶν, ἐγκατέλιπε τὴν ἐπιχείρησιν καὶ ἐξήτησεν ἄλλον χῶρον διὰ τὸ Μουσεῖον, ὁ μηχανικὸς ἀπῆλθεν εἰς τὰ ἴδια καὶ τὸ οἰκοδόμημα ἡμικατεστραμμένον ἔμενε περιβεβλημένον ἐπὶ ἔτη τὰ ἱκνῶματα καὶ ἔτοιμον νὰ καταπέσῃ εἰς τὰς κεφαλὰς τῶν διαβατῶν. Πρὸς ἀποσόβησιν καὶ τῆς περιπετείας ταύτης ἡ Κυβέρνησις ἔδωκε πρὸ δύο μηνῶν

τὴν διαταγὴν νὰ ἀφαιρεθῇ ὁ ἐτοιμόρροπος ἄνω ὄροφος· καὶ ὁ ἐνταλθεὶς ὅμως τὴν ἐργασίαν ταύτην μηχανικὸς διέπραξεν ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ καὶ μιᾷ νυκτὶ ἐντελῇ καταστροφὴν παρὰ τὰς διαμαρτυρίας καὶ τὰς συστάσεις τῆς ἀρχαιολογικῆς ὑπηρεσίας. Ἐνῷ ἦτο εὐκόλον καὶ λογικὸν νὰ ἀφαιρῇται μετὰ προσοχῆς τὸ ὑλικὸν καὶ νὰ φυλάσσεται διὰ τὴν μέλλουσαν τοῦ κτιρίου ἀνακρίνισιν, κατερρίπτοντο μετὰ λύσσης καὶ μανίας πρωτοφανοῦς ἀπὸ ὕψους 10-15 μέτρων ἐπὶ τοῦ λιθοστρώτου τῆς οδοῦ οἱ κίονες καὶ τὰ ἄλλα ἀρχιτεκτονικὰ μέλη καὶ ἐθρουματίζοντο, ἐν τῇ φρεβρᾷ δὲ ταύτῃ πᾶσαι ἡρωτηρίαζον καὶ κατεκερματίζον καὶ τὰ κάλλιστα διατηρούμενα μέρη τοῦ ἰσογείου ὁρόφου, μάλιστα δὲ τὸν στυλοβάτην καὶ τὰ προέχοντα γείσα τὰ ὁποῖα καὶ ἐκολόβωσαν κατὰ τρόπον οἰκτρον.

Ἡ Λέσχῃ τοῦ Ἡρακλείου νῦν σώζει μόνον τὸ κάτω πάτωμα, στερεὸν μὲν τοῦτο ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἀναλλοίωτον οὐδὲ ἀλώβητον ἐκ τῶν γενομένων βανδαλισμῶν. Εἰς τὴν Κρητικὴν Πολιτείαν ἐπιβάλλεται τὸ στοιχειῶδες καθήκον μετὰ τὰ γενόμενα καὶ τοῦτο νὰ διατηρήσῃ καὶ τὸν ἄνω ὄροφον νὰ ἀποκαταστήσῃ εἰς τὸ πρῶτον σχῆμα. Λέγεται ὅτι ὁ δῆμος τοῦ Ἡρακλείου σκέπτεται νὰ ζητήσῃ παρὰ τῆς Πολιτείας τὸ οἰκοδόμημα καὶ τὸ χρησιμοποίησιν ὡς Δημαρ-

χεῖον μὲ τὴν υποχρέωσιν τῆς κατὰ τὸ ἀρχικὸν σχέδιον ἀνακαινίσεως. Πολιτεία καὶ Δῆμος ὀφείλουσι νὰ ἐξαλείψωσι τὸ προσφθὲν ὄνειδος τοῦ βανδαλισμοῦ ἀνακαινίζοντες καὶ ἐπανάγοντες τὸ μεσαιωνικὸν καλλιτέχνημα κατὰ τὸ δυνατόν εἰς τὴν παλαιὰν αὐτοῦ μορφήν.

Τὰ ἱστορικὰ μνημεῖα παρ' οἰουδήποτε καὶ ἂν προέρχωνται, καὶ παρὰ τυράννων καὶ κατακτητῶν ἀκόμη, σήμερον εἶναι σεβαστὰ καὶ πᾶσα πολιτισμένη Κυβέρνησις ὀφείλει νὰ τὰ σώζῃ καὶ τὰ διατηρῇ. Εἶναι ταῦτα αἱ ζωσαὶ καὶ φθεγγόμεναι σελίδες τῆς πατρίου ἱστορίας, ὁ θάλαμος δὲ νὰ καταστρέφῃ τὰ μνημεῖα ταῦτα διὰ λόγους δῆθεν ἐθνικούς, ὡς ἀναμνησκοντα χρόνους δυστυχεῖς καὶ ἡμέρας ἐθνικῶν συμφορῶν παραλογίζεται, ὅπως καὶ ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἐπιχειρεῖ νὰ ἐξαλείφῃ ἐκ τῆς ἱστορίας τῆς ἐθνικῆς τὰς σελίδας ἐκεῖνας, ἐν αἷς ἀναφέρονται ἀτυχίαι καὶ συμφοραὶ καὶ ταπεινώσεις ἐθνικαί. Ἄν τὰ μνημεῖα ταῦτα ὑπενθυμίζουσι ἀτυχίας καὶ συμφοράς, δὲν ἀναμνησκουσι ταυτοχρόνως τὸ ἀδάμαστον φρόνημα τοῦ ἔθνους καὶ ἀντὶ νὰ ταπεινώσῃ τὰς ψυχάς, δὲν παραδειγματίζουν τὰς ζώντας καὶ δὲν φρονηματίζουν αὐτοὺς διὰ τοῦ παραδείγματος καὶ τῶν ἱστορικῶν τοῦ ἀτυχοῦς παρελθόντος διδαγμάτων; Ἡ παρατήρησις αὕτη ἰσχύει κατὰ μείζονα λόγον, ὅταν πρὸς τὴν ἱστορικὴν συνδυάζεται καὶ καλλιτεχνικὴ τοῦ μνημείου ἀξία, ὅπως ἐν τῇ προκειμένῃ περιπτώσει. Ἡ ἐξαφάνισις τοιού-

του μνημείου εἶναι ἁμάρτημα ἐθνικόν, ἐπιβουλὴ κατὰ τῆς πατρίου ἱστορίας, βανδαλισμὸς μὴ δικαιολογούμενος εἰμὴ παρ' ἀνθρώπους στερομένους παντὸς ἴχνους ἡμερώσεως καὶ ἀνθρωπισμοῦ. Ἡμεῖς μάλιστα οἱ νέοι Ἕλληνες, οἵτινες ὀφείλομεν πλείστον μέρος τῆς ἐθνικῆς μας ὑποστάσεως εἰς τὸ ἱστορικὸν τῆς φυλῆς παρελθόν, δὲν πρέπει κατὰ τοῦτο νὰ φαινόμεθα κατώτεροι ἄλλων ἐθνῶν τὰ ὁποῖα μετὰ τόσης ζηλοτυπίας διαφυλάττουσι τὰ ἱστορικὰ μνημεῖα, οὐχὶ μόνον τὰ ἐθνικὰ ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ξένοι ἀφῆκαν ἐπὶ τοῦ πατρίου ἐδάφους, διότι καὶ ταῦτα θεωροῦσιν οὐχ ἦττον ἐθνικά, ὅπως λόγου χάριν οἱ Ἰταλοὶ τὰ ἄπειρα Ἑλληνικὰ καὶ Βυζαντινὰ ἐν τῇ Κάτω Ἰταλίᾳ καὶ Σικελίᾳ, οἱ Γάλλοι τὰ Ρωμαϊκὰ καὶ τὰ Φραγκικά, οἱ Ἰσπανοὶ τὰ Ἀραβικὰ καὶ ἄλλοι ἄλλα. Ἄν ἡμεῖς θέλωμεν νὰ φαινόμεθα σοφώτεροι καὶ ἐθνικώτεροι τῶν ἄλλων, περιπίπτομεν ἀκριβῶς εἰς τὸ ἐναντίον. Τὸ πρᾶγμα εὐτυχῶς κατενοήθη καὶ ἐν Ἑλλάδι οὐχὶ πρὸ πολλοῦ, πολλὰ δὲ φωναὶ καὶ διαμαρτυρίαι ἠγέρθησαν κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη διὰ τὸν ἐξαφανισμὸν τῶν μεσαιωνικῶν καὶ ἱστορικῶν ἐν Ἑλλάδι μνημείων, ὅπως π. χ. τοῦ Φραγκικοῦ πύργου τῆς Ἀκροπόλεως καὶ τῶν τειχῶν τοῦ Ναυπλίου, ἔκτοτε δὲ εὐτυχῶς σκέψεις συνετώτεραι καὶ πραγματικῶς ἐθνικώτεραι ἐπεκράτησαν καὶ ἡ δέουσα προσοχὴ ἤρchiσε νὰ ἀποδίδεται εἰς τὰ ἔτι σωζόμενα ἀραῖα μεσαιωνικὰ ἐν Ἑλλάδι μνημεῖα.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ Α. ΞΑΝΘΟΥΔΙΔΗΣ

ΓΚΑΙΤΕ

Μ Θ Ε Α Μ Ο Υ

Σὲ ποῖα ἀπ' οὓς ἀδάνατες
πρέπει ἢ πρωτεία;
Καθένας τὴ γνώμη του,
μὰ ἐγὼ τὴ δίνω
στὴν πάντα ἀεικίνητη
καὶ πάντα νέα,
θανμαστὴ τοῦ Διὸς θυγατέρα
καὶ χαῖδοκόρη του,
τὴ Φαντασία.

Γιατὶ ὅλες τὶς πρόσχαρες
ὁρμὲς τῆς ψυχῆς,

ποῦ φύλαξε μόνο
γιὰ τὸν ἑαυτό του,
σ' αὐτὴν παραχώρησε
κ' εἶναι ἢ χαρὰ του
ἢ τρελλοκόρη.

Εἴτε ροδοστεφάνωτη
μὲ κρίνων κλώνια στὸ χέρι
προβαίνει σὲ ἀνθόκαμπους,
κυβερνάει πεταλοῦδες,
κι ἀνάλαφρη δροσιά
βυzaίνει ἀπὸ τᾶνθη,

Εἴτε μὲ κυματοῦσα
ξέπλεγη κόμη,
καὶ σκοτεινὸ βλέμμα
στροβιλίζει στοὺς ἀνεμούς
γύρω στοὺς βράχους,
καὶ μὲ χρώματα χίλια
σὰν αὐγὴ καὶ σὰν δεῖλι,
πάντα μυριάλλαγη
σὰν ὄψη φεγγαριοῦ
στοὺς θνητοὺς δείχνεται.

Ὅλοι ἐμεῖς
τὸν πατέρα ἄς ὑμνήσωμε
τὸ δυνατό, τὸ μεγάλο,
ποῦ μὰ τέτοια ὁμορφὴ
γυναῖκα ἀθάνατη
στὸ θνητὸν ἀνθρώπο
ἔδωσε ταῖρι!

Γιατὶ μόνον μ' ἐμᾶς
τὴν ἔχει δέσμη
μὲ σὺράνιους δεσμούς
καὶ τὴν πρόσταξε
στὴ χαρὰ καὶ στὴ λύπη
σὰν πιστὴ σύζυγος
νὰ μὴ μᾶς ἀφήνῃ.

Ὅλα τὰ ἐπίλοιπα
γέννη ἀθλιώτατα
τῆς πολύτεκνης γῆς

καὶ πολύζωης
ζοῦνε καὶ βόσκουνε
μ' ἀδηλὴ ἀπόλαυση
κι ὁδὺν στυγνὴ
περιορισμένης ζωῆς
μιανὴς μόνου στιγμῆς
καὶ κάτω ἀπ' τῆς ἀνάγκης
τὸ ζυγὸ σκλαβωμένα.

Μὰ σὲ μᾶς χάρισε
τὴν πὺρ ἐπιδέξια
τὴ χαῖδοῦσα, χαρὰ μας!
τὴν κόρη του.
Καλοδεχούμενη νᾶναι
σὰν ἐρωμένη μας,
κ' οἰκοδόσποινας θέσῃ
ἄς ἔχῃ στὸ σπῖτι.
Καὶ ποτὲς ἢ γοργὰ
πεθερά, ἢ σοφία,
τὴ γλυκιὰ τὴν ψυχοῦλα
νὰ μὴν πληγώσῃ.

Μὰ ξέρω καὶ τὴν ἀδελφὴ τῆς
τὴ μεγαλύτερη καὶ σοβαρώτερη
τὴν ἡσυχὴ φίλη μου:
Ὡ ἄμποτε μόνο
μὲ τὸ φῶς τῆς ζωῆς μου
νὰ μ' ἀπαρτήσῃ
ἢ εὐγενικὰ μου ὁδηγήτριά
καὶ παρηγόρια μου, ἢ Ἑλπίδα!

Μετάφρ. Ι. Ν. ΓΡΥΠΑΡΗ

Θ. ΣΟΛΟΓΟΥΜΠ

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΤΩΝ ΠΑΡΑΜΥΘΙΩΝ*

ΤΟ ΟΝΟΜΑ ΠΟΥ ΕΥΩΔΙΑΖΕΙ

Ἦταν μιὰ φορὰ ἓνα ἄρρωστο κοριτσάκι. Ὁ Θεὸς διάταξε ἓναν ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους νὰ πάῃ νὰ χορέψῃ ἔμπροσθεν τοῦ ἄρρωστο κοριτσάκι, γιὰ νὰ τὸ διασκεδάσῃ. Ὁ ἄγγελος σκέφθηκε

* Μεταφράζομεν ὀλίγα παραμῦθια ἀπὸ τὸ τελευταῖον ἔργον τοῦ Σολογούμπ, ἐπιφυλαττόμενοι προσεχῶς νὰ δημοσιεύσωμεν ἓνα του διήγημα καὶ σημειώσεις περὶ τοῦ ρώσου συγγραφέως.

πῶς δὲν ταιριάζει στοὺς ἀγγέλους νὰ χορεύουν ἔμπροσθεν τοῦ ἀνθρώπου.

Ἀμέσως ὁ Θεὸς εἶδε τὴ σκέψιν του καὶ τιμώρησε τὸν ἄγγελο καὶ τὸν μεταμόρφωσε σὲ μιὰ βασιλοπούλα, ποῦ ἐκεῖνη τὴ στιγμὴ εἶχε γεννηθῇ καὶ ὁ ἄγγελος λησιμόνησε ἔτσι τὸν ἑαυτό του καὶ τὸν οὐρανὸν κ' αὐτὸ τὸ ὄνομά του.

Καὶ τὸ ὄνομα τοῦ ἀγγέλου ἦταν λευκὸ καὶ εὐωδίαζε. Οἱ ἄνθρωποι δὲν ἔχουν τέτοια ὀνόματα. Ἐδωσαν στὸν ἄγγελο ἓνα γήινο ὄνομα

βαρύ—και ὠνόμασαν τὴ βασιλοπούλα Μαργαρίτα.

Μεγάλωσε ἡ βασιλοπούλα.

Μὰ συχνὰ ἦταν συλλογισμένη· ἤθελε κάτι νὰ θυμηθῇ καὶ δὲν ἤξερε τί, καὶ μελαγχολοῦσε καὶ ἦταν λυπημένη.

Μιά φορὰ ἐρώτησε τὸν πατέρα της :

— Γιὰτί λάμπει ὁ ἥλιος σιωπηλά ;

Ὁ πατέρας της ἐγέλασε καὶ δὲν ἀποκρίθη. Καὶ ἡ βασιλοπούλα μελαγχόλησε.

Μιὰν ἄλλη φορὰ εἶπε τῆς μητέρας της :

— Τί γλυκὰ ποὺ μυρίζουν τὰ τριαντάφυλλα· μὰ γιὰτί δὲν βλέπομε τὴ μυρωδιά τους ;

Ἐγέλασε ἡ μητέρα, καὶ ἡ βασιλοπούλα μελαγχόλησε.

Κ' ἐρώτησε τὴν νταντά της :

— Γιὰτί δὲν μυρίζουν τὰ ὀνόματα τῶν ἀνθρώπων ;

Ἐγέλασε ἡ γρηά, καὶ ἡ βασιλοπούλα μελαγχόλησε.

Καὶ στὴ χώρα ἄρχισαν νὰ σιγολένε πῶς ἡ κόρη τοῦ βασιλεῆ ἦτον κουτή.

Καὶ ὁ βασιλεὺς δὲν ἤξερε τί νὰ κάνῃ γιὰ νὰ γίνῃ ἡ κόρη του σὰν τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους.

Μὰ ἐκεῖνη πάντα ἦταν συλλογισμένη καὶ ρωτοῦσε παρὰξενες ἐρωτήσεις.

Ἀπὸ μακρινὲς χώρες ἔφθαναν βασιλόπουλα νὰ τὴν ζητήσουν, μὰ ἀφοῦ τῆς μιλοῦσαν, κανένας δὲν ἤθελε νὰ τὴν πάρῃ γυναῖκα του.

Ἦλθε καὶ ὁ πρίγκηπας Μαξιμιλιανός. Ἡ βασιλοπούλα τοῦ λέγει :

— Ἐδῶ στὸν κόσμον, κάθε πρᾶγμα εἶναι χωρισμένο. Ἡ λέξεις ἤχοῦν μόνον, τὰ ἄνθη μόνον μυρίζουν. Ὅλα εἶναι ἔτσι — καὶ πλήττω.

— Τί ἐπιθυμεῖς ; τὴν ἐρωτᾷ ὁ Μαξιμιλιανός.

— Ἡ βασιλοπούλα σκέφθηκε πολὺ καὶ εἶπε :

— Θέλω νὰ ἔχω ἓνα ὄνομα ποῦ νὰ εὐωδιάζῃ.

Καὶ ὁ Μαξιμιλιανός τῆς ἀποκρίθη :

— Σοῦ πρέπει ἓνα ὄνομα ποῦ νὰ εὐωδιάζῃ, τὸ ὄνομά σου Μαργαρίτα δὲν εἶναι ὠραῖο· μὰ οἱ ἄνθρωποι δὲν ἔχουν τέτοιο ὄνομα ποῦ σοῦ πρέπει !

Ἡ βασιλοπούλα ἔκλαψε. Καὶ ὁ Μαξιμιλιανός τὴν ἐλυπήθη καὶ τὴν ἀγάπησε περισσότερο ἀπὸ καθετὶ στὸν κόσμον.

Καὶ τῆς εἶπε :

— Μὴν κλαῖς, θὰ βρῶ ἐκεῖνο ποῦ ἐπιθυμεῖς.

Ἡ βασιλοπούλα χαμογέλασε καὶ τοῦ εἶπε :

— Ὅταν μοῦ βρῇς ἓνα ὄνομα ποῦ νὰ εὐω-

διάζῃ, θὰ φιλήσω τῆς σκάλες τῆς σέλλας σου.

Κ' ἐκοκκίνισε γιὰτί ἦταν ὑπερήφανη.

Ὁ Μαξιμιλιανός τῆς εἶπε :

— Τότε, θὰ γίνῃς γυναῖκα μου ;

— Ναί, ἀποκρίθη ἡ βασιλοπούλα.

Καὶ ὁ Μαξιμιλιανός ἔφυγε καὶ πάει νὰ εὔρῃ τὸ ὄνομα ποῦ εὐωδιάζει. Ἐγύρισε ὅλη τὴ γῆ, ἐρώτησε ὅλους τοὺς σοφοὺς καὶ τοὺς ἀπλοϊκοὺς, καὶ παντοῦ τὸν περιγέλασαν.

Μὰ ὅταν ἐπέστρεφε στὴν πόλιν ποῦ κατοικοῦσε ἡ βασιλοπούλα, εἶδε μιὰ φτωχικὴ καλύβα καὶ ἓνα γέρο ἀσπρομάλλη καθισμένο στὸ κατῶφλι. Ὁ Μαξιμιλιανός σκέφθηκε : « νά, αὐτὸς ὁ γέρος θὰ τὸ γνωρίζῃ ».

Ὁ πρίγκηπας διηγήθηκε τοῦ γέρου τὴν ἀσπρομάλλην τὴν ἱστορίαν του. Ὁ γέρος ἐχάρηκε, χαμογέλασε καὶ τοῦ εἶπε :

— Εἶναι ἓνα τέτοιο ὄνομα, ὄνομα ποῦ εὐωδιάζει· ἐγὼ δὲν τὸ γνωρίζω, μὰ ἡ μικρή μου κόρη τῶχει ἀκούσει.

Ὁ Μαξιμιλιανός ἐμπῆκε στὴν καλύβα καὶ εἶδε ἓνα ἄρρωστο κοριτσάκι.

Καὶ ὁ γέρος εἶπε :

— Δονούσα, ὁ ἀφέντης ἐδῶ θέλει νὰ μάθῃ τὸ ὄνομα ποῦ εὐωδιάζει. Θυμήσου το καὶ πές το.

Ἡ κόρη χάρηκε, χαμογέλασε μὰ δὲν ἠμπόρεσε νὰ θυμηθῇ τὸ ὄνομα ποῦ εὐωδιάζει.

Καὶ διηγήθηκε πῶς εἶδε στὸν ὕπνον τῆς ἑνὸς ἀγγέλου ποῦ χόρευε μπροστά της καὶ εἶχε χίλια χρώματα. Καὶ τῆς εἶπε πῶς τὴν ἴδια ἡμέρα θὰ ἔλθῃ στὴν καλύβα ἓνας ἄλλος ἀγγελος καὶ θὰ χορέψῃ καὶ θ' ἀστράφτῃ μὲ χίλια χρώματα καλλιτέρα ἀπ' αὐτὸν καὶ θὰ εἰπῇ τὸ ὄνομά του, καὶ τὸ ὄνομα αὐτὸ θὰ σκορπίσῃ γύρω ἓνα ἄρωμα γλυκό.

Καὶ ἡ κόρη αἰσθάνθηκε μιὰ χαρά.

Καὶ ἔπειτα ἐξακολούθησε :

Μοῦ κάνει τόσο χαρὰ νὰ συλλογίζωμαι τὸν ἀγγελον αὐτόν, μὰ δὲν μπορῶ νὰ θυμηθῶ τὸ ὄνομά του. Καὶ ἂν τὸ θυμηθῶ, θὰ γίνω καλὰ ἀμέσως. Μὰ τώρα δὲ θὰ ἔλθῃ.

Ὁ Μαξιμιλιανός ἐπῆγε στῆς βασιλοπούλας καὶ ἦλθαν μαζὶ στὴν καλύβα.

Καὶ ἡ βασιλοπούλα, σὰν εἶδε τὴ φτώχην καλύβα καὶ τὸ ἄρρωστο κορίτσι, αἰσθάνθηκε λύπη καὶ τὴν ἐχάιδεε καὶ τὴν διασκέδαζε.

Ἐπειτα στάθηκε στὴ μέση τῆς καλύβας καὶ ἄρχισε νὰ χορεύῃ χτυπώντας τὰ χέρια καὶ τραγουδώντας.

Καὶ τὸ ἄρρωστο κορίτσι εἶδε πολὺ φῶς, καὶ ἀκουσε διάφορους ἤχους, κ' ἐχάρηκε, κ' ἐγέλασε, καὶ θυμήθηκε τὸ ὄνομα τοῦ ἀγγέλου, καὶ τὸ πρόφερε.

Καὶ ὅλη ἡ καλύβα εὐωδίασε.

Τότε ἡ βασιλοπούλα θυμήθηκε τὸ ἀληθινὸ τῆς ὀνομα, θυμήθηκε γιὰτί τὴν εἶχαν στείλει στὴ γῆ καὶ χαρούμενη ἐπῆγε στὸ σπίτι.

Τὸ ἄρρωστο κοριτσάκι ἔγινε καλὰ καὶ ἡ βασιλοπούλα πανδρεύθηκε τὸν Μαξιμιλιανὸ καὶ ὅταν ἦλθε ὁ καιρὸς, ἀφοῦ ἔζησε ἀρκετὰ στὴ γῆ, ἐπέστρεψε στὴν πατρίδα της, στοὺς Οὐρανούς.

ΤΑ ΔΥΟ ΓΥΑΛΙΑ

Τὸ ἓνα γυαλί ἔδειχνε τὰ πράγματα μεγαλύντερα. Τὸ ἄλλο μικρότερα. Τὸ πρῶτο τὸ ἔβαλαν ἐπάνω σὲ μιὰ στάλα νερό.

Καὶ ἔλεγε τοῦ ἄλλου :

— Μεγάλα καὶ τρομερὰ ζῶα στριφογυρίζουν καὶ ἀλληλοτρώνονται.

Τὸ ἄλλο ἔβλεπε τὸν δρόμον καὶ ἔλεγε :

— Κάτι ἀνθρωπάκια συνομιλοῦν καὶ περνοῦν, ὁλοένα περνοῦν.

Τὸ πρῶτο εἶπε :

— Τὰ δικά μου μένουν. Φοβοῦμαι ὥς τὸ τέλος μὴ φθάσουν τοὺς ἀνθρώπους.

Καὶ τὸ ἄλλο ἀπήντησε :

— Μὴ σὲ μέλη—οἱ ἄνθρωποι θὰ φύγουν.

ΤΟ ΡΑΒΔΑΚΙ

Εἶναι στὴ γῆ ἓνα ραβδάκι μαγικό. Ὅ,τι ἐγγίξῃ, γίνεται ὄνειρον καὶ χάνεται.

Ἔτσι λοιπόν, ἂν ἡ ζωὴ σου δὲν σ' ἀρέσῃ, πάρε τὸ ραβδάκι αὐτό, πλησίασέ το καὶ σφίξε το ἐπάνω στὸ μέτωπό σου—καὶ θὰ ἴδῃς ἀμέσως πῶς ὅλα ἦταν ὄνειρα καὶ θ' ἀρχίσης νὰ ξαναζῇς καινούργια ζωὴ.

Καὶ ὅ,τι ἦταν πρὶν ὄνειρον, θὰ τὰ λησμονήσης ὅλα.

Αὐτὸ τὸ μαγικὸ ραβδάκι εἶναι στὴ γῆ ἐπάνω.

Η ΛΑΜΠ ΚΑΙ ΤΟ ΣΠΙΡΤΟ

Ἐπάνω στὸ τραπέζι στεκόταν μιὰ λάμπα.

Τῆς ἔβγαλαν τὸ γυαλί. Ἡ λάμπα βλέπει τὸ σπίρτο καὶ λέγει :

— Πρόσεχε, μικρό μου, στάσου μακρότερα· εἶμαι ἐπικίνδυνη· θὰ πάρω ἀμέσως φωτιά. Κάθε βράδν ἀνάβω—χωρὶς ἐμένα δὲν θὰ μπορούσαν οἱ ἄνθρωποι νὰ ἐργασθοῦν τὸ βράδν.

— Κάθε βράδν! εἶπε τὸ σπίρτο, κάθε βράδν ἀνάβεις. Κοῦμα σὲ σένα!

— Καὶ γιὰτί; ἐρώτησε ἡ λάμπα.

— Μιὰ φορὰ μονάχα ἀγαπᾷ κανεὶς! εἶπε τὸ σπίρτο, ἐπῆρε φωτιά, καὶ ἀπέθανε.

ΙΣΟΤΗΣ

Ἐνα μεγάλο ψάρι ἔπιασε ἓνα μικρὸ καὶ ἤθελε νὰ τὸ φάῃ. Τὸ μικρὸ ψάρι εἶπε :

— Εἶναι ἄδικο! Κ' ἐγὼ θέλω νὰ ζήσω, ὅλα τὰ ψάρια εἶναι ἴσα ἑμπρὸς στὸν νόμον.

Τότε τὸ μεγάλο ψάρι ἀπήντησε :

— Καλὰ, ἐγὼ δὲν λέω πῶς δὲν εἴμαστε ὅλοι ἴσοι. Ἄν δὲν θῆς νὰ σὲ φάω, τότε φάγε με ἐσύ, μὲ τὴν ὑγίαν σου, μὴ φοβᾶσαι, κάνε το.

Τὸ μικρὸ ψάρι δοκίμασε ἀπ' ἐδῶ, δοκίμασε ἀπ' ἐκεῖ, μὰ δὲν ἠμπόρεσε νὰ φάῃ τὸ μεγάλο ψάρι.

Τότε ἀναστένανε καὶ εἶπε τοῦ μεγάλου ψαριοῦ : — Τί νὰ γίνῃ ; Φάε με.

[Μετάφρασις ἐκ τοῦ ρωσσικοῦ τῆ ἀδείας τοῦ συγγραφέως ὑπὸ Μ. Α. καὶ Κ. Μ.]

ΕΚΘΕΣΙΣ ΠΑΛΑΙΟΓΡΑΦΙΚΗΣ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΟΔΙΦΙΚΗΣ ΕΚΔΡΟΜΗΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΠΑΡΧΙΑΝ ΚΑΛΑΒΡΥΤΩΝ

Μ^ε ἓνα ἐξαιρετικὸν ἀναγάλλισμα τῆς ψυχῆς μου — εὐκόλως δικαιολογούμενον — ἐπιχειρῶ ν' ἀνακοινώσω τὸ πόρισμα τῆς ἀνὰ τὴν ἐπαρχίαν Καλαβρυτῶν τριμήνου ἐρεύνης μου, ἣτις μοῦ ἐπεφύλασσε συχνὴν συχνὴν τὴν μεγάλην ἐκείνην εὐχαρίστησιν, τὴν ὁποίαν αἰσθάνεται ὁ ἐρευνητὴς ὅταν ἀποκαλύπτῃ κρίκους συμπληροῦντας τὴν ἱστορικὴν τοῦ παρελθόντος ἄλυσιν, ὅταν ἀπὸ παλαιὰ ἀπερριμμένα καὶ τιλφόβρωτά χειρόγραφα ἀναπλάτῃ σκηνὰς λησμονημένας καὶ ἀγνώστους, ὅταν ἀνευρίσκῃ ἐξ αὐτῶν τὴν ἀλήθειαν παραχαραγμένην ἀπὸ τὴν ἀνεξέλεγκτον παράδοσιν, τὸν ἐνθουσιασμόν καὶ τὴν ποιήσιν.

Καὶ συναισθάνομαι ἀκόμη καὶ τώρα τὴν ἀνέκφραστον αὐτὴν χαρὰν νὰ πλημμυρίξῃ τὴν καρδίαν μου, χωρὶς ἀφ' ἑτέρου νὰ δύναμαι νὰ παραδόσω εἰς τὴν λήθην ὅλας ἐκείνας τὰς πικρίας καὶ τὰς στερήσεις, ὅλα τὰ βάσανα τὰ ὁποῖα ἀδιάπτωτα στερεῶς μὲ παρηκολούθησαν κατὰ τὸ τρίμηνον αὐτὸ διάστημα τῆς ἐκδρομῆς μου.

Ἀπὸ ἐτῶν ἤδη ὑπεσχέθην νὰ παράσχω εἰς τοὺς περὶ τὰ ἑλληνικὰ γράμματα καὶ τὴν παλαιογραφίαν ἀσχολουμένους τὴν ἐπιστημονικὴν ἀναγραφὴν πάντων τῶν εἰς κοινοτικάς, σχολικὰς καὶ μοναστηριακάς βιβλιοθήκας τῆς Πελοποννήσου διασωθέντων κωδίκων¹. Οὐδεὶς εἶχεν ἐπιχειρήσῃ τὴν κατὰ τὰς ἀπαιτήσεις τῆς ἐπιστήμης συστηματικὴν ἀναδίφησιν καὶ ταξινόμησιν αὐτῶν, εἰς τρόπον ὥστε ἀπέκειντο κονισαλέα ἔρμαιο τῶν διαφόρων ζωφίων, διηρπάζοντο καὶ ἐξεπατρίζοντο ὑπὸ τῶν ἐπιτηδείων καὶ κατεστρέφοντο ὑπ' ἀμαθῶν καλογήρων, καθὼς συμβαίνει δυστυχῶς καὶ εἰς τόσας ἄλλας τῆς Ἀνατολῆς βιβλιοθήκας. Περὶ τὸ ἔργον τοῦτο, τοῦ ὁποίου ἐπιβάλλεται ὁπωσδήποτε ἡ ἀποπεράτωσις ἔστω καὶ ἂν ἐλπίς μικρῶν εὐρημάτων ὑπῆρχε καὶ ἀκόμη ἂν πρόκειται εἰς ἀρνητικὰ πολὺλάκις ἀποτελέσματα νὰ φέρῃ, ἡσχολήθην ἤδη κατὰ τοὺς θερινοὺς καὶ φθινοπω-

¹ Πρβλ. Νίκου Βέη: Κατάλογος τῶν χειρογράφων κωδίκων τῆς ἐν Θεράτταις Μονῆς τῶν Ἁγίων Τεσσαράκοντα. [Ἀπόσπασμα ἐκ τῆς Ἐπετηρίδος τοῦ Παρνασσοῦ Η' ἔτους]. Ἐν Ἀθήναις 1904, σ. 5.

ρινοὺς μῆνας τῶν τελευταίων τεσσάρων ἐτῶν. Διαδοχικῶς ἠρεύνησα καὶ ἐκαταλογοποίησα ὡς πρὸς τὰ χειρόγραφα τὰς ἐν Ἀρχαδίᾳ, Μεσσηνίᾳ καὶ Λακεδαιμόνι βιβλιοθήκας, ἐκ παραλλήλου ἅμα ἀναδιφῶν τὰ διάφορα οἰκογενειακὰ ἀρχεῖα, καταρτίζων συναγωγὰς χριστιανικῶν ἐπιγραφῶν καὶ χαραγμάτων καὶ ἀποθησαυρίζων ζῶντα μνημεῖα τῆς δημοτικῆς μας γλώσσης. Ἡ εἰς τοὺς τρεῖς τούτους νομοὺς ἐργασία μου συνετελέσθη κατὰ τὰ ἔτη 1901-1903. Ἐφέτος δὲ ἐπεχείρησα τὴν ὑπὸ τὰς προμνημονευθείσας ἐπόψεις ἐξερεύνησιν τῆς ἐπαρχίας Καλαβρυτῶν, ἐνθα ὄντως ἐμετριάζετο τὸ ἄχαρι τοῦ ἡμετέρου ἔργου, ἀφ' οὗ εἶχα νὰ διέλθω ἐν ἐκ τῶν ὠραιότερων τμημάτων τῆς ἐλευθέρας πατρίδος, συγκεντρῶνον τὰς ποιητικωτέρας ἀναμνήσεις τοῦ ἀρχαίου βίου καὶ τὰς πλέον ἐνδόξους τῆς νέας ἡμῶν ἱστορίας. Βουνὰ συνεχῆ, πολυκόρυφα καὶ νεφελογεῖτονα, μεταξὺ τῶν ὁποίων σχηματίζονται πλούσιαι εἰς βλάστησιν ρωμαντικώταται κοιλάδες, κατάφυτα ἀπὸ σκιερὰ δάση καὶ κατοικοῦμενα ἀπὸ λαὸν διακρινόμενον διὰ τὴν σωματικὴν χάριν καὶ τὴν εὐγένειαν τοῦ αἰσθηματος, ἀποτελοῦσι τὴν προσηρθεῖσαν ἐπαρχίαν. Εἰς τὰς ρωγμὰς καὶ τὰς φάραγγας τῆς ἑλληνικῆς αὐτῆς Ἑλβετίας, ὅθεν ἡ Παλιγγενεσία τοῦ Ἑθνους ἀνέτειλε, συναισθάνεται κανεὶς ὅλην τὴν ποιήσιν, ὅλην τὴν ἀγνότητα, ὅλον τὸν ἐνθουσιασμόν, τὸν ὁποῖον ἀποπνέουσιν αἱ πρῶται τοῦ Μεγάλου Ἀγῶνος ἡμέραι.

Ἡ εὐαγῆς καὶ περιώνυμος μονὴ τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου ὑπῆρξε τὸ πρῶτον σημεῖον τῆς ἐρεύνης μου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Καλαβρυτῶν. Ἀναχωρήσας ἐξ Ἀθηνῶν τῇ 28 Ἰουλίου ἐφθάσα αὐθημερὸν εἰς αὐτὴν ἐφωδιασμένος διὰ καταλλήλων συστατικῶν γραμμάτων. Ἄλλ' οὔτε αἱ θερμοὶ συστάσεις τὰς ὁποίας ἔφερον, οὔτε αἱ γνωριμίαι μου μετὰ τινῶν τῶν Πατέρων συνετέλεσαν εἰς τὴν ἀνευ δυσκολιῶν ἄμεσον ἔναρξιν τῶν ἐργασιῶν μου. Ἀφ' ἑνὸς ὑπῆρχον μερικοὶ ἀμαθεῖς καὶ φανατικοὶ καλόγεροι, οἱ ὁποῖοι ἀπέστεργον ὅλως διόλου πᾶσαν ἀνάμixin τῶν κοσμικῶν εἰς τὰ μοναστηριακὰ πράγματα, ὠμίλουν δὲ περὶ τῆς βιβλιοθήκης καὶ

τῶν χειρογράφων τῆς μετὰ τινος μυστικισμοῦ ὅλως ἀσυμβιβάστου πρὸς τὸν αἰῶνα καθ' ὃν ζῶμεν, ἀφ' ἑτέρου δὲ οἱ ἐλλόγιμοι Πατέρες, πρὸς οὓς ἀκριβῶς ἀπετάθην, οἱ δυνάμενοι νὰ κατανοήσωσι τὴν χρησιμότητα τῆς σπουδῆς καὶ καταλογοποίησεως τῶν χειρογράφων, ἐδίσταζον νὰ μοῦ ἐπιτρέψωσι νὰ ἐργασθῶ ἐπ' αὐτῶν δι' οὓς λόγους κατωτέρω ἀναφέρω. Ἡ ἀρνησις καὶ ἡ ἐμφεκτικότητα, τὴν ὁποίαν συνηθέστατα δεικνύουσιν οἱ μοναχοὶ τῶν Ἑλληνικῶν μονῶν, τοῦ νὰ ἀνοίξωσι τὰς βιβλιοθήκας τῶν εἰς τοὺς ὁπωσδήποτε ἀνεγνωρισμένους ἐπιστήμονας, εἶναι ἀδικαιολόγητος, γελοία καὶ ἀξιοκατάκριτος, τοσοῦτω μᾶλλον καθ' ὅσον σήμερον ὅχι μόνον τὰ πολιτικὰ ἀρχεῖα ἐν τῇ Ἑσπερίᾳ Εὐρώπῃ ἀνευ δυσκολιῶν χρησιμοποιοῦνται ὑπὸ τῶν ἐπιστημόνων, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ τὰ μυστηριώδη τοῦ Βατικανοῦ ἀρχεῖα ἀπὸ πολλῶν ἤδη ἐτῶν χάριν τῆς ἐπιστήμης ἠνοιξεν ἡ ἐλευθεριότης τοῦ Λέοντος ΙΓ'.

Προκειμένου ὅμως περὶ τῶν μοναχῶν τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου ἡ ἀλήθεια εἶναι, ὅτι εἶχον ὑπὸ μίαν ἔποψιν δίκαιον νὰ διατάξωσι νὰ παράσχωσι τὴν ἄδειαν πρὸς ἀναδίφησιν τῆς βιβλιοθήκης τῶν καὶ τῶν ἐν αὐτῇ ὑπαρχόντων χειρογράφων. Πρὸ ὀλίγων ἐτῶν γνωστὸς κύριος, μέλος ἀποστολῆς Γερμανικῆς Ἀκαδημίας, φέρων καὶ ἐπισήμους συστάσεις, ὅπως ἐπιτραπῇ εἰς αὐτὸν ἡ ἀντιβολὴ τῶν χειρογράφων Εὐαγγελίων, ἐφωράθη, ὡς βεβαιοῦσιν οἱ Πατέρες, κατ' αὐτὴν μάλιστα τὴν ἀρχὴν τοῦ ἔργου του, ἀποκόπτων βεβήλως φύλλα, εἰκόνας καὶ ἐπίτιτλα ἐκ τῶν περγαμηνῶν κωδίκων, τοὺς ὁποίους εἶχε λάβῃ ἐκ τῆς βιβλιοθήκης εἰς ἴδιον κελλίον πρὸς μελέτην. Τὸ γεγονός αὐτὸ ἐξώργισεν εὐλόγως τοὺς Σπηλαιώτας καὶ μέχρις αὐτοῦ ἀκόμη τοῦ σημείου, ὥστε ἠρνήθησαν ἀποφατικῶτα νὰ ἐπιτρέψωσι τὴν μελέτην καὶ ἀναγραφὴν τῶν χειρογράφων τῶν εἰς κορυφαίους ἀληθῶς ἐπιστήμονας, κατ' ἐπανάληψιν ζητήσαντας τοῦτο. Πλέον ἐπίμονος ἐγώ, κατῳρίθωσα τέλος πάντων ὅτι δὲν ἠδυνήθησαν τόσο ἄλλοι πρὸ ἐμοῦ

Ἡ ΜΟΝΗ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΣΠΗΛΑΙΟΥ

ἐρευνηταί, γνωστότεροι καὶ ἀφθονώτερα διαθέτοντες μέσα. Ἡ ἐπιτυχία μου ὅμως αὐτὴ συνδέεται μὲ ἀγῶνας καὶ περιστάσεις, περὶ τῶν ὁποίων ἂν ἔγραφα ἀπομνημονεύματα ὁμολογῶ ὅτι θὰ ἦσαν ὄντως περίεργα καὶ ἐνδιαφέροντα.

Εἰς τὴν περὶ ἧς ὁ λόγος μονὴν εἰργάσθην δύο περιόδους, κατὰ τὸ πρῶτον δεκαπενθήμερον τοῦ Αὐγούστου καὶ καθ' ὅλον σχεδὸν τὸν μῆνα Ὀκτώβριον. Ἡ βιβλιοθήκη αὐτῆς κατὰ τοὺς ὑπολογισμούς μου περιλαμβάνει πλέον τῶν δέκα χιλιάδων τόμων, ἐκ τῶν ὁποίων δυστυχῶς μόνον μέρος ἐναπόκειται ἐν καταλλήλῳ καὶ ἀσφαλεῖ χώρῳ. Κατὰ τὸ 1860 ὁ φιλόμουσος προηγούμενος Ἰωάννης Κανελλόπουλος, καταγόμενος ἐκ τοῦ χωρίου Χαλκιδάνικα τῆς Νωνάκριδος καὶ ἐκ τῆς ἡρωϊκῆς ἐκείνης τάξεως τῶν καὶ εἰς τὰ πεδία τῶν μαχῶν δρασάντων ἱερωμένων, ἴδρυσεν τὴν παρὰ τὸ κωδωνοστάσιον τῆς μονῆς εὐπρόσωπον βιβλιοθήκην, εἰς τὴν ὁποίαν συνήθως εἰσάγονται καὶ οἱ προσκυνηταί.

Ἄλλ' ἐκτὸς αὐτῆς ὑπάρχει καὶ μία ἄλλη συναγωγὴ βιβλίων, ἀγνωσμένων, ὡς ἐνόησα, καὶ ἀπὸ πολλοὺς τῶν Πατέρων, ἐντὸς ἐρεβώδους θολωτοῦ ὑπερώου, καταμέστου ρακῶν καὶ κοριοῦ, ἐνδιαίτητος παντοίων ἐρπετῶν καὶ ἐντόμων. Ἡ δευτέρα αὐτῇ βιβλιοθήκῃ, ἂν βεβαίως δύναται νὰ ὀνομασθῇ οὕτω, εἶναι σο-

Ἰωάννης Κανελλόπουλος — ιδρυτὴς τῆς Βιβλιοθήκης Μ. Σπηλαίου — Ἐκ παλαιᾶς ἐλαιογραφίας.

λύτιμον ἀφιέρωμα Ἰταλοῦ τινος ἱατροφιλοσόφου, τίς οἶδε διὰ ποίους λόγους ζητήσαντος πρὸ ὀκτὼ δεκάδων ἐτῶν καταφύγιον εἰς τὴν μονὴν τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου. Περιέχει ὥς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ξενόγλωσσα βιβλία, ἱατρικά, φιλοσοφικά, ἀλχημικὰ καὶ φιλολογικά. Τινὰ ἐξ αὐτῶν εἶναι βαρύτιμα ἐκ τῶν χαρακτηζομένων διὰ λατινικοῦ ὅρου incunabula, ἀρχέτυποι καὶ περίφημοι ἐκδόσεις τῶν πιεστηρίων τοῦ Ἀλδον Μανουτίου καὶ Junta. Τολμῶ δὲ νὰ εἶπω ὅτι εἶναι πραγματικὸν ἔγκλημα νὰ καταστρέφεται ὁσμήραι εἰς τὸ κατασκότεινον ἐκεῖνο κελλίον ὅ,τι θὰ ἐθεωρεῖτο κόσμημα διὰ μίαν βιβλιοθήκην καὶ θησαυρίσμα δι' ἓνα βιβλιόφιλον. Εὐτυχῶς ὁ διακεκριμένος Θεολόγος ἀρχιμανδρίτης κ. Χαρίτων Κανελλόπουλος, ὁ κατ' αὐτὰς ἀκριβῶς τὴν ἡγουμενείαν τῆς Μονῆς ἀναλαβὼν καὶ ρηθικέλευθα δι' αὐτὴν σκεπτόμενος, μ' ἐβεβαίωσεν ὅτι μία ἐκ τῶν πρώτων φροντίδων του θὰ εἶναι ἡ διάσωσης τῶν ἀπερομιμένων πλὴν πολυτίμων αὐτῶν βιβλίων. Εἰς τὸ ἔργον αὐτό, τὸ θελήσεως μόνον, θέλει εὐρη καὶ ἐμὲ πρόθυμον συνεργάτην.

Ἀλλὰ καὶ ἡ παρὰ τὸ κωδωνοστάσιον βιβλιοθήκη, ἡ ὁποσδήποτε ὡς εἵπομεν εὐπρόσωπος, κυρίως δὲν εἶναι ἄλλο τι παρὰ σωροὶ βιβλίων ἐντὸς ὑαλοφράκτων θηκῶν εἰκὴ καὶ ὡς ἔτυχε

κεκλεισμένοι. Ὑπάρχουσι μερικοὶ παλαιοὶ κατάλογοι αὐτῶν, ἀλλ' ἄνευ συστήματος συντεταγμένοι, ἀτελεῖς, ἄχρηστοι. Μόνον περὶ τοὺς χιλίους τόμους κατέταξε πρὸ τινων ἐτῶν, μετὰ μεθόδου μάλιστα ἱκανῶς πρακτικῆς, ὁ ἐλλόγιμος Πατὴρ κ. Νεῖλος Νικολαΐδης, τότε βιβλιοθηκάριος καὶ νῦν σύμβουλος τῆς Μονῆς, ὅστις εἶχεν ὑπ' ὄψιν καὶ τῆς λοιπῆς βιβλιοθήκης τὴν κατάταξιν. Καὶ ἐγὼ μὲν δὲν εἶχα καιρὸν νὰ ταξινομήσω ἔστω καὶ προχειρῶς καὶ τὰ ἔντυπα, μετεχειρίσθην ὅμως τὴν πλουσίαν αὐτῶν συλλογὴν εἰς τὸ νὰ καταρτίσω προσθήκας τῆς Ἑλληνικῆς βιβλιογραφίας τοῦ μακαρίτου φίλου *Emile Legrand*¹, τοῦ καταλόγου τοῦ Ἀνδρέου Βρετοῦ Παπαδοπούλου² καὶ τῶν συμπληρωμάτων αὐτοῦ. Αἱ βιβλιογραφικαὶ μου αὐταὶ προσθήκαι, καθὼς καὶ ἄλλαι πολλαὶ ἀλλαχόθεν κατηρτισμένοι, δὲν θ' ἀργήσωσι νὰ ἔλθωσι εἰς τὴν δημοσιότητα λίαν προσεχῶς.

Τῶν χειρογράφων δὲ κωδίκων, οἵτινες κυρίως μᾶς ἐνδιέφερον, οὔτε κἂν προχειρότατον κατάλογον ἢ καὶ εὐρετήριον εὔρον, ἀλλ' οὔτε ποτέ, εἶμαι βέβαιος, ἐφιλοπονῆθη. Τὸ δὲ χειρότερον, δὲν ἦσαν συνηγμένα ὅλα τὰ χειρόγραφα ἐπὶ τὸ αὐτό, ὥστε παρέστη ἡ ἀνάγκη νὰ κυττάξω ἐπανειλημμένως ἓνα πρὸς ἓνα ὅλους τοὺς τόμους τῆς βιβλιοθήκης, μήπως μεταξὺ αὐτῶν ἦσαν καὶ χειρόγραφοι κώδικες. Ἀφίνω δὲ καθένα νὰ ἀναλογισθῇ πόσον κοπιῶδες καὶ ἀνιάρων ἦτο τὸ ἔργον τοῦτο τῆς ἀναζητήσεως τῶν κωδίκων καὶ πόσῃ σκόνῃ ἐξ αἰτίας αὐτοῦ ἀνέπνευσα. Κατὰ τὰ προειρημένα λοιπόν, ταξινομήσιν, συστηματικὴν μελέτην καὶ καταλογοποίησιν τῶν ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Μ. Σπηλαίου χειρογράφων εἶχα τὴν τιμὴν νὰ κάμω πρῶτος ἐγώ.

Τὸ Μ. Σπήλαιον κέκτηται τὸ ὅλον 351 κώδικας· 36 περγαμηνούς, τοὺς δὲ λοιποὺς βομβυκίνους καὶ χαρτῶους. Ἐκ τῶν ἐπὶ περγαμνῆς, τρεῖς εἶναι ἄξιοι νὰ μνημονευθῶσι καὶ ἐνταῦθα. Ὁ ὑπ' ἀρ. 1 περιέχων τὰ εὐαγγελικά κείμενα, γραμμένος τὸν Θ' αἰῶνα καὶ κοσμούμενος ὑπὸ τεσσάρων εἰκόνων τῶν Εὐαγγελιστῶν καὶ ἱσαρίθμων ἄλλων miniatures παριστάντων τὸν Εὐαγγελισμὸν τῆς Θεοτόκου καὶ τὴν

¹ Bibliographie hellénique ou description raisonnée des ouvrages publiés en Grèce par des Grecs aux XVe — et XVI siècle. (Grèce par des Grecs 1889-1903) — Bibliographie hellénique... au XVII siècle (Τόμοι 5, ἐν Παρίσις 1894-1903).
² Νεοελληνικὴ φιλολογία... Τόμοι 2, ἐν Ἀθῆναις 1854.

Γέννησιν, Βάπτισιν καὶ εἰς Ἀθην κάθοδον τοῦ Κυρίου. Αἱ εἰκόνες αὐταί, θαυμασίως διὰ πολλῶν χρωμάτων εἰς βάθος διάχρυσον ἱστορημέναι καὶ ἀριστα διατηρούμεναι, εἶναι σπουδαιότατα λείψανα τῆς Βυζαντινῆς γραφικῆς. Τοιαῦτα καλλιστεύματα ἀπαντῶσι καὶ εἰς ἄλλους πολλοὺς κώδικας τοῦ Μ. Σπηλαίου, ἄξια πολλῆς προσοχῆς διὰ τὴν μελέτην τῆς μεσοχρονίου τέχνης καὶ περισσοτέρας διὰ τὴν μελέτην τῶν ζητημάτων τῶν ἀναγομένων εἰς τὸ οἶκημα καὶ τὰ ἐπιπλά τῶν Βυζαντινῶν. Ἐτερος ἀξιομνημόνευτος περγαμηνὸς κώδιξ εἶναι ὁ ὑπ' ἀρ. 26 περιέχων τὸ ἀρχέγραφον Τυπικόν, δυστυχῶς ἀκέφαλον, τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Μονῆς τοῦ Παντοκράτορος Χριστοῦ. Ἐν τέλει αὐτοῦ ἀναγινώσκωμεν:

Ἰωάννης Χρῆστος
αὐτοκράτωρ
πορφυρογέννητος
καὶ αυτοκράτωρ
ὁ κομνηνός

Εἶναι ἡ ἐπίσημος ὑπογραφή τοῦ ἰδιοκτῆτου τῆς ρηθείσης Μονῆς αυτοκράτορος, ὅστις ὑπεσημνήματο τὸ ἐν τῷ κώδικι Τυπικόν τῷ 1136, ὡς μανθάνομεν ἐκ σημειώματος μετὰ τὸ πέρας τοῦ πολυτίμου κειμένου. Ἡ αυτοκρατορικὴ ὑπογραφή εἶναι μὲ μεγάλα διὰ κινναβάρους γραμματα, ζωηρά, ζωηρά, καὶ βλέπομεν αὐτὴν ὡς νὰ ἐκινεῖτο ἡ γράφουσα χεὶρ πρὸ τῶν ἰδίων ἡμῶν ὀφθαλμῶν. Τρίτος ἀξιόλογος περγαμηνὸς κώδιξ εἶναι ὁ ὑπ' ἀριθμὸν 34 ὑπ' ἐμοῦ ταχθεὶς, τοῦ δωδεκάτου αἰῶνος, περιέχων λόγους Δουκᾶ τοῦ Ἀδιαλείπτου καὶ ἀνέκδοτον βίον τοῦ Ἁγίου Φιλοθέου.

Τὸ σπουδαιότατον ὅμως καὶ κλασσικὸν εὑρημά μου εἶναι κώδιξ βομβυκίνος τοῦ ΙΔ' αἰῶνος, περιέχων τὸ Λεξικὸν τοῦ Ἡσυχίου. Ἡ ἀνέυρεσις τοῦ χειρογράφου τούτου, τὸ ὅποιον

ὑπόσχομαι ταχέως νὰ ἐκμεταλλευθῶ ἐπιστημονικῶς, εἶναι ἀξιοσημείωτον φιλολογικὸν γεγονός. Μέχρι τοῦδε ἐν μόνον τοῦ Ἡσυχίου χειρόγραφον ἦτο γνωστὸν· τὸ ἐν τῇ Μαρκιανῇ βιβλιοθήκῃ, καθ' ὃ δὲ Μάρκος Μουσσοῦρος, ὁ ἐπιφανὴς λόγιος τοῦ ΙΕ' αἰῶνος, ἐξέδωκε τὸν λεξικογράφον αὐτόν. Ὁ ὅψ' ἡμῶν ὅμως ἀνευρεθεὶς κώδιξ καὶ ἀρχαιότερος εἶναι καὶ κατὰ τὰ ἄλλα πλεονεκτεῖ τοῦ μέχρι τοῦδε γνωστοῦ.

Ἐπίσης ἀξιομνημόνευτα εὐρήματά μου ἐν Μεγάλῳ Σπηλαίῳ εἶναι τὰ ἑξῆς:

1. (ἀρ. 43) Κώδιξ τῆς ὑπὸ Δημητρίου Ἀνδωνῆ μεταφράσεως τῶν κατ' ἐθνικῶν λόγων τοῦ Θωμᾶ [Ἀκινάτου], μεταγραφεὶς κατὰ πρόσταξιν τοῦ αυτοκράτορος Ἰωάννου Κατακουζηνοῦ διὰ χειρὸς Μανουὴλ Τζουανδῆλ τοῦ Βυζαντινοῦ.

2. (ἀρ. 46) Χρονικὸν Γεωργίου Φραντζῆ, ἀνήκον εἰς καλὴν οἰκογένειαν κωδίκων, τοῦ ΙΗ' αἰῶνος.

3. (ἀρ. 48) Κώδιξ περιέχων ἔργα Μάρκου Ἐφέσου, γραφεὶς κατ' αὐτὸν τὸν αἰῶνα τοῦ μεγάλου προμάχου τῆς Ὀρθοδοξίας.

4. (ἀρ. 54) Ἰλιάδος παράφρασις ἔμμετρος, γενομένη ὑπ' ἀδήλου τινὸς λογίου τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Δὲν εἶναι τῶν γνωστῶν παραφραστῶν.

5. (ἀρ. 62) Κώδιξ περιέχων μεταξὺ ἄλλων καὶ ἀνέκδοτα ἔργα τοῦ Μάρκου Ἐφέσου, γραφεὶς κατὰ τὸν ΙΕ' αἰῶνα.

6. (ἀρ. 64) Κώδιξ τοῦ ΙΕ' αἰῶνος, ἐν ᾧ ὁ Αἴας καὶ Ἡλέκτρα τοῦ Σοφοκλέους καὶ ὁ Ὀρέστης καὶ Ἑκάβη τοῦ Εὐριπίδου.

7. (ἀρ. 70) Νομικὸς βομβυκίνος κώδιξ τοῦ ΙΔ' αἰῶνος, ἐν ᾧ μεταξὺ ἄλλων καὶ ἡ ἐκλογή τῶν Ἰσαύρων.

8. (ἀρ. 80) Κώδιξ περιέχων αὐτόγραφα φροντιστάδια διαφόρων λογίων τῆς ΙΖ' ἐκατονταετηρίδος, Ἰωάννου Καρυστοφίλλου, Μανουὴλ Μεγάλου Ποιμναρίου, Δημητρίου Νοταρᾶ κλπ.

9. (ἀρ. 105) Χρονικὸν τοῦ ΙΖ' αἰῶνος γραμμένον εἰς τὴν δημοτικὴν. Ἀρχεται ἀπὸ κτίσεως κόσμου καὶ ἔφθανε μέχρι τοῦ ἔτους ΖΠΑ' (= 1573) δυστυχῶς ὅμως μέχρι τοῦ Ἰουστιανοῦ σφίζεται!

10. (ἀρ. 109) «Βιβλίον χρονολογικόν» τῆς τῶν Ρωμαίων βασιλείας ἀπὸ κτίσεως κόσμου.

Ο ηγούμενος Μ. Σπηλαίου Χαρίτων
Κανελλόπουλος Πρ. Θ.

σμον, ἕως τῆς βασιλείας κυρ Μανουήλ τοῦ Κομνηνοῦ». Ἐγγράφη κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου Σερρών Θεοφάνους. Εἶναι τὸ αὐτὸ σχεδὸν πρὸς τὸ χρονικὸν τὸ ὁποῖον ὑπ' ἀρ. 33 κατέταξα ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Μονῆς Ἀγ. Τεσσαράκοντα Θεραπνών.

11. (ἀρ. 157) Νομοκάνων καλούμενος Βακτηρία τῶν Ἀρχιερέων, γραφεὶς τὴν ΙΗ' εκατονταετηρίδα.

12. (ἀρ. 289) Πολυμυγῆς βομβύκινος κώδιξ τοῦ ΙΔ αἰῶνος, ἐν ᾧ Βυζαντινὰ αἰνίγματα, παροιμίας καὶ γνωμικά ἐκ τῶν γραφικῶν καὶ κλισσιῶν κειμένων, παράδοξα ἀποσπάσματα ἐκ τῆς Σολομωνικῆς κλπ. κλπ

Πλὴν ὅμως τῶν ἀνωτέρω κωδίκων καὶ ἄλλοι πολλοὶ εἶναι χρησιμώτατοι διὰ τὴν παράδοσιν τῶν γραφικῶν καὶ μεσοχρονίων κειμένων, καθὼς καὶ διὰ τὴν μελέτην τῆς φιλολογίας καὶ τῶν σχολικῶν πραγμάτων κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας. Ρητῶς δὲ ἀναφέρω ὅτι ἠτύχησα νὰ εὕρω νέους Ἀθηναίους κώδικας καθὼς καὶ ὑφ' Ἑλληνίδων γραμμένους ἢ κατεχομένους, περὶ τῶν ὁποίων ἔγραψεν ὁ καθηγητὴς μου κ. Σ. Λάμπρος¹, ὅπως καὶ κώδικας ἀνήγοντας

¹ Ἀθηναῖοι βιβλιογράφοι καὶ κτήτορες κωδίκων κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας καὶ ἐπὶ Τουρκοκρατίας (Ἀπόσπασμα ἐκ τῆς ἐπετηρίδος τοῦ Παρνασσοῦ). Ἐν Ἀθήναις 1902. — Συμπληρώματα εἰς τοὺς Ἀθηναίους βιβλιογράφους. . . . Ἀνατύπωσις ἐκ τῆς ἐπετηρίδος τοῦ

ποτέ εἰς τὴν βιβλιοθήκην τοῦ Νικολάου Καρατζᾶ, περὶ ὧν ἐπραγματεύθη ὁ πολῦτιμος φίλος κ. Α. Παπαδόπουλος Κεραμεύς¹. Πρὸς τούτοις ἐκ τῶν διαφόρων σημειωμάτων τῶν κωδίκων ἀφ' ἑνὸς πολλὰ ἱστορικὰ γεγονότα διασαφηνίζονται, χρονολογοῦνται καὶ γνωρίζονται, ἀφ' ἑτέρου δὲ κατὰ ἑκατοντάδας ἀνέανει ὁ ἀριθμὸς τῶν βιβλιογράφων, κτητόρων, καθηλωτῶν, ἀνακαινιστῶν καὶ τῶν δαπανησάντων πρὸς γραφὴν κωδίκων.

Ἐν τέλει ἔχω ν' ἀναγγείλω ὅτι ἐκ τῶν κωδίκων ἀντέγραψα ἀνέκδοτα παντοίας ὕλης, λόγους ἐκκλησιαστικούς, μαρτύρια καὶ βίους ἁγίων, σύντομα χρονικά, γράμματα, δημῶδη κείμενα, κρυπτογραφικὰ σημειώματα κλπ. κλπ. Ὡσαύτως ἀντέγραψα εἴτε ἀντέβαλον τὰ χρυσόβουλλα καὶ σιγίλλια τῆς μονῆς, ἐκ δὲ τῶν παλαιῶν κτηματολογίων, ἐκφωνήσεων καὶ καταστίχων αὐτῆς ἐσταχυολόγησα πλουσίως λέξεις, συντάξεις καὶ φράσεις δημοτικὰς, καθὼς καὶ βαπτιστικὰ ὀνόματα, ἐπωνυμία καὶ τοπωνυμίας, τὰ ὁποῖα καὶ γλωσσικὰ μνημεῖα πολῦτιμα εἶναι καὶ μεγάλως συντείνουσιν εἰς τὴν ἐθνολογικὴν ἐξέτασιν τῆς Ἑλληνικῆς πατρίδος.

Αὕτῃ εἶναι δι' ὀλίγων ἢ ἐν τῇ Μονῇ τοῦ Μ. Σπηλαίου ἐργασία μου.

Εὐχομαι νὰ κατορθώσω ταχέως νὰ δημοσιεύσω τὸν λεπτομερῆ κατάλογον τῶν χειρογράφων αὐτῆς καὶ νὰ ἐκδώσω εἰς τόμον εἴτε τόμους τὰ Σπηλαιωτικὰ ἀνέκδοτα, ἵνα καὶ ἡ ἐπιστημονικὴ σπουδαιότης αὐτῶν ἀκριδέως καταδειχθῇ, καὶ οἱ ἰδιοὶ μου κόποι ἐκτιμηθῶσι δεόντως.

Ἐπὶ τοῦ παρόντος ὀφείλω νὰ ἐκφράσω τὰς εὐχαριστίας μου εἰς τὸν κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐν Μεγάλῃ Σπηλαίῳ ἐργασίας μου καθηγούμενον κ. Ἀνθιμὸν Γραῖον, ὅστις ἐξαιρετικῶς ἐπέτρεψε νὰ ἐργασθῶ ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Μονῆς, πρὸς τούτοις δὲ νὰ εὐχαριστήσω τοὺς ὁποσδήποτε συντελέσαντας εἰς τὴν ἀποπεράτωσιν τοῦ βαρέως ἔργου μου καὶ ἰδίως τοὺς πανοσιωτάτους πατέρας κ.κ. Χαρίτωνα Κανελλόπουλον, Νεῖλον Νικολαΐδην, Διονύσιον Ἰωαννίδην Θεόφρον Τσεκούραν, Ἀνδρόνικον

Παρνασσὸς Η' ἔτους. Ἐν Ἀθήναις 1904. — Ἑλληνίδες βιβλιογράφοι καὶ κυρίαι κωδίκων. . . . Ἀπόσπασμα ἐκ τῆς ἐπιστημονικῆς ἐπετηρίδος τοῦ Ἑθνικοῦ Πανεπιστημίου. Ἐν Ἀθήναις 1904.

¹ Δύο κώδικες τῆς βιβλιοθήκης Νικολάου Καρατζᾶ. (Ἀνατύπωσις ἐκ τῆς ἐπετηρίδος τοῦ Παρνασσοῦ Η' ἔτους). Ἐν Ἀθήναις 1904

Πανόπουλον, Εὐστράτιον Εὐσταθίου καὶ Γαβριήλ Πράσον.

Ἐπιτρέπεται δὲ τέλος, νομίζω, καὶ εἰς ἐμὲ νὰ ζητήσω τὴν εὐμένειαν καὶ συμπάθειαν τῶν ἐπιστημόνων. τῶν ὁποίων ἡ εὐκρίνεια ἀφίνει ἐλευθέραν τὴν γνώμην, καθὼς καὶ τῶν ἐρευνητῶν ἐκείνων, οἵτινες ἀναλαβόντες παρόμοια πρὸς τὸ ἡμέτερον ἔργον, καλῶς γνωρίζουσι μὲ πόσας συνοδεύεται αὐτὸ δυσκολίας καὶ βάσανα, τὰ ὁποῖα ἐγὼ ἔχω τὸ παράπονον, ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου καὶ τὸ καύχημα, ὅτι ὑπερεπήδησα

μόνος μου, ἄνευ οὐδεμιᾶς ἐπισήμου ἢ ἄλλης ἐπικουρίας, ἐμπνεόμενος μόνον ἀπὸ ζῆλον ἐπιστημονικὸν καὶ ἐθνικὴν φιλοτιμίαν.

ΝΙΚΟΣ Α. ΒΕΗΣ

[Τὸ τέλος εἰς τὸ ἐπόμενον]

Υ. Γ. Πλήρης ἡ ἀνάγνωσις τοῦ ἐν τῇ σελίδι 139 πανομοιότυπου τῆς αὐτοκρατορικῆς ὑπεγραφῆς ἔχει ὡς ἑξῆς: † Ἰω(άννης) ἐν Χ(ριστῷ) τῷ Θ(ε)ῷ πιστὸς βασιλεὺς πορφυρογέννητος καὶ αὐτοκράτωρ Ρωμαίων ὁ Κομνηνός.

Ν. Α. Β.

ΟΙ ΚΑΤΑΦΡΟΝΕΜΕΝΟΙ

Γεννοῦν μὲς τὴν ψυχὴ μου τὴν ἀγάπην
οἱ ἀδύνατοι κ' οἱ καταφρονημένοι,
ποῦ τῆς ζωῆς τὰ ψίχала τοὺς φτάνουν
γιὰ τὴ φτωχὴ ὑπαρξή τους τὴ θλιμένη.

Ὡ, οἱ καλοὶ κ' οἱ ταπεινοὶ κ' οἱ ἀνίδεοι,
ὁποῦ περνοῦν ἀφ' τῆς ζωῆς τὸ δρόμο
δίχως ὀνείρατα καὶ πόθους μεγαλόφτερους
μ' ἓνα σταυρὸ μαρτυρικὸ στὸν ὄμο.

Καὶ οἱ ἀλυσίδες ἀσπλαχνα τοὺς ζώνουνε,
τῆς Μοίρας οἱ σκληρὲς οἱ ἀλυσίδες,
ὁποῦ δεσμεύουν καὶ μαραίνουν καὶ νεκρώνουνε
τὰ ἄνθη τῆς ζωῆς καὶ τίς ἐλπίδες.

Ἀδιάφοροι στοῦ κόσμου τὰ πλανέματα
περνοῦν ἀφ' τῆς ζωῆς τὸ μονοπάτι
καὶ δὲν ζητοῦν τοὺς δρόμους τοὺς πλατύτερους
ποῦ μᾶς καλεῖ ἡ Δόξα, — ἀνάθεμά τη!

Ἰχνὴ τὸ πέρασμά τους δὲν ἀφίνει
ὡς ποῦ νὰ φτάσουν στὸ κατῶφλι τοῦ θανάτου.
Πάντα ὅμοια ἀπὸ τὴν πρώτην ἡλικίαν
ἐξήσανε κ' ἐσβύσανε ἐδῶ κάτω.

Μὲς τ' ἄχαρά κορυμὰ τους λὲς φωλιάζει
μὴ ἀδύνατη ψυχὴ ταπεινωμένη,
σὰν τοὺς θυμοῦμαι ἢ καρδιὰ σπαράζει.
Σὰς ἀγαπῶ, ὦ καταφρονημένοι!..

ΜΑΡΙΝΟΣ ΣΙΓΟΥΡΟΣ

Εἶναι φίλος μου, γι' αὐτὸ θέλω νὰ τὸν υπερασπισθῶ. Γράφει πολὺ καλὰ, πολὺ, πολὺ καλὰ, τὸ ξαναλέγω. Δὲν συμφωνῶ μὲ σένα καὶ μοῦ εἶναι ἀδύνατον νὰ συμμερισθῶ τὴ γνώμη σου. Εἶναι γραμμένο μὲ ὕψος ἀνθρώπου, δυνατό, γεμάτο εἰκόνες· ἔχει διάφορες σκέψεις· εἶναι πολὺ ὠραῖο! Ἴσως τὸ διάβασες, Βάρεγκα, ψυχρὰ ἢ θὰ ἦσουν χωρὶς διάθεσι· ἡ Φεδόρα θὰ βρῆκε τρόπο νὰ σὲ δυσανεστήσῃ, κατιτὶ ἐπιτέλους εἶχες ἐκείνη τὴ στιγμή. Ὁχι, διάβασέ το μὲ αἰσθημα, ὅταν θὰ ἦσαι χαρούμενη, εὐχαριστημένη, ὅταν θὰ ἦσαι σὲ μιὰ εὐχάριστη ψυχικὴ κατάστασι, π.χ. νὰ ἔχῃς τὴ στιγμή ἐκείνη ἕνα ζαχαρωτὸ στὸ στόμα: μιὰ τέτοια στιγμή πρέπει νὰ τὸ διαβάσῃς. Παραδέχομαι (ποῖος λέγει τὸ ἐναντίον;) πῶς ὑπάρχουν συγγραφεῖς καλλίτεροι ἀπὸ τὸν Ραταζάγεφ, πῶς εἶναι μάλιστα καὶ πολὺ καλλίτεροι, ἀλλὰ ἡ ἀξία των δὲν εἶναι λόγος νὰ ἐξαφανίσῃ τὴν ἰδική του ἀξία· γράφουν καλὰ, καὶ γράφει καλὰ καὶ αὐτός. Πότε καὶ πότε, ἀπλῶς γιὰ νὰ διασκεδάσῃ, γράφει μόνον γιὰ νὰ μαυρίσῃ τὸ χαρτί, καὶ ἔχει δίκαιο. Λοιπὸν, ὑγείαινε, ἀγάπη μου· δὲν ἠμπορῶ νὰ ἐξακολουθήσω· εἶμαι βιαστικός. Πρόσεξε ὁμῶς, ἀγάπη μου, γλυκεῖα ὁμορφοῦλα μου, ἡσύχασε, ὁ Κύριος νὰ σὲ προστατεύῃ. Ἐγὼ μένω

Ὁ πιστὸς φίλος σου
ΜΑΚΑΡ ΔΙΕΒΟΥΣΚΙΝ

Υ. Γ. Εὐχαριστῶ γιὰ τὸ βιβλίον, ἀγαπητὴ μου, θὰ διαβάσω καὶ Πούσκιν· ἀπόψε χωρὶς ἄλλο θὰ ἔλθω.

ΑΓΑΠΗΤΕ ΜΟΥ ΜΑΚΑΡ ΑΛΕΞΕΓΕΒΙΤΣ

Ὁχι, φίλε μου, ὄχι, δὲν ἠμπορῶ νὰ μείνω μαζί σας. Σκέφθηκα κ' ἐφθασα στὸ συμπέρασμα πῶς δὲν πρέπει μὲ κανένα τρόπο ν' ἀρνηθῶ μιὰ τόσο καλὴ θέσι. Ἐκεῖ τουλάχιστον θὰ ἔχω ἐξασφαλισμένο ἕνα κομμάτι ψωμί. Θὰ βάλω τὰ δυνατά μου γιὰ νὰ ἦμαι ἀξία τῆς καλωσύνης τῶν κυρίων μου· θὰ προσπαθίσω καὶ τὸν χαρακτήρα μου ἀκόμη ν' ἀλλάξω, ἀν ἦναι ἀνάγκη. Βέβαια, εἶναι λυπηρό, εἶναι σκληρὸ νὰ ζῇ κανεὶς μὲ ξένους, νὰ ζητῇς τὴν εὐνοια τῶν ξένων, νὰ ὑποκρίνεσαι μὰ ὁ Θεὸς θὰ μὲ βοηθήσῃ. Δὲν ἠμπορεῖ νὰ μείνῃ κανεὶς ὅλη του τὴ ζωὴ μισάνθρωπος. Εὐρέθηκα καὶ ἄλλοτε σὲ τέτοιες περιστάσεις. Θυμοῦμαι ὅταν μικρὴ ἦμουν οἰκότροφος. Τὴν Κυριακή, ὅταν ἐπήγαινα στὸ σπίτι, πηδοῦσα, χαλοῦσα τὸν κόσμο, τόσο, ποῦ κάποτε μ' ἐμάλωνε καὶ ἡ μη-

τέρα μου· ἦτον ὅμως χαρούμενη ἡ καρδιά μου, ἡ ψυχὴ μου γαληνεμένη. Ὅταν ἐβράδυναζε, μ' ἐπίανε μιὰ θανάσιμη μελαγχολία· ἔπρεπε νὰ ἐπιστρέψω στὰς ἐννέα στὸ οἰκοτροφεῖον ὅπου ὅλα ἦταν παράδοξα, ψυχρὰ, σοβαρά. Τὴν Δευτέρα, ἡ δασκάλισσας ἦταν τόσο δξύθυμης, καὶ αὐτὸ μοῦ ἔσφιγγε τὴν καρδιά! Μ' ἐπίανε τὸ παράπονο, ἐπήγαινα σὲ μιὰ γωνιά, κ' ἐκεῖ κατὰ μὴν ἐπνιγαν· μοῦ ἔλεγαν πῶς εἶμαι ὀκνηρὴ· ἀν ἔκλαια, δὲν ἔκλαια γιὰ τὰ μαθήματα. — Καὶ ὅμως συνείθισα καὶ ἀργότερα, ὅταν ἐβγήκα ἀπὸ τὸ οἰκοτροφεῖο, ἔκλαια καὶ τότε, ἀποχαιρετῶντας τῆς συμμαθήτριάς μου. — Ἐπειτα, τί νὰ σὰς πῶ, εἶναι ἀδιακρισία μου νὰ ἦμαι βάρος καὶ τῶν δύο σας. Αὐτὴ ἡ σκέψις μὲ βασανίζει ἀδιάκοπα. Σὰς τὰ λέγω εἰλικρινῶς, γιατί μαζί σας εἶμαι εἰλικρινής. Μήπως δὲν βλέπω τὴ Φεδόρα νὰ ξυπνᾷ πρωτὶ-πρωτὶ, νὰ πλένῃ καὶ νὰ ἐργάζεται ὥς τὴ μία μετὰ τὰ μεσάνυχτα καὶ ἀργότερα; — Καὶ ὅμως τὰ παλιὰ κόκκαλα θέλουν ἀνάπαυσι. Μήπως δὲν βλέπω πῶς καταστρέφεσθε γιὰ μένα, πῶς θυσιάζετε γιὰ μένα τὸ τελευταῖόν σας καπίκι; Κάνετε περισσότερα ἀπ' ὅ,τι μπορεῖτε νὰ κάνετε, φίλε μου! Μοῦ γράφετε πῶς θὰ πουλήσετε καὶ τὸ τελευταῖόν σας φόρεμα γιὰ νὰ μὴ μ' ἀφήσετε νὰ στερηθῶ. Τὸ πιστεύω, φίλε μου, πιστεύω στὴν ἀγαθὴ σας καρδιά, μὰ αὐτὰ τὰ γράφετε τώρα. Τώρα, ποῦ σὰς ἦλθε αὐτὴ ἡ ἀπρόοπτη ἀμοιβή. Ἐπειτα ὁμῶς; Τὸ ξέρετε καὶ σεῖς, εἶμαι πάντα ἄρρωστη· δὲν ἠμπορῶ νὰ ἐργασθῶ σὰν ἐσὰς, ὅσο καὶ ἂν τὸ θέλω· ἔπειτα δὲν εὐρίσκω καὶ πάντοτε ἐργασία. Τί νὰ κάμω λοιπὸν; Πρέπει διαρκῶς νὰ λυώνω ἀπὸ τὴ λύπη μου ποῦ σὰς βλέπω καὶ τοὺς δύο τόσο ἀφωσιωμένους. Τί νὰ κάνω κ' ἐγὼ γιὰ σὰς; Καὶ γιατί τάχα δὲν ἠμπορεῖτε νὰ ζήσετε χωρὶς ἐμένα; Τί καλὸ σὰς ἔκαμα; Σὰς εἶμαι μόνον ἀφωσιωμένη μὲ ὅλη μου τὴν ψυχὴ, σὰς ἀγαπῶ μὲ ὅλη μου τὴν καρδιά, μὰ — μαύρη μου μοῖρα! — τίποτε ἄλλο ἔξω ἀπὸ τὴν ἀγάπη μου· δὲν ἠμπορῶ νὰ σὰς κάνω κανένα καλόν, οὔτε νὰ ξεπληρώσω τὴν ἰδική σας καλωσύνη. Μὴ μὲ κρατῇτε λοιπὸν περισσότερο· σκεφθῆτε καὶ πῆτε μοῦ τὴν τελειωτικὴ γνώμη σας. Καὶ τώρα μένω

Μὲ ἀγάπην Β. Α.

1 Ἰουλίου

Αὐτὸ εἶναι τρέλλα, εἶναι τρέλλα, Βάρεγκα,

στὰ χέρια τοῦ πατέρα μου καὶ τὸ ψιθύρισμα τῶν φύλλων ἀπὸ τὰ δένδρα τοῦ ἄλσους, ποῦ ἐφθανε ἀπὸ τὰ νοιχτὰ παράθυρα, μαζί μὲ τὴ μυρωδιά τῶν ἀνθισμένων δένδρων. Ὁ πατέρας ρας μου μόνον περπατοῦσε ἀπάνω κάτω, πλησίαζε τὰ γυνὰ σώματα τῶν γυναικῶν μὲ σεβασμό, διόρθωνε τὸ χτένισμα τους μὲ ἀπαλὰ κινήματα, μετακινοῦσε ἐλαφρὰ τὰ μέλη τους, καὶ τὰ ζωντανὰ ἐκεῖνα σώματα, μέσα στὰ δάκτυλά του, ἐνόμιζες πῶς ξαναπλάθονται καὶ διπλωμορφαίνουν σὰν νὰ μὴν ἦσαν ἄψυχος πηλὸς καὶ σὰν νὰ τοὺς φυσοῦσε μέσα τους μιὰ θεϊκὴ πνοή.

Ἐγὼ καθόμουν ζαρωμένος σὲ μιὰ γωνιά καὶ κύτταζα ὥρες καὶ ὥρες ὡς ποῦ θάμποναν τὰ μάτια μου. Τότε σηκώνομουν πάλι ἐλαφρὰ-ἐλαφρὰ καὶ πήγαινα στὸ μεγάλο παράθυρο. Μακρὰ ἐφάνταζαν ψηλὰ καὶ γιγάντια, σὰ θεόκτιστα, μὲ τὰ μεγάλα στερεὰ ἀγκωνάρια, τὰ τεῖχη τῆς πόλεως, κ' ἀπάνω στῆς ἐπάλξεις περπατοῦσαν μὲ σιγανὰ βήματα οἱ στρατιῶτες καὶ ἀστραφταν αἱ ἀσπίδες τους μέσα στὸν ἥλιο. Πέρα, μέσα στὸ πράσινο βάθος τοῦ ἄλσους, χαμένες μέσα στὰ δένδρα, ἀσπρίζαν οἱ ψηλὲς κολώνες τοῦ ναοῦ, καὶ σπιθοβολοῦσαν ἀπὸ μακρὰ τὰ ὠραῖα χρυσώματα τῶν αἰτωμάτων καὶ ξεχώριζαν τὰ ὀλόχρυσά κοντάρια καὶ οἱ ἀστραφτερὲς ἀσπίδες ἀπὸ τῆς φοβερῆς σκηνῆς τῶν πολέμων, ποῦ ἦσαν ἱστορημένες μέσα στὰ μεγάλα αἰετώματα. Καὶ γύρω, περίγυρα ἡ θάλασσα ἢ μεγάλη, μὲ τὸ πέραςμα τῶν ψηλῶν, καμαρωμένων πλοίων, ποῦ ἀνεβοκατέβαζαν σὰν μεγάλες φτερούγες τῆς τριπλῆς σειρῆς τῶν ὠραίων κουνιῶν. Ἐπειτα ὁ ἥλιος ἀφοῦ ἔστειλε τὰ τελευταῖα του φιλιὰ στὰ μάρμαρα τῶν ναῶν καὶ στῆς πρᾶσινάδες τῶν δένδρων, ἐπλάγιαζε μέσα στὴ θάλασσα σκεπασμένος μὲ μιὰ χρυσοπόρφυρη χλαμύδα. Τότε τὸ ἐργαστήρι μας ἐσκοτείνιαζε, τὰ γυνὰ σώματα τῶν γυναικῶν ἀρχίζαν νὰ ντριχιάζουν καὶ ὁ πατέρας μου ἄφινε τὸν πηλὸ ἀπὸ τὰ χέρια μ' ἕνα βαθὺν ἀναστεναγμό. Οἱ γυναῖκες, μὲ τὸν ἀέρα τῶν ὠραίων ἀλόγων, ποῦ τὰ κρατεῖ μιὰ ὥρα σκλαβωμένα καὶ ἀκίνητα τὸ χαλινάρι, σὲ μιὰ ὁμητικὴ ἀκίνησια, πηδοῦσαν κάτω ἀπὸ τὰ μαρμαρένια βάρη κ' ἐχάνοντο μέσα στὸ ἄλσος. Τότε ὁ πατέρας μου μ' ἐπαιρνε ἀπὸ τὸ χέρι καὶ κατεβαίναμε κάτω πρὸς τὰ τεῖχη. Περνοῦσαμε ἀπὸ μιὰ πύλη μὲ μεγάλα καὶ πλατεῖα σκαλοπάτια καὶ κατεβαίναμε κάτω πρὸς τοὺς βράχους, ποῦ τοὺς φιλοῦσε τὸ βραδυνὸ κῆμα. Ἐκεῖ κάτω στὸ περιγιάλι ὁ πατέρας μου μάζευε τὰ μι-

κρὰ ὠραῖα κοχύλια, ποῦ κρούβανε μέσα τους τὰ ὠραῖα χρώματα τῆς πορφύρας, κ' ἐγὼ μέσα στῆς σχισμάδες τῶν βράχων ἔκοβα τῆς σπάνιες, μοναχικὲς ἀγριοβιολέττες, στολίδι τῆς ἀλμυρῆς μοναξιάς, καὶ στολίζα τὰ μακρὰ ξανθὰ μου μαλλιά.

Τὸ πρῶτο μεταξένιο χνοῦδι εἶχε ἀρχίσει νὰ στολίζῃ τὸ πρόσωπό μου, καὶ οἱ πρῶτες ἀσημένιες τρίχες νὰ χαράζουν μέσα στὰ πυκνὰ μαλλιά τοῦ πατέρα μου. Ἡ ὠραῖα μελαχροινὴ κόρη ποῦ ἀνέβαινε στὸ μαρμαρένιο βάρη, ἀντικρὺ στὸ στιλπνὸ μάρμαρο, ποῦ ὁ πατέρας μου εἶχε κλείσει μέσα του τὴν ψυχὴ της, πλάθοντας ἀπὸ μία θνητὴ μιὰν ἀθάνατη, ἐχάιδευε μὲ τὰ μακρὰ της δάκτυλα τὰ πυκνὰ μου μαλλιά καὶ εἶχε γιὰ μένα ἕνα θεῖο χαμόγελο, ἕνα χαμόγελο ποῦ σὲ μιὰ τέτοια στιγμή τῷ κλεψε ἡ σμίλη τοῦ πατέρα μου καὶ τὸ ἀπῆλθε στὰ μαρμαρένια χεῖλη. Κ' ἐγὼ, χωρὶς νὰ τὸ καταλάβω, ἀγάπησα τὸ ἀγαλμα τῆς θεᾶς.

Μία ἡμέρα ἦλθαν πολλοὶ ἄνθρωποι στὸ ἐργαστήρι μας. Τὰ βήματα καὶ τὰ κινήματά τους μέσα στὸν ἥσυχο τόπο ἐφάνιντο σὰν νὰ προσβάλλουν τὴν ἱερότητα τοῦ ἀσύλου, ὅπου σπάνια φθάνανε τὰ βήματα τῶν ἀνθρώπων. Ἡ ὠραῖα μελαχροινὴ κόρη δὲν εἶχε ξαναφανῇ ἀπὸ τὸ περασμένο βράδυ, ποῦ μὲ τὴν ἀδελφή της εἶχε χαθῇ μέσα στῆς σκιὲς τοῦ ἄλσους. Τὸ ἀγαλμα τῆς θεᾶς χαμογελοῦσε ὅμως ἀκόμα, χαμογελοῦσε πάντα τὸ χαμογέλασμά της. Οἱ ἄνθρωποι τότε στήσανε κάτω, σὰν ἕνα κρεβάτι, πλεγμένο ἀπὸ μεγάλα, στερεὰ κλαδιά, σκεπασμένα μὲ μαλακά, πλούσια ὑφάσματα. Κατέβασαν μ' εὐλάβεια τὸ ἀγαλμα ἀπὸ τὸ μαρμαρένιο βάρη, τὸ ἐξάπλωσαν μὲ προσοχὴ ἀπάνω στὴ μαλθακὴ κλίνη, καὶ μὲ σιγανὰ, ἐπίσημα βήματα, τὸ σήκωσαν μὲ τὰ στερεὰ τους χέρια καὶ βγήκανε ἀπ' τὸ ἐργαστήρι. Ὁ πατέρας μου ἀκολούθησε μὲ βουρκωμένα μάτια τὴ συνοδία, ποῦ χάθηκε μέσα στὰ δένδρα, κ' ἔπειτα ἔπεσε σὰ νεκρὸ σῶμα, ἐπάνω σ' ἕνα σκαμνί, κ' ἐμεινε γιὰ πολλὴ ὥρα ἀκίνητος, μὲ τὸ πρόσωπο κρυμμένο μέσα στὰ χέρια του. Ἐγὼ ἐνοιωθὰ μιὰ βροχὴ ἀπὸ δάκρυα νὰ τρέχῃ μέσα στὴν ψυχὴ μου καὶ νὰ πλημμυρίζῃ ὅλη μου τὴν ὑπαρξί, μὰ τὰ μάτια μου ἦσαν στεγνά, ἕνα δάκρυον δὲν ξεχείλιζε ἀπὸ τὰ ματόκλαδά μου. Ἡ θεὰ μὰς εἶχε ἀφίσει. Κ' ἐμέναμε οἱ δύο ἀκίνητοι ἀνάμεσα στὰ μεγάλα ἀκατέργαστα κομμάτια τῶν μαρμάρων καὶ στῆς κόκκινες ζύμες τοῦ πηλοῦ.

Τότε ο πατέρας μου σηκώθηκε, μου ἐχάιδεψε τὰ μακρυνά μου ξανθὰ μαλλιά καὶ σιγὰ-σιγὰ πήραμε τὸν δρόμο τῶν τειχῶν. Κατεβήκαμε κάτω στὸ περιγιάλι καὶ καθίσαμε σ' ἕνα βράχο. Οὔτε ὁ πατέρας μου μάζεψε κοχύλια ἐκείνη τὴν ἡμέρα, οὔτ' ἐγὼ στόλισα μὲ ἀγριοβιολέττες τὰ μαλλιά μου.

... Πέρασε καιρὸς ἀπὸ τότε καὶ οἱ μέρες, ἡ μιὰ πίσω ἀπ' τὴν ἄλλη, ἄλλαξαν πολλὰ πράγματα στὴ ζωὴ μου. Ἐνα πρωτὶ μιὰ βοή ἀπὸ μακρυνὸς ἤχους σαλπίκων, ἀπὸ φωνὲς ἀνθρώπων, ποδοβολητὰ ἀλόγων, κυλίσματα τροχῶν καὶ παιᾶνες πολεμικὸς μᾶς ξύπνησε. Ἐνας ἀγγελιοφόρος, λαχανιασμένος ἀπὸ τὸν δρόμο, πέρασε σὰν ἀστραπή, μπροστὰ στὸ ἔργαστήρι, μέσα σ' ἕνα σύννεφο σκόνη. Ἐνας λόγος πέταξε ἀπ' τὰ χεῖλη του. Ὁ ἐχθρὸς εἶχε φανῇ.

Ἀνεβήκαμε ἀπάνω στὸ λόφο. Σὰν ἕνα ἀπερραντο κοπάδι ἀπὸ γλάρους σκέπαζε τὴ θάλασσα, μακρυνὰ στὸν δριζόντα. Οὐριὸς ἄνεμος ἔσπρωχνε τὰ ἐχθρικά πλοῖα πρὸς τὸ περιγιάλι μας. Ἀπὸ τὰ βάθη τοῦ κόλπου τὸ δικὰ μας πλοῖα, σὰν ἕνα σῶμα, σὲ μιὰ στριμωγμένη γραμμῇ, ἔστεκαν ἀκίνητα, κολλημένα ἀπάνω στὸ νερό, σὰν ἕνα τεῖχος στερεό, ποῦ ἔφραζε τὸν γαλάζιο κόλπο καὶ πρόσμενε περήφανο τὸ μεγάλο χτύπημα. Ἀπάνω στὰ τεῖχη ἀσπρολογούσε ἕνα πλήθος πολυκίνητο, μὲ ἀστραπὲς μετὰλλων καὶ χλαμύδων ἀνεμίσματα. Ἀρματα, βαρεῖα φορτωμένα, περνοῦσαν ἀργοκίνητα δύο-δύο ἀπάνω στὰ τεῖχη. Καὶ σὰ χίλια παραπόταμα, ποῦ κατέβαιναν ἀφρισμένα ἀπὸ τὴν πόλιν καὶ χύνοντο πρὸς τὰ βαρεῖα θεμέλια τῶν τειχῶν καὶ τῶν πύργων, κυλοῦσαν γοργά, ἀτελείωτα τάρματωμένα πλήθη. Μιὰ ἀνατριχίλα πέρασε γύρω μας. Κατεβήκαμε μὲ βία τὸν λόφο. Ὁ πατέρας μου φόρεσε τὴν ἀρματωσιά του, ἄρπαξε τὴν ἀσπίδα μὲ τὸ ζερβὶ του χέρι, κ' ἐγὼ τὸν ἀκολούθησα. Ποτὲ τὸ γλυκὸ κρασὶ τῆς Κύπρου δὲν μὲ εἶχε μεθύσει, σὰν αὐτὴ τὴ στιγμή. Σὲ λίγο βρεθήκαμε ἀπάνω στὰ τεῖχη.

Ἀποσταμένος κάθισα νὰ ξανασάνω ἀπάνω σ' ἕνα λιθάρι. Ἡ ἀνατολὴ ἄρχισε νὰ ροδίζει. Ἡ μακρινὴ θάλασσα φάνταζε σκεπασμένη μὲ τριαντάφυλλα, καὶ τὸ περιγιάλι ἦταν γεμάτο ἀπὸ λευκὰ κρίνα. Τὸ θυμάρι, πατημένο ἀπ' τὸ ποδοβολητὸ τῶν στρατιωτῶν, γέμιζε μὲ βάλασμα τὸν ἄερα, κι' ἀπὸ τοὺς περὶ γύρω λόφους οἱ κορυδαλοὶ, μὲ μίαν ὥραϊαν ὀρμὴ ξεπετοῦσαν

πρὸς τὸν γαλάζιον αἰθέρα, κι' ἀπὸ ψηλὰ ἔφθανε, μεθυσμένο ἀπὸ τὸ φῶς, τὸ τρελλό τους κελάδημα.

Τὰ μάτια μου τότε ἔπесαν μακρυνὰ πρὸς τὸ ἱερὸ τὸ ἄλσος. Ἀνάμεσα στῆς πρασινάδες ἀσπρολογούσαν γλυκοφιλημένες ἀπ' τὸ αὐγινὸ φῶς, οἱ λιγερὲς κολῶνες. Ἡ ψυχὴ μου πέταξε πρὸς τὸν ὠραῖο ναό, καὶ νόμισα πῶς ἀνάμεσα ἀπ' τὰ πυκνὰ δένδρα ξεχώρισα τὸ γυμνὸ σῶμα τῆς θεᾶς, ποῦ μοῦ χαμογελοῦσε. Χαμογελοῦσε μέσα στὸ θεῖο φῶς, στεφανωμένη μὲ κισσοὺς καὶ τριαντάφυλλα. Τὰ τριαντάφυλλα μαδοῦσαν μαραμένα ἀπάνω στὰ πένθημα φύλλα τοῦ κισσοῦ. Ἦσαν τὰ τελευταῖα τριαντάφυλλα ποῦ τῆς εἶχα φέρεῖ. Ἀπὸ τὸν καιρὸ, ποῦ μᾶς ἄφισε ἡ θεά, κάθε αὐγὴ τῆς ἔφερνε καινούργια στεφάνια καὶ κάθε βράδυ καινούργια ρόδα. Πολλὲς νύχτες ξενύχτισα κάτω ἀπὸ τὸ ἄγαλμά της, ἀγκαλιάζοντας μὲ μυστικὲς προσευχὲς τὰ θεῖα τῆς πόδια, καὶ ἡ αὐγὴ μ' ἔβρισκε πάντα χλωμὸ μέσα στὸ σιωπηλὸ τὸ ἄλσος. Τώρα μὲ τάραιξε τὸ ἄγριο ποδοβολητὸ τῶν ἀλόγων καὶ τὸ βιαστικὸ κύλισμα τῶν τροχῶν, κάτω ἀπ' τὰ τεῖχη. Καὶ θυμήθηκα πῶς κάτω ἀπὸ τῆς σκοτεινὲς περιπλοκάδες εἶχα περπατήσει ἐπάνω στὴ βουβὴ χλόη, σφίγγοντας ἀπάνω μου ἕνα θερμὸ, λευκότατο σῶμα. Ἦταν ἡ λιγερὴ ἱέρεια, σὰ νεόβλαστος κλώνος. Εἶχε πονέσει τῆς ἀγρυπνίας καὶ τῆς προσευχῆς μου καὶ μιὰ νύκτα φάνηκε σὰ σκιὰ μέσα στῆς σκιές, καὶ ἦλθε κοντά μου καὶ μοῦ χάιδεψε τὰ μαλλιά μου. Ἐμοιαζε τόσο μὲ τὴ μαρμαρένια θεά, καὶ εἶχε τόσο τὸ ἴδιο χαμόγελο ἀπάνω στὰ χεῖλη της, ποῦ πίστεψα πῶς τὸ κρῦο μάρμαρο εἶχε ζωντανέψει καὶ κατέβηκε ἀπ' τὸ ψηλὸ του βᾶθρο. Καὶ κάθε νύχτα κατέβαινε, καὶ κάθε νύχτα περπατούσαμε κάτω ἀπὸ τῆς σκοτεινὲς περιπλοκάδες.

Καὶ τώρα πρέπει νὰ πεθάνω ἀπάνω στ' ἄγρια τεῖχη. Τὸ μαῦρο σκοτάδι θὰ σκεπάσῃ τὰ βλέφαρά μου, καὶ τὸ αἷμα μου θὰ τρέξῃ ἀπ' τὴν πληγὴ τοῦ κονταριοῦ καὶ θὰ βάρῃ τὴ γῆ τὴ διψασμένη. Καὶ δὲν θὰ στεφανώσω πιά τὴν ὠραία θεὰ μὲ τριαντάφυλλα καὶ δὲν θὰ στολίσω πιά τὰ μαλλιά μου μὲ τῆς ἀγριοβιολέττες τῶν βράχων. Γιὰ τὰ ξανθὰ μου μαλλιά στέφανα θὰ πλέκω, στὸ ἄγριο λιβάδι, ἀπὸ πικρὸς ἀσφοδέλους. Καὶ εἶνε τόσο ὠραῖο τὸ φῶς τοῦ ὀριζαντοῦ καὶ τόσο γλυκὸς ὁ ξανθὸς ἥλιος, καὶ τὸ ἀεράκι ποῦ ἀναδεύει τῆς ἀνεμώνες τοῦ ἀγροῦ καὶ τῆς ἀκρογιαλιᾶς τὰ κρίνα, φιλεῖ τόσο γλυκὰ τὸ μέτωπό μου. Καὶ πέρα στὸ σκοτεινὸ ἄλσος, χαμογελαῖ ἡ ὠραία θεά, στεφανωμένη

μὲ ρόδα... Ὁ θεῖον φῶς, ποιὸς νόμος προ-
στάζει νὰ σ' ἀλλάξω μὲ τὸ μαῦρο σκοτάδι;

Σηκώθηκα, σὰν ξυπνημένος, ἀπὸ κακὸν ὄνειρο, ἄρπαξα ἀπὸ τὸ χῶμα τὴν ἀσπίδα καὶ τὸ κοντάρι, πέρασα γρήγορα ἀνάμεσα ἀπὸ τὸ πλυσμένο πλήθος καὶ ὕστερα ἄρχισα νὰ τρέχω, σὰν τὸν ἄνεμο, σὰν νᾶφερνα μοκρυνὰ κάποιο μήνυμα. Ὅλοι παραμέριζαν μὲ βία κ' εὐλόβεια μπροστὰ μου. Ποτὲ ἄγγελος ποῦ φέρνει πικρὸν ἢ χαρούμενο μήνυμα στὴ μακρινὴ λαχτάρα τῶν γυναικῶν καὶ τῶν ἀνηλίκων, ποῦ πίσω τους ἄφισαν οἱ πολεμιστὰδες, δὲν ἔβαλε παρόμοια φτερά σ' ἀνήσυχα πόδια του. Ὁ ἄερας μ' ἔφερνε κ' ἐγὼ ἔσερνα πίσω μου τὸν ἄερα. Ἀπὸ μακρυνὰ ἀντίκρυσσε τὸ ἱερὸ τὸ ἄλσος. Νέα ὀρμὴ μοῦ φτέρωσε τὰ πόδια. Καὶ σὰν ἔφθασα μέσα στὰ πρῶτα σκιερὰ δένδρα, στάθηκα νᾶνασάνω. Ἡ ζωὴ μοῦ χομογελοῦσε περὶ γύρω μὲ χίλια μάγια. Πέταξα τότε τὴν ἀσπίδα καὶ τὸ κοντάρι καὶ τᾶκρυσσε μέσα στοὺς πυκνοὺς θάμνους. Ἀπὸ μακρυνὰ μ' ἔφθανε καὶ μὲ κυνηγοῦσε ἡ χλαλὴ τῶν ἀνδρῶν καὶ τὰ ποδοβολητὰ τῶν ἀλόγων. Ἐχώθηκα βαθύτερα μέσα στὰ δένδρα, βρῆκα τὸ ἥσυχο μονοπάτι, κάτω ἀπ' τῆς πυκνὲς περιπλοκάδες, καὶ μὲ ἥσυχο ἀνάλαφρο βῆμα προχώρησα πρὸς τῆς λευκὲς κολῶνες. Κλειστὴ ἦτον ἡ πύλη τοῦ ὠραίου ναοῦ, μανταλωμένες οἱ θύρες καὶ καμμιὰ φωνὴ δὲν ἀποκρίθηκε στὴν προσευχή μου. Μόνον ὁ ἄερας ἔβουίξε μέσα στῆς ψηλὲς βαλανιδιὲς καὶ τὸ φύσημά του ἦταν ἄγριο καὶ τρομερό, σὰν νὰ μ' ἔδιωχνε μακρυνὰ ἀπ' τὸν ἱερὸν τόπο. Τὰ γόνάτά μου λυθῆκαν τότε κ' ἔπесα κάτω σὰ νεκρὸς, ἀπάνω στὰ πυκνὰ χόρτα.

Ἐνας ὕπνος βαρὺς μοῦ σφάλησε τὰ βλέφαρα καὶ ὅταν ξύπνησα ὁ λαμπρὸς ἥλιος κατέβαινε πρὸς τὸ μακρινὸ κῦμα. Ἀκουσα τότε γρήγορα βήματα νὰ ταράζουν τὴν ἡσυχία τοῦ ἄλσους καὶ ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ πυκνὰ δένδρα εἶδα δύο νέους

πολεμιστὰδες ποῦ προχωροῦσαν μὲ ἄγρια λόγια. Στὰ χέρια τοὺς κᾶτι ἀστραφεῖ ἀπ' τῆς τελευταῖες ἀκτίνες τοῦ Ἡλίου. Ἦταν ἡ ἀσπίδα μου. Ὁ-
ταν μ' ἀντίκρυσσε κάτω στὸ χορτάρι σταθή-
κανε μπροστὰ μου, μὲ κύτταξαν μὲ τὴν ἄκρη τοῦ ματιοῦ τοὺς καὶ μοῦ πέταξαν μὲ καταφρόνια τὴν ἀσπίδα μου. Ἐγὼ ἔκρυσσε τὸ πρόσωπό μου μὲ τὰ χέρια μου. Τότε ἐνοιώσα ἕνα σίδερο νὰ μοῦ σχίξῃ τὸ στήθος καὶ εἶδα τὸ πράσινο χορτάρι κοκκινισμένο ἀπ' τὸ αἷμα μου. Μὲς ταῦτιά μου κᾶτι τι ἐβουίξε σὰν ἄνεμος καὶ μέσα στὸ ἀτελείωτο βουητὸ σφύριζαν βροσιὲς καὶ κατάρες.

Ἐπειτα ἡ μαύρη νύχτα κάθισε στὰ βλέφαρά μου.

Βρίσκομαι ἀκόμα κοντὰ στὴ θάλασσα, ἀπάνω στὸν ἔρημο βράχο. Καὶ νύχτωσε. Νύχτωσε βαθεῖα καὶ δὲν τὸ κατάλαβα. Ἡ πούλια γέρνει στὸ βασίλειό της. Ἡ καταχνιὰ σκορπίσθηκε, ὁ ἄνεμος μανίζει ἀπάνω στὴ θάλασσα καὶ τὰ κύματα, κάτασπρα, ἀφρισμένα ἄτια, φυσῶντας ἄχνους ἀπ' τὰ ρουθούνια, μὲ τὰ χαλινάρια στὰ δόντια, πηδοῦν καὶ τρέχουν καταποδιαστὰ μ' ἀνεμισμένες χήτες, νᾶνεβούνε στοὺς βράχους. Καὶ πάλι γκρεμίζονται μὲς στὴ θάλασσα. Εἶμαι ζωντανὸς τάχα, γιὰ εἶμαι κάποιο φάντασμα τῆς μοναξιάς, ποῦ ἡ κατάρρα τῶν θεῶν μὲ ἀνέβασε ἀπ' τῆς κρυψῶνες τῶν νεκρῶν καὶ τοῦ σκοταδιοῦ τῆς πύλης μέσα στὴ νύχτα; Καὶ φεύγω, φεύγω μὲ τρομάρα μακρυνὰ ἀπὸ τὸν βράχο καὶ ποῦ τρέχω δὲν ξέρω. Ζητῶ ἕνα χαμόγελο μακρινὸ — τὸ ξέρω τί ζητῶ — ζητῶ τὸ χαμόγελο τῆς μαρμαρένιας θεᾶς. Καὶ δὲν τὸν βρίσκω πούθενά. Καὶ σὰ φθάνω μέσα στὰ δάση, ὁ ἄνεμος σφυρίζει καὶ γελαῖ μαζί μου, καὶ σὰ φθάνω στὴ θάλασσα, τᾶφρισμένα κύματα σπά-
ζουνε στοὺς βράχους ἀπάνω καὶ γελοῦνε μὲ ἄγρια, κολασμένα γέλια.

ΠΑΥΛΟΣ ΝΙΡΒΑΝΑΣ

ΑΠΟ ΤΑ «ΧΡΟΝΙΚΑ ΤΟΥ ΜΟΡΕΩΣ».*

Γ'. — ΤΟ «ΒΙΒΛΙΟΝ ΤΗΣ ΚΟΥΓΚΕΣΤΑΣ»

Τὸ ὑπὸ τῶν Βιλλαρδουίνων ἰδρυθὲν ἐν Πελοποννήσῳ κατὰ τὴν ιγ'. ἐκ. *πριγκιπάτον* τῆς Ἀχαΐας ἢ τοῦ Μορέως ὑπῆρξε τὸ λαμπρότερον καὶ σοφώτερον διωργανωμένον ἐκ τῶν πολυαριθμῶν κρατιδίων, τὰ ὁποῖα οἱ ἱππότες τῆς Δύσεως ἰδρυσαν ἐν ἑλληνικαῖς χώραις μετὰ τὴν κατακερματίσιν τῆς Βυζαντινῆς αυτοκρατορίας, τὴν ἐπακολουθήσαντες εἰς τὴν δ'. σταυροφορίαν. Σπανίως ἀναφέρει ἡ ἱστορία κατὰ κτησιν, ἢ ὁποῖα μὲ τόσῃ συνέσει διεξήχθη καὶ τόσον εἰρηνικῶς προσηρμόσθη πρὸς τὸν ὑποταχθέντα λαόν, ὅπως ἡ κατάκτησις ἐν Μορέᾳ τῶν ἀξέστων, ἀλλὰ γενναιοψύχων ἱπποτῶν τῆς γαλλικῆς Καμπανίας καὶ Βουργουνδίας. Ἡ χώρα ἦτο ἤδη πρόσφορος νὰ δεχθῇ τὸ φεουδαλικὸν σύστημα, διότι ἐκ τῆς ἀναρχίας, ἢ ὁποῖα ἐβασίλευεν ἐν αὐτῇ κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους τῆς Βυζαντινῆς κυριαρχίας, προέκυψαν ἤδη Ἑλληνες τοπάρχαι. οἱ ὁποῖοι ἔζων ἐν τῷ Μορέᾳ βίον ὅμοιον μὲ τοὺς φεουδάρχας τῆς Δύσεως. Ὅτε δὲ ἦλθον οἱ ξένοι κατακτηταί, οἱ κατωικιοῦκόλως ἐσυνθηκολόγησαν πρὸς αὐτοὺς, ἀφοῦ μάλιστα ὑπεσχέθησαν οὗτοι δι' ὅρκου, ὅτι θὰ τηρήσουν «τοῦ τόπου τὰ συνήθεια, τὸν νόμον καὶ τὴν πίστιν τῶν Ῥωμαίων».

Καὶ ἀληθῶς μετὰ σεβασμοῦ διεφύλαξαν οἱ Γάλλοι βαρῶνοι τὰς προνομίας τῶν Πελοποννησίων. Ἐν ἐπισήμῳ βιβλίῳ κατέγραφον τοὺς νόμους, τὰ *συνήθεια* καὶ τὰς ἐλευθερίας τοῦ τόπου, τὴν φεουδαλικὴν διανομὴν τῆς χώρας, τὴν ὑποχρέωσιν πρὸς στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν ἀναλόγως τοῦ μεγέθους τοῦ φεοῦδου, καὶ καθόλου πᾶν ζήτημα σχετικὸν μὲ τὴν κατάκτησιν καὶ διοίκησιν τοῦ πριγκιπάτου. Ὁ πρίγκιψ δὲν ἠδύνατο αὐταρχικῶς νὰ κυβερνᾷ, ὥφειλε νὰ συμβουλευέται τοὺς περὶ αὐτὸν (*prendre conseil des hommes dou pays*) τὰ δὲ φεουδαλικά ζητήματα ἐλύοντο εἰς τὰς *κούρτας* τοῦ πρίγκιπος ἢσαν δὲ *κούρται*, συνάθροισις τῶν βαρῶνων, *μικρὰ μὲν κούρτη* συνάθροισις τῶν περὶ τὸν ἡγεμόνα, *μεγάλῃ δὲ ἡ δυνατὴ κούρτη* σύννοδος ὄλων τῶν βαρῶνων, ὅλον τοῦ πριγκιπάτου διότι τὸ πριγκιπάτον τοῦ Μορέως ἦτο τόσον ἰσχυρὸν ὥστε δὲν περιορίζετο εἰς μόνην τὴν Πελοπόννησον, ἀλλ' ὁ πρίγκιψ εἶχεν ὑποτελεῖς καὶ τὸν Μέγαν Κύρην τῶν Ἀθηνῶν, τὸν δοῦκα

τῆς Δωδεκανήσου ἢ Νάξου, τοὺς αὐθέντας τοῦ Εὐρείου (τῆς Εὐβοίας) καὶ τὸν μαρκέσην τῆς Μπονδενίτσας.

Ἐν τῷ ἐπισήμῳ, βιβλίῳ, τὸ ὁποῖον ἐκαλεῖτο, φαίνεται, «*Βιβλίον τῆς Κουγκέστας*» ἦτοι «*Βιβλίον τῆς Κατακτήσεως*», κατεγράφησαν οἱ ἀγῶνες τῶν Φράγκων ἱπποτῶν πρὸς κατάκτησιν τῆς χώρας καὶ τὰ ὑπ' αὐτῶν ἰδρυθέντα «*κίστρα καὶ δυναμάρια*» πρὸς διατήρησιν αὐτῆς. Ἐκ τοῦ *Βιβλίου* τούτου φαίνεται ἀπερρευσαν τρία περιεργότατα *Χρονικά* μετὰ τῶν τόσον περιέργων χρονικῶν τοῦ μεσαιῶνος, τὰ γνωστὰ ὑπὸ τὸ ὄνομα «*Χρονικά τοῦ Μορέως*». Συνήθως λέγοντες «*Χρονικὸν τοῦ Μορέως*» ἐννοοῦμεν τὸ ἑλληνικὸν κείμενον, τὸ ὁποῖον περιεσώθη μέχρις ἡμῶν εἰς πολιτικούς ἦτοι δεκαπεντασυλλάβους στίχους, καὶ τὸ ὁποῖον ἐξεδόθη πολλάκις ὑπὸ τοῦ Buchon· ἀλλ' ὀφείλομεν νὰ ἐννοοῦμεν καὶ τὴν γαλλικὴν καὶ τὴν ἀραγωνικὴν παραλλαγὴν τοῦ *Χρονικοῦ* τοῦ Μορέως, ὅτι κατέχομεν αὐτὸ εἰς πολλὰς παραλλαγάς, εἰς πολλὰ κείμενα διαφόρων γλωσσῶν.

Τὸ Ἑλληνικὸν *Χρονικὸν τοῦ Μορέως*, τὸ ὁποῖον δύναται νὰ ὀνομασθῇ καὶ *στιχηρόν*, — διότι αἱ ἄλλαι, αἱ ἀλλόγλωσσοι παραλλαγαὶ εἶναι γραμμέναι εἰς λόγον πεζόν, — ἀνεκάλυψεν πρῶτος ὁ διάσημος Γάλλος μεσαιωνοδιδίης Buchon, ὁ ὁποῖος εἶναι ὁ πρῶτος σπουδαῖος ἐρευνητὴς τῆς φραγκοκρατίας ἐν Ἑλλάδι μετὰ τὸν μέγαν ἀλλὰ παλαιὸν Δουκάγγιον, τὸν «*πατέρα τῆς φραγκοβυζαντινῆς ἱστορίας*». Ὁ Buchon ἐξέδωκε τὸ *Χρονικὸν* κατὰ πρῶτον τὸ 1825 ἐν γαλλικῇ μεταφράσει· ἀξία σημειώσεως πρὸ πάντων εἶναι ἡ ἔκδοσις τοῦ 1840 ἐν τοῖς *Chroniques étrangères* διὰ τὰς πολλὰς ἱστορικὰς σημειώσεις, καὶ ἡ τοῦ 1845 ἐν ταῖς *Recherches Historiques*, ἢ ὁποῖα κυρίως ἦτο ἐν χρήσει ἕως τῶρα εἰς τὰς ἱστορικὰς μελέτας περὶ τοῦ λατινοκρατηθέντος Μορέως¹. Σήμερον ὅμως ἔχομεν ὡς βάσιν τῶν ἐργασιῶν μας καλὴν φιλολογικὴν ἔκδοσιν τοῦ Ἀμερικανοῦ λογίου John Schmitt, ὁ ὁποῖος τὸ 1904 μετὰ ἐργασίαν πολλῶν ἐτῶν ἐδημοσίευσε κριτικὴν ἐπεξεργασίαν τοῦ *Χρονικοῦ* ἐν τῇ σειρᾷ τῶν Βυζαντινῶν κειμένων, τὰ ὁποῖα ἐκδίδονται ὑπὸ

¹ *Recherches historiques sur la principauté française de Morée et ses hautes baronnies*. τ. Β'. Βιβλίον τῆς Κουγκέστας, ἐν Παρισίοις 1845.

τὴν ἐπιστάσιαν τοῦ διασήμου Ἀγγλου βυζαντινολόγου J. Bury¹.

Ἡ γαλλικὴ καὶ ἀραγωνικὴ παραλλαγή τοῦ *Χρονικοῦ* τοῦ Μορέως εἶναι εἰς λόγον πεζόν· καὶ τὴν μὲν πρῶτην ἀνεκάλυψε καὶ ἐδημοσίευσε πάλιν ὁ Buchon², τὴν δὲ δευτέραν ὁ Γάλλος Ἀλφρέδος Morel-Fatio³. Σπουδαῖον ζήτημα ὑπάρχει, ποία ἐκ τῶν δύο κυρίων παραλλαγῶν, αἱ ὁποῖαι εἶναι ἡ ἑλληνικὴ καὶ ἡ γαλλικὴ, ποία εἶναι τὸ πρωτότυπον· πιθανώτερον φαίνεται, ὅτι καὶ αἱ δύο προέρχονται ἀπὸ ἐν ἐπίσημον βιβλίον, εἰς τὸ ὁποῖον κατεγράφησαν τὰ *Χρονικά* τῆς κατακτήσεως, καὶ τὸ ὁποῖον θὰ ἐλέγετο «*Βιβλίον τῆς Κουγκέστας*». Ἡ δὲ ἀραγωνικὴ παραλλαγή πηγὰς ἔχει καὶ τὸ ἑλληνικὸν καὶ τὸ γαλλικὸν κείμενον, καὶ ἄλλας ἀκόμη χρονογραφίας, ἐκ τῶν ὁποίων μερικά μας εἶναι ἀγνωστοί.

Κατὰ τὰς μελέτας περὶ τῆς φραγκοκρατίας ἐν Ἑλλάδι ὀφείλει νὰ μεταχειρίζεται κανεὶς καὶ τὰς τρεῖς συγχρόνως παραλλαγάς· διότι ὅχι μόνον διαφωτίζουν καὶ συμπληρῶνουν ἡ μία τὴν ἄλλην, ἀλλὰ καὶ συνεχίζει τὴν ἀφήγησιν τῆς ἀρχαιοτέρας ἢ νεώτερα ἐξ αὐτῶν. Τοιουτοτρόπως τὸ μὲν Ἑλληνικὸν *Χρονικὸν τοῦ Μορέως* περαίνει τὴν ἀφήγησίν του τὸ 1292, τὸ δὲ Γαλλικὸν ἐξακολουθεῖ μέχρι τοῦ 1304, καὶ τὸ Ἀραγωνικὸν μέχρι τοῦ 1377· ὅσα δηλαδὴ ἐξ αὐτῶν ἐγράφησαν εἰς μεταγενεστέρους χρόνους διηγούνται γεγονότα, τὰ ὁποῖα εἶναι ἀγνωστα εἰς τὰ παλαιότερα γραφέντα *Χρονικά*⁴.

Αἱ τρεῖς αὗται παραλλαγαὶ τοῦ *Χρονικοῦ* τοῦ Μορέως, αἱ γραμμέναι εἰς διαφορετικὰς γλώσσας, ἡ ἑλληνικὴ, ἡ γαλλικὴ καὶ ἡ ἀραγωνικὴ, ὅταν μελετῶνται καὶ αἱ τρεῖς ὁμοῦ συγκρι-

¹ The Chronicle of Morea. Τὸ *Χρονικὸν τοῦ Μορέως*. A history in political verse, relating the establishment of feudalism in Greece by the Franks in the thirteenth century. Ἐν Λονδίνῳ 1904.

² *Recherches historiques* τ. Α'. Le livre de la Conquête de la principauté de la Morée, ἐν Παρισίοις 1845.

³ *Libro de los fechos et conquistas del principado de la Morea*, ἐν Γενεύῃ 1885.

⁴ ἔχομεν καὶ ἰταλικὴν παράφρασιν τοῦ *Χρονικοῦ* τοῦ Μορέως, ἢ ὁποῖα προέρχεται ἀπὸ τὸ ἑλληνικὸν κείμενον. Ὁ δὲ *Χρονογράφος*, λαϊκὸν ἱστορικὸν ἀνάγνωσμα πολὺ ἀγαπητὸν εἰς τὸν λαόν μας κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας, περιλαμβάνει περίληψιν εἰς τὸ πεζὸν τοῦ ἑλληνικοῦ πάλιν *Χρονικοῦ* — περὶ πάντων τῶν εἰδικῶν ζητημάτων. τὰ ὁποῖα ἐγείρουσι τὰ *Χρονικά* τοῦ Μορέως ἐν ὅλαις ταῖς παραλλαγαῖς αὐτῶν, παρατέμνω εἰς τὴν προσεχῶς δημοσιευομένην μακρὰν πραγματείαν μου, *Τὰ Χρονικά τοῦ Μορέως, συμβολαὶ εἰς τὴν φραγκοβυζαντινὴν ἱστορίαν καὶ φιλολογίαν*, ἢ ὁποῖα ἐκτυπῶνται εἰς τὸ προσεχές τεῦχος (δ'. τοῦ 5'. τόμου) τοῦ *Δελτίου τῆς ἱστορικῆς καὶ ἐθνολογικῆς ἐταιρείας τῆς Ἑλλάδος*.

τικῶς εἶναι πηγαὶ ἀστείρευτοι περιέργων καὶ ὅλων ἀγνώστων εἰδήσεων περὶ τοῦ πολιτικοῦ καὶ κοινωνικοῦ βίου τοῦ φεουδαλικοῦ Μορέως. Δὲν μᾶς διηγούνται τὰ *Χρονικά* τοῦ Μορέως μόνον τὴν κατάκτησιν τῆς χώρας, μόνον πολεμικὰ γεγονότα, μᾶς διηγούνται καὶ τὴν φεουδαλικὴν διοργάνωσιν τῆς κατακτηθείσης χώρας, μᾶς διηγούνται ἀκόμη περίεργα ἐπεισόδια τοῦ ἱποτικοῦ βίου, τὰς ἔριδας μετὰ τῶν βαρῶνων κατακτητῶν, τοὺς ἔρωτας καὶ τὰς ψυχαγωγίας καὶ τὰ κυνηγέσιά των ἀνὰ τὰς κοιλάδας καὶ τὰ ὄρη τοῦ Μορέως. Ῥίπτουν λαμπρὰς ἀκτίνας, εἶνα προβολέα ἡλεκτρικὸν δυνάμεθα νὰ εἰπωμεν, εἰς τὰ μεσαιωνικὰ σκότη τῆς Πελοποννήσου, καὶ φωτίζουν μίαν ἀπὸ τὰς πλέον παραδόξους καὶ πλέον γοητευτικὰς περιόδους τῆς μεσοχρονίου ἡμῶν ἱστορίας. Εἶναι δὲ τὰ ἐπεισόδια ταῦτα τοῦ φεουδαλικοῦ βίου τοῦ Μορέως ἀγνωστα, θαμμένα εἰς σπάνια βιβλία, τὰ ὁποῖα δὲν ἔχει ὁ καθεὶς εἰς τὰς χεῖράς του· καὶ διὰ τοῦτο θ' ἀφηγηθῶμεν μερικά εἰς τοὺς φίλους τῶν «*Παναθηναίων*» καὶ τῆς μεσαιωνικῆς μας ἱστορίας.

Διότι ἀνάγκη νὰ γνωστοῦν εἰς κύκλον εὐρύτερον τ' ἀγνωστα ταῦτα *Χρονικά* τοῦ Μορέως· μᾶς μαρθάνουν τὴν μεγάλην δύναμιν καὶ ζωτικότητα τοῦ ἑλληνισμοῦ, καὶ μᾶς δεικνύουν πῶς μικρὸν κατὰ μικρὸν ἐξοικειώνονται οἱ ξένοι κατακτηταὶ πρὸς τὸν ἑλληνικὸν βίον· θὰ ἐξελληνίζοντο καὶ οἱ Φράγκοι βαρῶνοι ἐὰν ἔμενον περισσότερον καιρὸν εἰς τὴν Ἑλλάδα: «... ἵσως θὰ ὑπῆρχε σήμερον ἐν τῇ Ἀνατολῇ, ἔλεγεν ὁ μέγας Γαλάτης διδάσκαλος Gaston Paris, μέγα θαλάσσιον κράτος, ἀντίστοιχον τοῦ ἀγγλικοῦ· θὰ συνέβαινε κατὰ παρόμοιον μὲ τὸ συμβᾶν εἰς τὴν Ἀγγλίαν κατὰ τὴν νορμανδικὴν κατάκτησιν» οἱ ἰθαγενεῖς θ' ἀπερρόφων τοὺς κατακτητάς, καὶ τὸ μέγα τοῦτο θαλάσσιον κράτος τῆς Ἀνατολῆς θὰ ἦτο ἀκραίφως ἑλληνικόν!

Δ'. — ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΧΡΟΝΙΚΟΝ ΤΟΥ ΜΟΡΕΩΣ ΚΑΙ Ο ΦΑΟΥΣΤ ΤΟΥ ΓΚΑΙΤΕ

Αἱ μεσαιωνικαὶ χρονογραφίαι καὶ τὰ μεσαιωνικά λογοτεχνικά ἔργα, ὅπως τὰ γαλλικὰ μυθιστορήματα περὶ τῆς Στρογγυλῆς Τραπέζης καὶ τοῦ Βρεττανικοῦ κύκλου, κατέχουσι μέσην τινὰ θέσιν μετὰ τῆς ἀκραιφνοῦς δημώδους ἦτοι κατὰ φύσιν λογοτεχνίας τοῦ λαοῦ καὶ τῶν ἀτομικῶν λογοτεχνικῶν ἔργων. Ἡ δημώδης, ἢ κατὰ φύσιν λογοτεχνία, πρὸς γένεσιν τῆς ὁποίας ἐργάσθησαν ὅχι ἄτομα μεμονωμένα, ἀλλὰ γενεαὶ ὁλόκληροι, ἡ *littérature impersonnelle*,

* «*Παναθήναια*», 15 Νοεμβρίου 1905.

κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν καλλιτεχνικὴν λογοτεχνίαν, τὴν ὀρισμένον ἀτόμου, τὴν *littérature personnelle*, συνετέλεσεν εἰς τὴν σύστασιν χρονογραφικῶν καὶ λογοτεχνικῶν μεσαιωνικῶν ἔργων, ὅπως ταῦτα τ' ἀνάπαλιν ἐπέδρασαν ἐνίοτε ἐπὶ τὴν μόρφωσιν παραδόσεων καὶ παραμυθιῶν τοῦ λαοῦ. Ἀναφέρομεν μόνον ἓν παράδειγμα μεσαιωνικά τινα χρονικά, τὰ *Gesta Romanorum*, ἐγέννησαν τὰς περὶ τῆς τιμίας γυναικὸς καὶ τῆς Γενοβέφας δημοτικὰς παραδόσεις, ὅπως πάλιν ἐκ μεσαιωνικῶν χρονικῶν ἐνεπνεύσθη τὰ πλεῖστα τῶν δραμάτων τοῦ ὁ Σαίξπηρ.

Πλουσιωτάτην καὶ πρωτότυπον λογοτεχνικὴν καὶ ποιητικὴν ὕλην δύναται τις νὰ εὕρῃ περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλην χρονογραφίαν εἰς τὰ *Χρονικά* τοῦ *Μορέως* τὰ περιεργότατα ἐπεισόδια, τὰ ὅποια μετὰ χάριτος διηγούνται τὰ χρονικά ταῦτα, καὶ τὰ ὅποια ἔχουσιν ὑπόθεσιν τὸν φεουδαλικὸν μοραϊτικὸν βίον τῆς ιγ'. ἔκ., αἱ λεπτομέρειαι περὶ τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου τῶν Φράγκων βαρῶνων καὶ τῶν μεγάλων κυράδων τοῦ *Μορέως*, ἡ πρωτοφανὴς ἐν τῇ ἱστορίᾳ συνταύτισις καὶ εἰρηνικὴ συμβίωσις δύο διαφόρων κατὰ τὰ ἔθιμα καὶ νόμιμα λαῶν, — πάντα ταῦτα προσμένουσιν μεγάλον τινὰ καλλιτέχνην ὅπως ἐμφυσήσῃ ζωὴν εἰς αὐτά. Ἀπὸ τὰ περιεργὰ καὶ τ' ἄγνωστα ἐπεισόδια τῶν *Χρονικῶν* τοῦ *Μορέως* θὰ ἐκλέξω μερικά, τὰ ὅποια θὰ συνυφάνω χάριν τῶν ἀναγνωστῶν τῶν «Παναθηναίων» ἐξ ὅλων τῶν παραλλαγῶν τοῦ *Χρονικοῦ*, χωρὶς λογοτεχνικὰς ἀξιώσεις, ἀλλὰ μὲ τὴν πρόθεσιν νὰ ἐξαίρω ἐκάστοτε πᾶν ὅ,τι χρησιμεύει πρὸς παράστασιν καὶ κατανόησιν καὶ τοῦ ἀξιολόγου μεσαιωνικοῦ λογοτεχνήματός μας καὶ τῆς τόσον πολυμιγοῦς καὶ πολυταράχου φεουδαλικῆς κοινωνίας τοῦ *Μορέως*.

Ὁ ἡμέτερος Ἀλέξανδρος Παγκαβῆς, τοῦ ὁποῦ ἡ πολυμερὴς φιλολογικὴ δρᾶσις οὐδὲν ἔδαφος ἀφῆκεν ἀκαλλιέργητον, διέγνωσε τὴν ἀξίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ *Χρονικοῦ* τοῦ *Μορέως* ὡς λογοτεχνικῆς πηγῆς, καὶ ὡς ὑπόθεσιν τοῦ διηγήματός του «*Ἀθῆνης τοῦ Μορέως*»¹ ἔλαβεν ἐπεισόδιον ἀναφερόμενον ὑπὸ τοῦ χρονογράφου. Τὸ μεσαιωνικόν μας τοῦτο ἱστορικὸν ἔπος περιγράφει μὲ χαριέστατον τρόπον πῶς Σαμπλῆττις, ὁ πρῶτος κατακτητὴς τοῦ *Μορέως*, ἔστειλεν ἐκ Γαλλίας τὸν ἐξάδελφόν του Ροβέρτον, καὶ πῶς οὗτος περιεπλανᾶτο ἀπὸ κάστρου εἰς κάστρον τῆς Πελοποννήσου

¹ Ἀπαντα τὰ φιλολογικά, ἐν Ἀθήναις, 1876, τ. Η'. σ. 1. 263. Τὸ διήγημα τοῦ Παγκαβῆ ἐδημοσιεύθη τὸ πρῶτον ἐν τῇ «Πανδώρα», τ. Α'. (1850-1851) σ. 145 κ.εξ.

διὰ νὰ εὕρῃ τὸν τοποτηρητὴν Βιλλαρδουῖνον καὶ τοῦ ζητήσῃ τὴν αὐθεντίαν τοῦ τόπου. Τὸ διήγημά τοῦ Παγκαβῆ μετέφρασεν ὁ Ad. Ellissen, προσθέσας καὶ ἐπεξηγηματικὰς σημειώσεις¹. Δὲν κρίνω ἐνταῦθα τὸ ἔργον τοῦ ἡμετέρου λογοτέχνου, καὶ δὲν ἐξετάζω κατὰ πόσον τοῦ ἐνεφύσησεν τὸ πνεῦμα τοῦ φεουδαλικοῦ βίου τοῦ *Μορέως* τοῦτο μόνον παρατηρῶ, ὅτι τὸ λογοτέχνημα τοῦ Παγκαβῆ ἐγράφη καὶ αὐτὸ μὲ τὴν ἐμπνευσιν τῆς φιλοπατρίας, ἡ ὁποία εἶναι κοινὸς χαρακτήρ ὅλων τῶν λογοτεχνικῶν ἔργων τῆς προγενεστέρας φιλολογικῆς γενεᾶς².

Σπουδαιότερον εἶναι νὰ γνωσθῇ, ὅτι πιθανῶς ἐνέπνευσε τὸ *Χρονικὸν* τοῦ *Μορέως* τὸν μεγαλειότερον ποιητὴν τῶν τελευταίων χρόνων, τὸν Γκαῖτε, καὶ ὅτι οὗτος, ὅτε συνέγραψεν τὴν *Ἑλένην*, ἡ ὁποία εἶναι τὸ β'. μέρος τοῦ *Φάουστ*, ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τοῦ ἡμετέρου χρονογράφου συνέλαβε τὴν ἰδέαν τῆς ἀντιπαραστάσεως, καὶ τῆς συνενώσεως τέλους, δύο διαφόρων κόσμων, τῶν κατακτητῶν τοῦ βορρᾶ ἐρχομένων ἀπὸ τὴν «κιμμερικὴν νύκτα» εἰς τὴν χώραν τῆς ἀνοίξεως καὶ τοῦ φωτός, τὴν Ἑλλάδα.

Ἡ *Ἑλένη*, μὲ τὴν ὁποίαν συμπληρῶνεται ὁ *Φάουστ*, εἶναι κατ' ἐξοχὴν συμβολικὸν καὶ ἀλληγορικὸν ποίημα, ἐμπνευσθὲν ἐκ τῆς ἰδέας τῆς ἐνώσεως τοῦ κλασικισμοῦ καὶ τοῦ ὁμαντισμοῦ, τοὺς ὁποίους ἀντιπροσωπεύουν ὁ *Φάουστ* καὶ ἡ *Ἑλένη*. Ἀλλ' ὁ *Φάουστ* οὗτος εἶναι Βιλλαρδουῖνος, πρίγκιψ τοῦ *Μορέως*, ὁ ὁποῖος ἦλθεν ἀπὸ τοὺς βορείους τόπους εἰς τὴν ὠραίαν χερσόνησον, καὶ διάγει βίον εὐτυχῆ μέσα εἰς τὸ κάστρον του ἐπάνω εἰς τὸ «βουνόπλαγον» τοῦ Ταῦγέτου, περιστοιχισμένος ἀπὸ τοὺς πιστοὺς αὐτοῦ βα-

¹ *Analekten der mittel-und neugriechischen Literatur*, τ. Β' μέρος β' «*Der Fürst von Morea, historische Novelle aus dem Anfange des 13tes Jahr.*». Τὸ διήγημα μετεφράσθη καὶ γαλλιστί, βλ. Ἱ. Ρωμανοῦ, *Γραμματὸς Ζώρης*, ἐν Κερκύρᾳ 1870, σ. 20, σημ. 1. Περὶ τοῦ ἐπεισοδίου τοῦ Ροβέρτου θὰ εἰπωμεν καὶ εἰς ἀκόλουθον ἄρθρον.

² Ὁ Ρωμανὸς (ἐνθα ἄν.) ἐπαινεῖ τὸ ἔργον, ὡς «ὠραῖον ἐθνικὸν διήγημα». Τοιαύτη ἦτο ἡ ἀντίληψις τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ὅτι παντὸς λογοτεχνήματος τὸ πρῶτιστον ἦτο ἐθνικὸς σκοπός. Πόσον οἱ τοιοῦτοι «πατριωτικοὶ διθῦραμβοὶ» ἀποξενώνουν τὸ διήγημα τοῦ Παγκαβῆ ἀπὸ τὴν ζωὴν τὴν μεσαιωνικὴν βλ. Ellissen, ἐνθ. ἄν. σ. XXXIV κ.εξ. πρὸς Tozer, *The Franks in the Peloponnese*, σ. 29 σημ. 3 (ἀνατύπωσις ἐκ τῆς μεσαιωνοδότης Κάρολος Χόπφ μνημονεύει τὸ διήγημα καὶ ὑπόκειται, ὅτι θὰ κάμῃ ἐκτενὴ λόγον ἐν τῇ μακρῇ περὶ *ἱστορίας τῆς φραγκικῆς Ἑλλάδος*, τὴν ὁποίαν ἐσκόπευε ἀλλὰ δὲν ἐπρόφθασε νὰ γράψῃ (*Griechische Geschichte*, ἐν τῇ Ἑγκυκλοπαίδειᾳ τοῦ Ersch καὶ Gruber, τ. 85ος, σ. 211, σημ. 28).

ρώνους. Ὁ Σμίθ, ὁ ὁποῖος ἐσχάτως ἐδημοσίευσεν ὠραίαν ἔκδοσιν τοῦ Ἑλλ. *Χρονικοῦ* τοῦ *Μορέως*, εὐρίσκει ἐν τῷ δράματι τοῦ Γκαῖτε πολλοὺς ὑπαινιγμοὺς εἰς τὰς διηγήσεις τῆς περιέργου ἡμῶν μεσαιωνικῆς χρονογραφίας, ἡ ὁποία τοιοῦτοτρόπως ἔρχεται εἰς σχέσιν μὲ τὴν πανευρωπαϊκὴν λογοτεχνίαν¹.

Ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως ὁ Γκαῖτε μετ' ἐνδιαφέροντος παρακολουθεῖ τὴν Ἑλλάδα σπουδάζων τὴν γεωγραφίαν καὶ τὴν δημώδη λογοτεχνίαν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ² τὸ 1823 δημοσιεύονται μεταφράσεις αὐτοῦ νεοελληνικῶν ἡπειρωτικῶν ἀσμάτων. Λοιπὸν ἐγνωρίζεν ὁ Γκαῖτε τὰ ἑλληνικά καὶ ἡδύνατο νὰ ἐννοήσῃ τὸ Ἑλλ. *Χρονικὸν* τοῦ *Μορέως*· ἀλλὰ, ὅτ' ἔγραφε τὴν *Ἑλένην*, δὲν εἶχε γίνῃ οὐδεμία ἑλληνικὴ ἔκδοσις τοῦ *Χρονικοῦ*, τὸ ὁποῖον ἐδημοσιεύθη τὸ πρῶτον ἑλληνιστὶ τὸ 1845, καθ' ὃν χρόνον ὁ Γκαῖτε εἶχεν ἤδη ἀποθάνει· ἡδύνατο μόνον νὰ ἔχῃ ὁ μέγας οὗτος ποιητὴς ἀνὰ χεῖρας τὴν ἔκδοσιν τοῦ 1825, τὴν ὁποίαν ἐδημοσίευσεν ὁ Buchon ἐν γαλλικῇ μεταφράσει. Ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ τῆς Βαϊμάρης, τῆς πόλεως τοῦ Γκαῖτε, δὲν σώζεται κἀνὲν ἀντίτυπον τῆς ἐν γαλλικῇ μεταφράσει ἐκδόσεως ταύτης τοῦ Buchon· ἀλλ' ὥσως ἔξωθεν νὰ ἐδανείσθῃ αὐτὴν ὁ Γκαῖτε ἢ καὶ νὰ ἔλαβε δι' ἀλληλογραφίας περὶληψιν τοῦ *Χρονικοῦ* τοῦ *Μορέως*³.

Ὁ Γκαῖτε φαντάζεται μίαν ἡγεμονίαν Πελοποννησιακὴν, τὴν ὁποίαν κυβερνᾷ εἰς φεουδαλικὸς ἡγεμὼν. Ὁ *Φάουστ* εἶναι ἡγεμὼν τῆς κατακτητικῆς χώρας, τῆς Πελοποννήσου, περιστοιχίζεται ἀπὸ τοὺς πιστοὺς ὑπάρχους του, καὶ ἐνθυμίζει ἐναργῶς τοὺς πρίγκιπας τοῦ οἴκου τῶν Βιλλαρδουῖνων καὶ ἰδίως τὸν Γουλιέλμον Βιλλαρδουῖνον, τὸν μεγαλόψυχον πρίγκιπα τῆς Ἀχαΐας, πρὸς τὸν ὁποῖον καὶ τὸ *Χρονικὸν* τοῦ *Μορέως* ἰδιαίτερον δεικνύει προτίμησιν. Ὁ *Φάουστ* Βιλλαρδουῖνος, ὡς ἀληθινὸς φεουδάρχης τοῦ βορρᾶ, περιμένει τὴν φαιδρὰν Ἑλένην ἐπάνω εἰς τὸ ἀφιστὸν (ὄχυρόν) κάστρον του, τὸ ὁποῖον ἔκτισεν εἰς τὸν Μυστράν.

«Τόσα χρόνια, λέγει ὁ Φορκύας εἰς τὴν Ἑλένην, ἔμεινεν ἔρημη ἡ ὀρεινὴ κοιλάς, ὅπου ἀνα-

βαίνει ὑψηλὰ πρὸς βορρᾶν τῆς Σπάρτης καὶ ὀπίσω τῆς ἔχει τὸν Ταῦγέτον, ὅπου, σὰν φαιδρὸν θανάκιον κυλᾷ κάτω ὁ Εὐρώτας, κ' ἔρχεται ὕστερα, μέσα στὴν κοιλάδα μας καὶ μέσα στὰ καλάμια, νὰ θρέψῃ τοὺς κύκνους μας. Ἐκεῖ κάτω, πίσω ἀπὸ τὴν ὀρεινὴν κοιλάδα, μία φυλὴ διψοκίνδυνος ἐγκατεστάθη, ὅπου ἐβγήκεν ἀπὸ τὴν κιμμερικὴν νύκτα. Ἐκεῖ ἔνα κάστρον ὄχυρόν ὑψώθη, καὶ ἀπ' ἐκεῖ ἡ φυλὴ αὕτη ποδοπατᾷ, ὅπως τῆς ἀρέσει, τὴν χώραν καὶ τοὺς κατοίκους...

Ἑλένη. — Ἐχουν κἀνένα ἀρχηγόν; Εἶναι πολλοὶ αὐτοὶ οἱ λησταὶ καὶ ἀγαπημένοι μετὰξὺ των;

Φορκύας. — Δὲν εἰν' αὐτοὶ λησταί, ἀλλ' ἕνας εἶναι ὁ ἀρχηγός των... Ἡμποροῦσεν αὐτὸς ὅλα νὰ τὰ πάρῃ δικά του· ἠὲ χαριστήθη μὲ ὀλίγα δῶρα, κ' αὐτὰ δὲν τὰ λέγει πῶς εἶναι φρόνος.

Ἑλένη. — Καὶ τί εἶδους ἄνθρωπος εἶναι;

Φορκύας. — Δὲν εἰν' ἄσχημος. Μοῦ ἀρέσει ἐμένα. Εἰν' ἄνθρωπος ζωηρὸς καὶ γενναῖος καὶ καλοκαμωμένος, φρόνιμος ἄνθρωπος, ὅπως εἶναι ὀλίγοι μέσα στοὺς Ἕλληνας».

(Γκαῖτε, *Φάουστ*, μέρος δεῦτερον, πρᾶξις γ'. στ. 8694 κ.εξ.).

«Φρόνιμος ἄνθρωπος» λέγει πρὸς τὴν Ἑλένην ὁ Φορκύας, ὅτι ἦτον ὁ φεουδαλικὸς ἐκεῖνος ἡγεμὼν, ὁ ὁποῖος ἀπὸ τ' ὄχυρόν του κάστρον ἐπάνω στ' ἀπόκρημνα «βουνόπλαγα» τοῦ Ταῦγέτου ἐκυβέρνηεν τὸν κατακτηθέντα λαόν. *Φρόνιμος* ὀνομάζουν τὰ *Χρονικά* τοῦ *Μορέως* τὸν μεγαλόψυχον πρίγκιπα Γουλιέλμον Βιλλαρδουῖνον, καὶ οἱ σύντροφοί του πραγματικῶς δὲν εἶναι λησταί, ἀλλ' ἀπὸ «μὲ τὸ σπαθὶ ἐκέρδισαν τὸν τόπον τοῦ *Μορέως*»⁴, τὸν ἐκυβέρνησαν ὡς πατέρες, «τοὺς ἐκρατοῦσαν σὺ δίκαιον, στοῦ τόπου τὰ συνήθεια»⁵. Τὸ δὲ ὄχυρόν κάστρον, ὅπου ὁ Βιλλαρδουῖνος μεταμορφωνόμενος εἰς *Φάουστ* τῶν σκοτεινῶν γεωμετρικῶν παραδόσεων, συναντᾶται μὲ τὴν *Ἑλένην*, ἡ ὁποία συμβολίζει τὸ διανγὲς κάλλος τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, εἶναι τὸ κάστρον τοῦ Μυστρά, τὸ ὁποῖον ἔκτισεν, ὡς μᾶς παραδίδουν τὰ *Χρονικά* τοῦ *Μορέως*, αὐτὸς ὁ πρίγκιψ Γουλιέλμος.

Ἡ Ἀρκαδία δέ, ἡ κλασσικὴ χώρα τῆς βουκολικῆς ποιήσεως καὶ τῶν μυθολογικῶν εἰδυλίων, ἡ *Μεσαρᾶ* τοῦ Ἑλλ. *Χρον.*, εἶναι ἡ χαριέσσα σκηνογραφία, μέσα εἰς τὴν ὁποίαν μᾶς παρουσιάζ-

¹ Ἑλλ. *Χρον.* στ. 4271 κ.εξ. καὶ ἄλλα.

² Ἐνθα ἄν. στ. 7886 καὶ ἄλλ.

³ Schmitt, *The Chronicle of Morea*, σελ. LVIII-LXVI. — Τοῦ αὐτοῦ, *Die Chronik von Morea als eine Quelle zum Faust*, ἐν Λειψίᾳ, 1904 (ἐν τοῖς Hochschul-Vorträge. τεύχ. 31ον καὶ 30ον).

⁴ Ὁ Pniower, ὁ ὁποῖος ἐπὶ μακρὸν ἠσχολήθη μετὸν Γκαῖτε, ἐγράψεν ἐπὶ κρισιν τῆς γνώμης τοῦ Σμίθ, καὶ δὲν παραδέχεται σχέσιν τοῦ *Φάουστ* καὶ τοῦ *Χρονικοῦ*· ὁ Γκαῖτε ἤξευρεν ἐξ ἄλλων χρονογραφικῶν τοῦ μεσαιωνοῦ τὰς ἐκστρατείας τῶν Φράγκων εἰς τὴν Ἀνατολήν· βλ. Ἀδ. Ἀδαμαντίου, *Τὰ Χρονικά τοῦ Μορέως*.

ζει όποιτης τόν Βιλλαρδουίνον περιτοισμέ-
νον από την λαμπράν συνοδίαν του· εις την όρει-
νήν ταύτην χώραν, την χώραν τών μύθων και
τών βουκόλων και τών ποιητών, απολαύουσιν
ό Φάουσι και ή Ελένη την χαράν και την
εὐτυχίαν τοῦ έρωτός των. Η Άρκαδία είναι
τό κέντρον τοῦ ιδανικοῦ κράτους, τό όποιον
έδημιούργησεν εις την φαντασίαν του ό ποιητής,
και εις τό όποιον έρχεται φρόνιμος ήγεμών
μετά ίπποτων σιδηροφράκτων από τās σκοτει-
νάς, τās κιμμερίας νύκτας τοῦ γερμανικοῦ
βορρά, διά νά ένωση την ίσχύν του πρὸς την
αίγλην και τό φῶς τῆς Ελλάδος.

Πνεῦμα σκυθρωπόν γερμανικόν, και διανγές
έλληνικόν, κλασσική και ρωμαντική ποιήσις
συνενώνονται διά μέσου τών αίωνων, τὰ δέ
σύμβολα τῆς ύψιπετοῦς ταύτης ένώσεως είναι
ό Φάουσι και ή Ελένη. Καί έάν ό Γκαίτε
δέν έγνώριζεν τὰ Χρονικά τοῦ Μορέως, ήδύ-
νατο νά έμπνευθῇ τὸν ύψηλὸν τοῦτον συμβο-
λισμὸν από τās σταυροφορικὰς έκστρατείας
τών πολεμιστῶν τῆς Δύσεως εις τās χώρας
τῆς ποιήσεως και τοῦ γλαυκοῦ αἰθέρος. Άλλ'
όταν διαβάσῃ κανείς την πολύτιμον αὐτὴν με-
σαιωνικὴν χρονογραφίαν, και όταν βλέπῃ
έπάνω εις τὰ φαιδρὰ βουνὰ τοῦ Μορέως τὰ
σχυθρωπὰ κάστρα τών Φράγκων ίπποτων, ά-
ναπλάσσει εις την φαντασίαν του την έμπνευ-
σμένην εἰκόνα τοῦ Γκαίτε, ή όποία μᾶς ζωγρα-
φίζει τὸν μεσαιωνικὸν κόσμον προστρέχοντα νά
συνενωθῇ μετά τοῦ αρχαίου. Την χαράν και τό
αναβάπτισμα αὐτὸ τοῦ μεσαιωνικοῦ κόσμου

εις τὰ φωταυγῇ νάματα τῆς κλασσικῆς Ελλά-
δος, τό ήσθάνθησαν και οἱ Φράγκοι βαρῶνοι,
όταν ήλθαν εις την χώραν τοῦ φωτός: από
τότε, όπου έπλάτυνεν ή αὐθεντία τοῦ πρίγκιπος
Γουλιέλμου, λέγει τό Χρονικὸν τοῦ Μορέως, οἱ
καβαλλάροι οἱ αρχιερεῖς, ὅλοι οἱ φλαμουριάροι
τοῦ Μορέως αρχίζαν νά κτίζουν ό κάθε εις
σὸν τόπο του κάστρα και δυναμάρια¹· και ό
μέγας πρίγκιψ τοῦ Μορέως Γουλιέλμος Βιλ-
λαρδουίνος, ό Φάουσι τοῦ Γκαίτε, «περίχα-
ρος» και μεγαλοπρεπῆς γυρίζει τὸν τόπον του
νά ἔδῃ τὰ κάστρα και τῆς χώρες: «οὐδέν ὕ-
πῃγεν μοναξὸς ὡςάν φτωχὸς στρατιώτης,—άλλ'
έδιέβῃ ὡς πρίγκιπας, καλὰ συντροφεμένος»·
μικροὶ και μεγάλοι ἔτρεχαν στήν συντροφίαν·
«άλλοι έβαστοῦσαν ἄρματα, ἄλλοι χωρὶς ἄρ-
μάτων»².

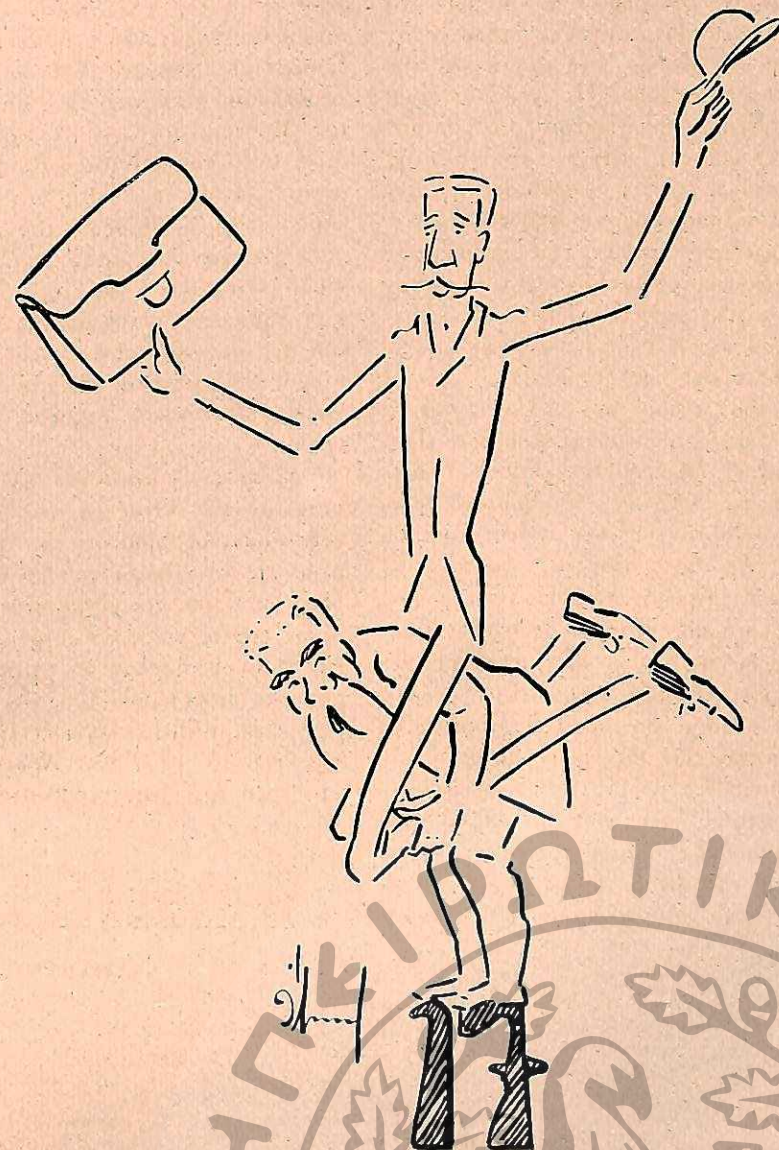
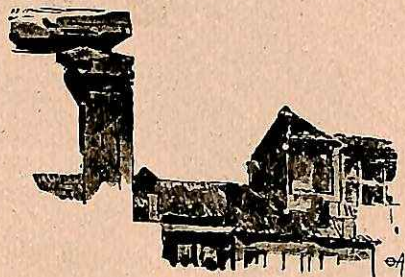
«Άλλοι με ἄρματα και ἄλλοι χωρὶς ἄρματα,
πότε με τὰ ἔργα τὰ πολεμικὰ και πότε με
τās εἰρηνικὰς ήδονὰς τοῦ βίου, έπερνοῦσαν
μέσα εις τὰ κάστρα των οἱ φλαμουριάροι τοῦ
Μορέως «τὸν πιδεὺχάριστον βίον, όπου ήμ-
πορεῖ κανείς νά φαντασθῇ.—τοῦ κόσμου γὰρ
την ήδονὴν ήθελαν κ' αγαποῦσαν, — κ' έχαι-
ρονταν ἀμφοτέροι πρὸς τὸν καιρὸν όπου εἴ-
χαν.— et menoit, λέγει ἐν τῇ μεσαιωνικῇ ἀφε-
λείᾳ του τό Γαλλικὸν Χρονικόν, la meilleur
vie que nul pueust mener»³.

¹ Έλλ. Χρον. στ. 3142 κέξ.—Γαλλ. Χρον. σελ. 100.

² Έλλ. Χρον. 4512 κέξ.

³ Έλλ. Χρον. στ. 3168 κέξ.—Γαλλ. Χρον. σελ. 101.

ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΣ Ι. ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ

ΥΠΟΥΡΓΙΚΗ ΙΣΟΡΡΟΠΙΑ — ΥΠΟ ΘΕΟΥ ΑΝΝΙΝΟΥ

ροχον καλλιτεχνικὸν πνεῦμα, ὅπως τοῦ Σκόπα, ἡμποροῦσε νὰ ἐπιτύχῃ μὲ τὸσην ἀκριβείαν καὶ καθαρότητα. Ὁ μικρὸς Ἔρως εἰς τὴν πόδα τοῦ Ἀρεως εἶναι ἀνόητος προσθήκη νεωτέρου ἰταλοῦ καλλιτέχνου.

Ἐχομεν ὅμως εἰς τὸ Μουσεῖον μας καὶ ἄλλο ἀξιοθαύμαστον ἔργον ἐκ τοῦ ἐργαστηρίου τοῦ Σκόπα εἶναι τὸ ὥραϊον ἐπιτύμβιον ἀνάγλυφον τοῦ Ἰλισσοῦ. Παρίσταται ὁ ἀποθανὼν νεανίας εἰς τὸ ἄνθος τῆς ἡλικίας του, ἀκουμβήσας πρὸς στιγμὴν διὰ νὰ ἀναπαυθῇ εἰς τινα λίθον τῆς παλαιστρας ἢ πλησίον τῆς οἰκίας του. Τὰ ὥραϊα μέλη του, φυσικώτατα χυνόμενα καὶ υποχωροῦντα εἰς τὴν ἀντίστασιν τοῦ λίθου, δεικνύουν σάρκα ζωντανήν, καὶ ἀποδίδονται μὲ ἀσφάλειαν καὶ εὐγένειαν χειρὸς, μὲ ἀλήθειαν καὶ ζωὴν ἐντέλως ἐξαιρετικήν.

Καὶ ὁ νεανίας σκεπτικὸς βλέπει πρὸς τὸ ἄπειρον· οἱ βαθεῖς καὶ ὥραϊοι ὀφθαλμοὶ του φωτίζουσιν τὴν ψυχὴν του πλήρη ἀπὸ ὠκεανὸν συναισθημάτων. Φαίνεται ὡς νὰ ἀπορῇ καὶ ὁ ἴδιος διατὶ τὸν ἀφῆρπασεν ὁ θάνατος τὸσον νέον ὡς νὰ ἔρωτᾷ καὶ νὰ παραπονητῇ διὰ τὴν ἀτέλειαν τῆς φύσεως, ἢ ὁποία ἔχει θάνατον διὰ τοιαῦτα πλάσματα.

Τὸν νεανίαν τοῦτον, τὸν τὸσον ὥραϊον, τὸσον ἀγαθὸν καὶ εὐγενῆ, προσβλέπει ὁ γηραιὸς πατήρ του θὰ ἦτο τὸ χάσμα τοῦ βίου του, τὸ στήριγμα καὶ ἡ παρηγορία τῶν γηρατειῶν του καὶ τὸν προσβλέπει ἀγόρευτος ὁ γέρον μὲ τὸ βαθὺ καὶ πλήρες ψυχικῆς ὀδύνης βλέμμα του· σχεδὸν στεναγμοὶ θὰ ἐξέλθουν ἀπὸ τὸ στόμα του, ὅταν ἐννοήσῃ ὅτι δὲν βλέπει τὸν πραγματικὸν του υἱόν, ἀλλὰ τὴν σκιάν του εἰς τὴν ζωὴν, ὅταν ἡ στιγμιαία καὶ ἀπατηλὴ του χαρὰ ἐκλείρῃ. Ἀλλὰ ὁ γέρον ὅλα τὰ καταπνίγει ἐντὸς του, ὡς μεγάλη ψυχὴ, ἢ ὁποία δὲν ἐξωτερικεύει τὴν ὀδύνην καὶ τὴν θλίψιν τῆς· φοβεῖται μήπως μὲ τοὺς λυγμούς καὶ τὰ δάκρυα ταραξῇ τὰς σκέψεις τοῦ νεανίου, καὶ θέλει νὰ ἀπολαύσῃ, νὰ χορτάσῃ βλέπων τὸ ἀγαπημένον παιδί του.

Ὁ δὲ μικρὸς δοῦλος, ὁ πιστὸς σύντροφος τοῦ νεαροῦ αὐθέντου του, τὸν ὁποῖον συνώδευεν εἰς τὴν παλαίστραν καὶ τὸ σχολεῖον, κοιμᾶται καὶ βλέπει εἰς τὸν ὕπνον του τὸν καλὸν καὶ ἀγαθὸν κύριόν του καὶ κλαίει συλλογιζόμενος ὅτι ἀπέθανεν.

Ἀκόμη καὶ τὸ πιστὸ σκυλὶ τοῦ νεανίου ὀσφραίνεται τὸ ἔδαφος, διότι κάποιον αἰσθάνεται τὴν ὑπαρξίν καὶ παρουσίαν του καὶ ὅμως μόνον ἡ σκιά του ὑπάρχει· ἀλλὰ καὶ αὕτη εἶναι τὸσον ζωντανή, ὥστε νὰ τὴν αἰσθάνεται, καὶ νὰ ἔρουνθᾷ διὰ νὰ τὴν εὕρῃ τὸ πιστὸν καὶ νοήμον ζῶον.

Καὶ νὰ ἀναλογισθῶμεν ὅτι τὸ ἀνάγλυφον αὐτὸ εἶναι ἓνα ἔργον ἀπλοῦν, ἓνα παιγνίδι διὰ τὸν καλλιτέχνην. Καὶ νὰ ἔχῃ τὸσην δύναμιν, τὸσην ὥραιότητα, τὸσην ζωὴν!

Τί θὰ ἦσαν ἄρα γε τὰ μεγάλα καὶ περιφερῆ, τὰ βέβαια καὶ καθαρὰ ἔργα τῆς χειρὸς τοῦ Σκόπα, τὰ ὁποῖα ἐθαύμασεν ἡ ἀρχαιότης!

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

Ἡ ὑπουργικὴ μεταβολή.— **Ἀνησυχητικὰ δηλώσεις τοῦ Βασιλέως.**— **Αἱ ἀπειλαὶ τοῦ Κάιζερ**—

Ἡ εὐρωπαϊκὴ εἰρήνη ἐν κλονισμῷ.— **Στρατιωτικὴ ὁργάνωσις.**— **Τὸ πρόβλημα.**

Ἡ ὑπουργικὴ κρίσις ἐξεργάγη κατὰ τρόπον ἀσυνήθην κάπως εἰς τὰ κοινοβουλευτικὰ χρονικά. Ἡ Κυβέρνησις εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ προέδρου τῆς Βουλῆς συνεκέντρωσε σχετικὴν τινα πλειονοψηφίαν μὲ 103 βουλευτάς, οἱ ὅποιοι ὅμως προδήλως δὲν ἐπῆρ-

κουν διὰ νὰ στηρίξουν κοινοβουλευτικῶς τὴν Κυβέρνησιν. Ὁ κ. Πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως ἐξήτησεν ἐπανάληψιν τῆς ψηφοφορίας κατὰ τὴν ὁποίαν ἐνωθεῖσα ἡ ἀντιπολιτεὺσις ἐψηφίσε τὸν ὑποψήφιον πρόεδρον τῆς ἰσχυροτέρας μερίδος, ὅστις οὕτω δι' ἀσθενούς πλειονοψηφίας ἀνεδείχθη ὀριστικῶς πρόεδρος τῆς Βουλῆς. Ἡ πᾶσις τῆς Κυβερνήσεως κοινοβουλευτικῶς ἐπροκάλεσεν ὑπουργικὴν κρίσιν παραταθεῖσαν ἐπὶ τινας ἡμέρας ὡς ἐκ τῆς ἀπουσίας τοῦ Βασιλέως. Ἐπανελθὼν, ὁ Βασιλεὺς κατόπιν πολυμήνου ἀπουσίας ἀνὰ τὴν Ἑυρώπην, ἐδέχθη τὴν παραίτησιν τῆς Κυβερνήσεως, καίτοι ζωηρῶς ἐξεδήλωσε τὴν ἐκπληξίν του διὰ τὴν ᾗς τῆς Βουλῆς καὶ ἀνέθεσεν εἰς τὸν πλειονοψηφῆσαντα ἀρχηγὸν τῆς Ἀντιπολιτεῦσεως τὸν σχηματισμὸν τοῦ νέου Ὑπουργείου. Ἡ ψήφος τῆς Βουλῆς κατὰ τὴν ἐκλογὴν τοῦ προέδρου δὲν εἶχε καμμίαν πολιτικὴν σημασίαν βαρυτέραν. Τὸ αἰσθημα τῆς αὐτοσυντηρήσεως εἶνε ἐντονότερον εἰς τὴν σημερινὴν Βουλὴν τὴν ψηφίσανσαν τὸν περιορισμὸν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μελῶν τῆς. Ὁ συνασπισμὸς δὲ ἀντιπολιτεῦσεως ἐτερογενεὺς ὁφείλεται εἰς τοῦτο καὶ εἰς τὸ συναίσθημα τοῦ ἀκαταλλήλου τῆς ἐποχῆς διὰ διάλυσιν τῆς Βουλῆς λόγῳ τοῦ χειμῶνος, τῆς ἐν Ἀνατολῇ καταστάσεως, τῆς τελέσεως τῶν Ἀγώνων καὶ ἰδίᾳ τῆς οἰκονομικῆς στενοχωρίας τῆς ἐπιτεινόμενης καθ' ἐκάστην.

Υπὸ τὸ κράτος τῶν συναισθημάτων τούτων διατελοῦσα ἡ Βουλὴ ἐμπνέει καὶ εἰς ἡμᾶς τὴν πεποϊθῆσιν ὅτι δύναται νὰ δώσῃ βιώσιμον Κυβέρνησιν. Οἱ ἀρχηγοὶ ὅλων τῶν κομμάτων ἐξαρχαίτησαν τὴν ἀπειλήθεισαν διάλυσιν ὡς ὀλεθριωτάτην διὰ τὰ συμφέροντα τῆς χώρας καὶ ἐπεκατέστησαν τὴν παρέμβασιν τοῦ Βασιλέως πρὸς ἀποσόβησίν τῆς.

Υπὸ τὰς συνθήκας αὐτάς δύναται νὰ θεωρηθῇ ὅτι ἡ Κυβέρνησις Θεοτόκη καὶ ἐὰν ἀκόμη δὲν προσελκύσῃ ἱκανοὺς βουλευτάς διὰ νὰ ἀπαρτίσῃ κραταίαν πλειονοψηφίαν, δὲν θὰ ἔχῃ ὅμως ἀντιπολιτευσὶν ἐχθρικήν ὥστε νὰ προσκόψῃ εἰς τὰς κοινοβουλευτικὰς ἐργασίας. Ἐννοεῖται ὅτι αἱ κοινοβουλευτικαὶ αὐταὶ συνθήκαι προβλέπονται μόνον διὰ τὴν ἀρξαμένην σύνδον. Ἡ νέα Κυβέρνησις ὅμως ἀναλαμβάνουσα τὴν ἀρχὴν κοινοβουλευτικῶς ὑπὸ τοιαύτας περιστάσεις αἱ ὁποῖαι δυνατόν νὰ τῆς ἐπιτρέψουν καὶ γενναῖα νομοθετικὰ μέτρα νὰ λάβῃ, εὐρίσκειται συγχρόνως ἀντιμέτωπος μεγάλων δυσχερειῶν κατὰ τῶν ὁποίων δυσκόλως θὰ παλαίσῃ. Ἡ ταχύτης μὲ τὴν ὁποίαν ἐπῆλθε ἡ ὑπουργικὴ μεταβολὴ εὐρίσκει τὴν νέαν Κυβέρνησιν ἀπαράσκευον. Ὁ προϋπολογισμὸς ὁ ὁποῖος πρωτίστως ἐπείγει νὰ συνταχθῇ καὶ ὑποβληθῇ, δὲν ὑπάρχει ἐλπίς νὰ παρουσιάσῃ μεταρρυθμίσεις ἀξίας λόγου. Ἡ Κυβέρνησις ἀφ' ἑτέρου πιεζομένη ἐκ καθημερινῶν ἀναγκῶν, λόγῳ τῶν οἰκονομικῶν στενοχωριῶν, ἐπιδεινυμένων ὁλονὲν ἐκ τῆς ἐλαττώσεως τῶν δημοσίων ἐσόδων, ἀπρηχολῆμένη ἐπὶ πλέον μὲ ἐξωτερικὰ ζητήματα, δὲν θὰ ἔχῃ τὴν ἀπαιτουμένην ἄνεσιν ὅπως προβῇ εἰς ἐσωτερικὰς μεταρρυθμίσεις ἐν πλήρει ἐπιγνώσει τῆς καταστάσεως καὶ τῶν ἀναγκῶν· φλέγον ἐξωτερικὸν ζήτημα εἶνε ἡ ἐπελθούσα διακοπὴ τῶν σχέσεων ἡμῶν μετὰ τῆς Ρουμανίας.

Ἡ καθημερινὴ δημοσιογραφία δὲν ἐστάθμισε τὴν σοβαρότητα τῶν δηλώσεων τοῦ Βασιλέως πρὸς τὸν πρῶτον πρωθυπουργόν, διὰ τῶν ὁποίων ἡ Α. Μ. ἐξεδήλου ἐντόνως τὴν πλήρη ἐπιδοκιμασίαν του πρὸς τὴν στάσιν τῆς πρώτης Κυβερνήσεως. Οἱ λόγοι οὗτοι τοῦ Βασιλέως μαρτυροῦν ὅτι ἡ ἀποκατάστασις τῶν σχέσεων μετὰ τῆς Ρουμανίας δὲν δύναται νὰ θεωρητῇ γηγενὸς προσεχὺς μέλλοντος καὶ ὅτι ἡ ἐν τῷ Ἀίμῳ κατάστασις ὤξυνθη ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε αἱ ἐπεμβάσεις τῶν Μεγάλων Δυνάμεων πρὸς ἀποκατάστασιν ὁμαλοῦ τινος καθεστώτος ἐν τῇ Ἀνατολῇ εἶνε πλέον ἀλυσιτελεῖς. Ὁ Βασιλεὺς μας συνδιαλεχθεὶς ἐπὶ μα-

κρὸν ἐν Βιέννῃ μετὰ τοῦ Καγκελαρίου Γολουχόφσκη, ἀντὶ τοῦ προσδοκωμένου ἀγγέλματος τῆς Εἰρήνης ἐσχετῇ συνιστῶν στρατιωτικὴν παρασκευὴν. Τὸ πολιτικὸν πνεῦμα εἰς τὴν Εὐρώπην εἶνε ἀνίσχυον. Τὸ ἐκαστοτε δὲ τριζύμιον τῶν δοντιῶν τοῦ Κάιζερ καὶ αἱ συγκαλυμμέναι ἀπειλαὶ τοῦ Μπύλβ ἐπικαλομένου ἐν τῷ ἐναρκτηρίῳ λόγῳ του εἰς τὸ Ράιχσταγ τὴν ᾗς τῆς Βουλῆς διὰ φόβους καὶ νέους ναυτικούς ἐξοπλισμούς, κρατοῦν ἐν διεγέρσει τὰ εὐρωπαϊκὰ ἀνακτοβούλια καὶ γεννοῦν δυσπιστίαν καὶ φόβον. Οὐδέποτε ἴσως ἡ εὐρωπαϊκὴ εἰρήνη ὑπῆρξε κατὰ τὴν τελευταίαν δεκαετίαν περισσότερον κλονισμένη ἢ σήμερον.

Υπὸ τὴν πίεσιν τοσοῦτων ἐξωτερικῶν περιστάσεων ἡ Κυβέρνησις πρῶτιστον καθήκον ἔχει τὴν μέριμναν πρὸς στρατιωτικὴν ὁργάνωσιν. Τὸ ζήτημα ὅμως δὲν ἔμπορεῖ νὰ ἐξετασθῇ καὶ λυθῇ μεμονωμένως. Σχετίζεται μὲ τὴν ἀποκατάστασιν τῶν οἰκονομικῶν καὶ ταῦτο μὲ τὴν ὅλην ἐσωτερικὴν διοίκησιν. Φοβούμεθα ὅτι τὸσον ριζικαὶ μεταβολαὶ ὅσον αἱ ἀπαιτοῦνται διὰ τὴν ἐκκαθάρισιν τῆς καταστάσεως, δὲν εἶνε ἐλπίς νὰ ἐλθῶσιν εἰς πέρας διὰ μιᾶς κυβερνητικῆς μεταβολῆς. Ἰσως ἡ νέα Κυβέρνησις ἀποκαταστήσῃ τὴν εὐρείαν ἐκλογικὴν περιφέρειαν, ἀποκλείσῃ τοὺς ἀξιοματικούς ἀπὸ τὸ Βουλευτήριον, ἀναδιοργανώσῃ τὴν ἀστυνομίαν εὐστόχως. (Ὅλοι ἐκθύμως ἐπικροτοῦμεν τὰ μέτρα αὐτά. Ἀλλ' ἡ γενικὴ ἐξυγίανσις ἀνάγκη νὰ ἐπέλθῃ ριζικωτέρα καὶ ἀποφασιστικωτέρα. Οὐδὲ αὕτη τὴν ἀναθεώρησιν τοῦ Συντάγματος θεωροῦμεν ὡς τὸ λυσιτελὲς μέτρον πρὸς σωτηρίαν τῶν κοινῶν.

Εὐρίσκομεν ὅμως ὅτι ὅταν ὑπάρχει ἡ συναισθησις ὅτι ἐπιβάλλεται χωρὶς ἀναβολὴν ἡ ριζικὴ μεταβολὴ καθεστώτος καὶ ἔξεων, ἡ πολιτικαὴ μεταρρυθμισις θὰ δώσῃ τὸ σύνθημα, διὰ ἀποτελέσῃ τὴν ἀναγκαίαν ἀφετηρίαν, διὰ ὁρίσῃ τὸ ὕλικον σημεῖον ἀπὸ τὸ ὁποῖον θὰ ἀρχίσῃ ἡ ἀναγέννησις. Φοβούμεθα ὅτι δὲν ἐσίμωμεν ἂν μὴ ὁ καιρὸς αὐτός. Ἐλπίζομεν ὅτι ὅταν σημάνῃ δὲν θὰ εἶνε ἀργὰ καὶ διατιθέμεθα κατ' ἀνάγκην προσωρινῶς νὰ ἀρκεσθῶμεν. ἐὰν ἡ νέα Κυβέρνησις πραγματοποιήσῃ ὅσα μέτρα ὑπόσχεται ἀρκετὰ διὰ μερικὴν βελτίωσιν καὶ προσωρινὴν ἀνακούφισιν.

ΑΓΡΙΠΠΑΣ

ΚΟΝΤΟΙ ΨΑΛΜΟΙ

Μία Ἀπολογία Ἀντισωκρατική.— Ἐπέρασε, φυσικά, ὁ καιρὸς ποῦ οἱ ἄνθρωποι ἐσκέπτοντο ὅπως ὁ Τερτυλλιανὸς ὁ ἀπολογητὴς: Credo quid absurdum est—Τὸ πιστεύω διότι εἶνε ψευδές. Ὅπως δὴ ποτε τὸ δόγμα αὐτὸ ἡμπορεῖ νὰ χρησιμοποιήσῃ διὰ λογαριασμὸν τῆς μῆς αἵρεσις γλωσσική, ἢ γλωσσολογική, ἀπαιτοῦσα τὸν ἐκβιαστικὸν μεταπλάσμον ὅλου τοῦ ἀμεταπλάστου ἢ μὴ ἀλλοιωθέντος ἐπαρκῶς γλωσσικοῦ ὕλικου.

Ὁ γνωστὸς καθηγητὴς κ. Ἰ. Ψυχάρης τυπᾷ εἰς τὸ ἐδῶ περιοδικὸν τῶν ὁπαδῶν του τὴν **Ἀπολογίαν** του. Τετρακόσιαι σελίδες. Ἀλλοίμονον! Εἰς τόσας πολλὰς σελίδας ἡμπορεῖ νὰ ἐμφιλοχωρήσῃ, ἀλήθεια, ἢ Ἀλήθεια; Ἡ Ἀλήθεια ὀλιγόλογη καὶ πρὸ παντός ἀπλή εἶνε. Πλέον ἀγαπητὴ ἀπὸ τὸν Πλάτωνα, ὅπως ἀπὸ τὸν ἀρχαῖον γνωμικὸν λέγει, καὶ ἀπὸ τὸν Σωκράτη τὸν ἀφόν, καὶ ἀπὸ τὸν σοφὸν καθηγητὴν κύριον Ψυχάρην πολὺ περισσότερον. Ἐπειτα μήπως ὁ κ. Ψυχάρης πρὶν ἀρχίσῃ τὴν ἐκτύπωσιν τῆς **Ἀπολογίας** του δὲν ἔγραψε διὰ τὸ τελευταῖον βιβλίον τοῦ κ. Χατζιδάκη περὶ γλώσσης «kurz ist das Leben, lang ist das Buch»—βραχεία ἡ ζωὴ καὶ τὸ βιβλίον μακρόν; Διὰ τί νὰ τὸ λησμονήσῃ; Ὁ κ. Ψυχάρης ποῦ δὲν λησμονεῖ τίποτε καὶ κανένα. Οὕτε τοὺς «νέους τοὺς γλωσσολόγους ποῦ βγήκαν στὴ δημοτικὴ τὴ γλῶσσα», οἱ ὅποιοι

εἰς τὸ περὶ γλώσσης βιβλίον τοῦ κ. Σκιά ἀπῆντησαν μὲ ἄσθρα κενὰ καὶ καινὰ πεπληρωμένα μὲ ὕβρεις καὶ μὲ νέους τύπους, ὅπως τὸ «καταλαβίζκος»; Ὁ κ. Νιρβάνας ἔγραψε κάποτε ὅτι εἰς τὴν νευροπαθῇ ἐποχὴν αὐτὴν διαστᾷ κανεὶς νὰ διαβάσῃ διὰ τὸ μήκος τὸν «Ἀπολεσθέντα Παράδεισον» τοῦ Μύλωνος καὶ τὴν «Ἐλευθερωμένην Ἱερουσαλήμ» τοῦ Τάσσου. Φαντασθῆτε τὴν νευροπαθῇ ἐποχὴν ἀντικρύζουσαν τὸ βιβλίον τοῦ κ. Ψυχάρη διὰ τὸ γλωσσολογικόν. Ἀλλοῖμονον! Ἡ γλῶσσα κόκκαλα δὲν ἔχει καὶ ...

Δαζαροξύπνημα.— Ὁ λαὸς ἔχει τὴν λέξιν αὐτὴν διὰ κάθε ἀπίθανον νεκρανάστασιν. Ἀπίθανος καὶ ἡ νεκρανάστασις, εἴτε νεώτερα ἐκδόσεις, τοῦ Λασσανείου ἐπηυξημένου καὶ βελτιωμένου, ἦτο καὶ δὲν ἦτο διότι τὸ παρατηρούμενον ἐξύπνημα συνειδήσεως εἰς μίαν τᾶξιν ἀνθρώπων νεοελλήνων παρακολουθεῖ συνειδήσεως ὕπνου εἰς ἄλλην. Ἐπειτα καὶ ἡ ἀντίδρασις πρὸς ἓνα δασκαλισμὸν ἀνδρονόμον ἀπὸ ἓνα θνητόντα δασκαλισμὸν.

Ἡ γλῶσσα νὰ μὴ εἶνε οὔτε ἡ λεγομένη δημώδης οὔτε ἡ ὑπερκαθαρεύουσα. Ὁμολογεῖ ὅτι ὑπάρχει καὶ «λεγομένη δημώδης» — ὁ κ. Ψυχάρης; Ὡς πρὸς τὴν ὑπερκαθαρεύουσαν, αὕτη ἔρχεται ἀπὸ τὸ ἴδιον τὸ παρνεπιστήμιον, τὸ ὁποῖον διὰ τοῦ νέου διαγωνισμοῦ τὴν ἀναθεματίζει. Ἐλησιμόνησα, ὅτι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον συντάσσουσιν τὰς προτάσεις των οἱ δικηγόροι θὰ ἔγραψαν δὲ καὶ οἱ ἱατροὶ τὰς συνταγὰς των ἂν δὲν ὑπῆρχεν ἡ Λανινική. Ἐπειτα θὰ ὑπενθύνιζε εἰς τὸν συντάκτην τῶν νέων ὄρων τοῦ νέου διαγωνισμοῦ ὅτι ὑπάρχει καὶ ἀκουσικὴ συνειδήσις, ξένη καὶ ἀπὸ τοὺς δημιουργοὺς τῆς ὑπερκαθαρεύουσας — διότι δὲν θὰ τὴν ἐδημιουργοῦσαν ξένη καὶ εἰς τοὺς νεογλωσσόπλάστὰς ἂν ἐξαίρεσωμεν ὀλίγους Γρουπάρηδες μετροτῶν εἰς τὰ μισὰ τοῦ χειροῦ μας δάκτυλα. Αὕτη τὴν συνειδήσιν τοῦ αὐτιοῦ, κατὰ τὴν φράσιν τοῦ Φρειδερίκου Νίτσε ἂν εἶχαμεν, γλωσσικὸν ζήτημα—ἀναγκαῖως — δὲν θὰ εἶχαμεν. Οὔτε γλωσσολογίαν ad usum Graecorum, ὅπως εἶπεν ὁ κ. Σκιάς. Ἰσως οὔτε καὶ Λασσανεῖον.

Ζημιώνουν ἢ ὀφελοῦν αὐτοὶ οἱ διαγωνισμοί; Δὲν ἡξέρω. Ὅπως δὴ ποτε ἐδόθη ἀφορμὴ εἰς τοὺς διαφόρους εἰσηγητάς των νὰ παραβάλλουν ἓνα ἐπιφυλλιδογράφον τῶν ἐφημερίδων μὲ τὸν Σαῖξπηρ καὶ εἰς τὸν κ. Μυστριώτην — ὁ κ. Χατζηδάκης μᾶς ἔμαθε τὴν νέαν γραφὴν—νὰ δώσῃ ῥεστοτεες περὶ τραγωδίας καὶ νὰ ἐκφωνήσῃ κάποτε τὸ θανμάσιον ἐκεῖνο: «Στάσου νὰ σ' τὸ κρίνω».

Διὰ τὰ ταῦτα τὴν κρίσιν τῶν νεκρῶν; Εἰπα: Ἀφετε τοὺς νεκροὺς θάπτειν τοὺς ἐαυτῶν νεκροὺς.

ΜΟΥΚΙΟΣ ΣΚΑΙΟΛΑΣ

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΕΧΝΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ

ΑΠΟ τὸν τόμον ποιημάτων τοῦ Ἑρμονα, «Ἡ Ἀρχὴ», περὶ τοῦ ὁποίου θὰ γράψωμεν εἰς προσεχῆς τεύχος, ἀναδημοσιεύομεν τοὺς ἐπομένους στίχους, μίαν εἰκόνα ἐξόχως ἐλληνικὴν, μεγάλην εἰκόνα:

ΖΕΣΤΗ

Ἐρημοὶ οἱ κάμποι καίοντες. Τὸ φλοῦδι τῷ δειντρῶνε Σκάζει κ' ἡ σκόνη σταχιετὴ τὰ χρώματα θολώνει. Τ' ἀγέρι μούδιασε ἀνυχο. Πυρρὴ στεγνώνει δίαια Τὸ στόμα. Ἡ γῆ σὺν καταχνιάς θολοῦρες ἀνεβάζει.

Ζῶα καὶ ἄνθρωποι κοίτονται γιὰ σέρονται ὀννιασμένοι Ὅπου εἶναι σκιά νὰ φυλαχτοῦν ἀπ' τὸ βαρὺ λιοβόρι Καὶ σὰ γυναῖκα ἀνήμερη ποῦ νικησέ τὴν ἀντρας Ἡ φύση ἀφέθηκε στὸν ἥλιον τὴ φλογισμένη ἀγκάλῃ.

Ρουμάνια, παροστέφανα βουνά, δροσιάς Αιγαία,
Νησιά κυματοπλήγητα κι' άγερικές κλεισούρες,
Σās αποθύμησε ή ψυχή και πόθησε να ζήση

Εάν τη λεύτερη ζωή του είναι κληρονομιά σας
'Απ' τους άθανάτους θεούς, 'Ω φέγγος της 'Ελλάδας
Και τω δασών άγέρισμα σ'ά όνειράτα μου έλάτε!

ΕΙΣ ένα τόμον των κ. Λουί Σνάϊντερ και Λ. Μαρε-
σάλ, εκδοθέντα τελευταίως, εκτίθεται ή ζωή και
ανάλυται τó έργον του μεγάλου συνθέτου Σούμαν.
Τά πλείστα των τραγουδιών του είνε αληθινά άρι-
στοτεχνήματα. Είς τās μικράς αὐτάς συνθέσεις, τās
όποιās φωτίζει ή φλόγα της μεγαλοφυίας του, έτρα-
γουδῆσε την αὐγήν, την γλυκύτητα της εσπέρας, την
όμορφιά του λυκόφωτος, τās διαφόρους εποχάς, την
θάλασσαν, τó βουνό, τó δάσος, τόν θόρυβον των φυλ-
λωμάτων των δένδρων, τó κλάμα του άνέμου, την θύ-
ελλαν, τὰ φυτά, τὰ άνθη, τó κελάρυσμα της πηγής,
τόν ουρανόν, τὰ σύννεφα, τó φῶς. Από τās άναριθ-
μήτους φωνάς της φύσεως μās έδωκε ένα μεγαλοπρεπή
κόσμον με χιλίους ήχους και σχήματα και χρώματα.
'Ακόμη περισσότερο, ήτλησε από την ψυχήν του
κάθε αίσθημα και έτραγουδῆσε τόν έρωτα την φιλίαν
τόν πόνον, την χαράν, την θλίψιν, την μελαγχολίαν.
'Ενα άπόσπασμα έπιστολών του είνε ένδεικτικόν
της τυραννισμένης ζωής του μεγάλου συνθέτου: «Τās
δύο τελευταίās έβδομάδας έμεινα χωρίς λεπτό, ... θέλω
να γράψω είς τó 'Αιδεμπερ και δέν έχω να πληρώσω
τά ταχυδρομικά. Τί θα λέγουν γιά μένα; Τό πιάνο
είναι ξεκουρασμένο και είμαι άναγκασμένος να τό
έχω σ' αυτή την κατάστασι

ΜΟΥΣΙΚΗ

Η συναυλία των καθηγητών του 'Ωδείου κ.κ. Βασ-
σενχόφεν και Μπουσνίντου έπέτυχε πολύ. Τό
πρόγραμμα όρκοίον, μολονότι όχι καθ' όλα άρμονι-
κόν και συμμετρικόν — ήμπορεί κανείς ν' άκούση χω-
ρίς να διαμαρτυρηθῇ. ένα Galop του Σάουερ ύστερα
από την Arpassonata του Μπετόβεν. — 'Επειδή άκρι-
βώς τό μεγαλειότερον ένδιαφέρον της μουσικωτέρας
μερίδος του άκροατηρίου είχε συγκεντρωθῇ είς αὐτήν
την σονάταν, ποίπει να όμιλήσωμεν κάπως εκτενε-
στερα διά την εκτέλεσιν του κ. Βασσενχόφεν είς τό
μεγαλοπρεπές αὐτό μουσικόν δημιούργημα, πού μόν-
ον με μίαν άρχαίαν τραγωδίαν ήμπορεί να παρα-
βληθῇ ή με ένα δορικόν ναόν, διά την απλότητα των
γραμμών και την αλήθειαν του πάθους. Την απλότητα
αὐτήν των γραμμών την έννόησεν ό κ. Βασσενχόφεν,
ή μάλλον ή σχολή του, διότι ό καλός κλειδοκυμβαλι-
στής μας είνε πρό πάντων ένας πιστός οπαδός, πιστό-
τατος, τρέμων μη παρεκκλίνῃ τόσο δά από τās πα-
ραδόσεις του διδασκάλου του. Φοβεῖται τό άτομικόν
του αίσθημα, και έτσι κατορθώνει και παίζει την τρα-
γικήν αὐτήν σονάταν έντελώς άντικειμενικά, και μās
αφίνει έτσι θαυμαστάς μέν, αλλά κρύους, κρύους, έντε-
λώς κρύους. 'Εκτός αν ή σονάτα αὐτή δέν κατώρ-
θωσε να μιλήσῃ είς την ψυχήν του και μόνον εως είς
τόν νουν του. την κατανόησιν του και την ψυχράν
αίσθητικήν ανάλυσιν του κατώρθωσε να εισχωρήσῃ.
Είνε αλήθεια ότι τό Adagio της σονάτας τό έπαιξε
θαυμασίως καλά, σχεδόν τέλεια, με ήρεμίαν και απλό-
τητα μοναδικήν, αλλά τό τελευταίον μέρος ήτο πολύ
βιαστικόν, ώσάν να ήσθμινε και αἱ γραμμαι των με-
λωδιών έχανοντο. Τά κομμάτια του Σάουερ τά έξε-
τέλεσε θαυμάσια όπως πάντοτε, και όμολογώ ότι μου
ήρεσαν πολύ και ως συνθέσεις τά δύο πρώτα. Είνε σάν
φαρφουρένια κομψοτεχνήματα από ήχους πλασμένα,
διαφανή και παιδρά, τά όποια ήσαν μιά χαρά να
τ' άκούῃ κανείς. 'Αν έλειπεν εκείνο τό Galop!

Ο κ. Μπουσνίντου έπαιξε με πολύ αίσθημα, όπως
πάντοτε και με περισσότεράν σταθερότητα από άλ-
λοτε. Με πόσην χαράν άκούσαμεν την σονάταν του
Μότσαρτ! Να μουσική γιά τόν τόπον μας, όλη χαρά
και φῶς και διαύγεια. Ο 'Ελληνικώτερος από όλους
τους μουσικούς είνε ό Μότσαρτ, δι' αὐτό τόν μελετώ-
μεν με όλον τόν σεβασμόν και όλην την άνιαν με την
όποιαν άνοίγομεν τους άρχαίους συγγραφείς. Διότι
γροιάζεται ακόμη άρκετός καιρός διά να ξαναγίνωμεν
'Ελληνες.

ΑΡΙΩΝ

ΟΛΟΣ ό βελγικός τύπος αναγγέλλει με κολακευ-
τικώτατα λόγια την άπονομήν του βραβείου άρι-
στοτεχνίας διά τό βιολί υπό του 'Ωδείου των Βρυξελ-
λών είς τόν κ. 'Αλέξανδρον Καζαντζήν. Τό βραβείον
αὐτό σπανίως, δύο ή τρεις φορές μόνον, έδόθη από
της ιδρύσεως του 'Ωδείου, απαιτεί δέ από τους μετέ-
χοντας είς τόν διαγωνισμόν ως πρώτον όρον, να έχουν
ήδη λάβει πρώτον βραβείον άρμονίας. Ο διαγωνιζό-
μενος όφείλει να εκτελέσῃ, με συνοδείαν όρχήστρας,
μείαν σύνθεσιν ή όποία του υποδεικνύεται πρό δεκα-
πέντε μόνον ήμερών, να διαβάσῃ και να μεταφέρῃ εκ
πρώτης όψεως ένα τεμάχιον μουσικόν και να εκτε-
λέσῃ εκ μνήμης ένα τεμάχιον τό όποιον θα ύποδείξῃ
κατά τόν διαγωνισμόν ή έλλανόδικος επιτροπή.

Όλοι τόν γνωρίζουν βέβαια τόν νεαρόν μαθητήν
του 'Ωδείου 'Αθηνών ό όποίος πρό έτών έπροσέμπετο
μαζί με την άδελφήν του Μαρίαν Καζαντζή, με τās
ευχάς των φίλων των και με την έλπίδα ότι θα διε-
κρίνοντο μείαν ήμέραν είς τόν μουσικόν κόσμον. Η εϋ-
λογημένη ήμέρα ήλθε. Και τόσον γρήγορα. Ο 'Αλέ-
ξανδρος Καζαντζής 24 μόλις έτών, τιμῇ την πατρίδα
του με τό δοξασμένον του δοξάρι. Και τά δύο άδελ-
φια είς την έξόχως καλλιτεχνικήν πρωτεύουσιν του
Βελγίου διαρκώς λαμβάνουν δείγματα εκτίμησης. Αἱ
'Αθῆναι θα επανίδουν έπειτα από όλίγας ήμέρας τους
δύο μουσικούς και θα εύτυχίσουν ν' άκούσουν την
τέχνην των.

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ

Κατά την δευτέραν δημοσίαν συνεδρίασιν της Γερ-
μανικής Σχολής ό κ. Χέπτιγκ όμιλήσε περί των
νέων ευρημάτων της Περγάμου. Κατόπιν ό κ. 'Α. Σ.
'Αρβανιτόπουλος έδωσε νέαν έρμηνείαν των δέκα μορ-
φών της ανατολικής πλευράς της ζωοφόρου του Που-
θενώνος, αἱ όποια εύρίσκονται εκάτεραν των θεών,
έξ και τέσσαρες. Αἱ μορφαι αὐται παριστούν κατά
τόν κ. 'Αρβανιτόπουλον, όχι άθλοθέτας, άρχοντας
ή ιερείς αλλά τους επωνύμους ήρωας των φυλών. Ο
Φειδίας οὕτω με την παράστασιν των πατέρων αὐτῶν
και άντιπροσώπων του άθηναϊκού λαοῦ δίδει γενικω-
τέραν έννοιαν είς την πομπήν των μεγάλων Παναθη-
ναίων, όπου αντιπροσωπεύονται κατ' αὐτόν τόν τρόπον
όλοι οἱ πολῖται 'Αθηναῖοι. Κατόπιν συνδυάζον τās
παραστάσεις των επωνύμων είς την 'Αγοράν των 'Α-
θηνών και είς τους Δελφούς, ώνόμασε τους επωνύ-
μους της ζωοφόρου. Τούτο κατώρθωσε διά των μορ-
φών 44 και 45 αἱ όποια παριστούν υἱόν και πατέρα,
τόν Αἰγέα και Πανδίονα, διά της αναγνωρίσεως των
όποιων όρίζονται και οἱ λοιποί: ό 18 είναι ό 'Ακά-
μας, ό 19 ό Οἰνεύς, ό 20 ό Κέκροψ, ό 21 ό 'Ιπ-
ποδόων, ό 22 ό Αἴας, ό 23 ό 'Αντίοχος. Πρὸς τά
δεξιὰ δέ ό 43 ό Ερεχθεύς, ό 44 ό Αἰγεύς, ό 45 ό
Πανδίων και ό 46 ό Λεώς.

Η παρωδία της πομπής των Παναθηναίων είς τās
'Εκκλησιαζούσας του 'Αριστοφάνους έχηρησίμειυσεν είς
τόν όμιλητήν, διά να καταδείξῃ ότι είς την ζωοφόρον
παρίσταντο αἱ κομώτριαι, κόραι μεγάλων άθηναῖ-
κων οικογενειών, αἱ όποια εκαθάριζον τόν πέπλον

της 'Αθηνάς Πολιάδος και έστόλιζον τό ξύλινον ξόα-
νον αὐτης, καθώς και άλλαι κόραι κρατούσαι κηρώνας
δηλ κηροπήγια.

ΝΕΑ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ

ΤΗΝ παρελθούσαν εβδομάδα εν τῷ περιβόλῳ της
εν Τεγέα 'Επισκοπής, εύρέθη έντός βυζαντιακού
ναοῦ, του όποιου τά θεμέλια σώζονται, και παρά την
Βορείαν πλευράν αὐτοῦ, μαρμαρόκτιστος Χριστιανι-
κός τάφος, εν ᾧ ύπῆρχον συντρίμματα όστων. Παρ'
αὐτόν δέ εύρέθη μέγα μαρμάρινον βάθρον άνδριάν-
τος, φέρον επί της μιάς πλευράς Ρωμαϊκήν έμμε-
τρον έπιγραφήν είς τινι ύπατον Ρούφον.

(Σημ.—Πρόκειται πιθανῶς περί εύρέσεως μεγάλου
κωνικοῦ βάθρου, φέροντος ποτε χαλκῶν άνδριάντων
του 'Ρούφου, αν καλῶς ανεγνώσθῃ τό όνομα τούτο.
Ταῦτα εύρέθησαν πολλά εν Τεγέα π. χ. του Μ. Κων-
σταντίνου, του Κ. Χλωροῦ, του Κωνσταντίου, του Διο-
κλητιανου, του 'Αδριανου και Τραϊανου. Σατράπου
τινός, 'Α. Γαληνου κλ.).

ΕΙΣ τό ύπουργεῖον της Παιδείας ό εκ Θήρας χω-
ρικὸς Μακάριος 'Αρχυρὸς έδηλωσεν έγγραφως, ότι
πρό των ήμερῶν ενῶ έσκαπτεν είς τινι άγρόν, κεί-
μενον πλησίον του χωρίου Γωνία του δήμου Καλλι-
στης, εύρε πῆλινον άγγεῖον περιέχον έξήκοντα όκτώ
χάλκινα νομίσματα βυζαντινά, φέροντα εκάτερονθεν
διαφόρους χριστιανικάς παραστάσεις.

ΔΙΑΦΟΡΑ

ΕΝΑ κοινωνικόν γεγονός, ένα μεγάλο βήμα προό-
δου είναι διά τās 'Αθῆνας ή ίδρυσις της Λαϊκής
Εδρέθης, της όποιās έγιναν πρό 15 ήμερῶν τά εγκαίνια.
Τραπέζης, της όποιās έγιναν πρό 15 ήμερῶν τά εγκαίνια.
Εδρέθης ένας νέος με ζώην, μελετητής της σημερινής
μας καταστάσεως ό κ. Διονύσιος Λοβέρδος, ό όποιος
είδε την έλλειψιν και έμελέτησε τό ζήτημα επί πολύ,
και τώρα μās τό παρουσιάζει έτοιμον πρός εκπλήρω-
σιν του ιεροῦ σκοποῦ του. Τό επίθετον δέν είναι ύ-
περβολικόν. Γνωρίζει ό καθείς ποία λεγών τοκογλύ-
φων μυζῇ τό αίμα του δυστυχούς αστοῦ, ό όποιος
δέν έχει άλλο μέσον να δανεισθῇ παρά να ύποθη-
κεύσῃ ένα τιμαλφές άντικείμενον ή ό τι άλλο. Από
αὐτούς τους αγαθούς δανειστάς μās απαλλάττει ή Λα-
ϊκή Τράπεζα. Και μαζί με αὐτό και τό Ταμειντήριόν
της, άνοικτόν πάντοτε και πρόθυμον να δεχθῇ τās έ-
λαχίστας — μέχρι και 1 δραχμῆς — οικονομίας του
λαοῦ. Εἶναι άρετά συγκλητικόν τό θέαμα μικρῶν
και μεγάλων, που πηγαίνουν μ' ένα αίσθημα χαράς
και ευγνωμοσύνης είς τās θυρίδας της Λαϊκής Τρα-
πέζης να καταθέσουν την δραχμήν των. Τό είδαμεν
προχθές. Και είναι πολύ ευχάριστον ότι ό λαός άμέ-
σως ηρνόησε τό μέγεθος του αγαθοῦ τό όποιον του
προσφέρεται.

Ο κ. Λοβέρδος, διευθυντής της Λαϊκής, ό όποιος
βγαίνει από την ύπηρεσίαν της 'Εθνικής Τραπέζης,
είναι μιά μεγάλη έγγήσις περί του μέλλοντος του
ιδρύματος αὐτοῦ.

Τό πρόγραμμα των 'Ολυμπιακῶν 'Αγώνων.

Α'. 'Αθλητικά αγωνίσματα

1. Δρόμοι. — 2. 'Λμμα. — 3. 'Αγώνισμα βολής. —
4. 'Αθλητικόν πένταθλον. — 5. 'Αγωνίσματα άρσεως βα-
ρών. — 6. Πάλη 'Ελληνορωμαϊκή. — 7. Διεκυστί-
δα. — 8. 'Αγών πορείας βάδην 1500 μέτρων. — 9.
'Αναρρίχσις διά σχοινίου.

Β'. Γυμναστικά αγωνίσματα

1. 'Αγών ομάδων. — 2. Γυμνασικόν πένταθλον.

Γ'. 'Αγωνιστικά παιδιαί.

1. 'Αντισφαίρισις (lawn-tennis). — 2. Ποδοσφαί-
ρις (Foot-ball-Association).

Δ'. 'Οπλομαχία.

1. 'Αγών ξίφους άσκήσεως (fleuret). — 2. 'Αγών
ξίφους τριγωνικοῦ (épée de combat). — 3. 'Αγών
σπάθης. — 4. 'Αγών ξίφους τριγωνικοῦ ομάδων δια-
φόρων έθνῶν. — 5. 'Αγών σπάθης ομάδων διαφό-
ρων έθνῶν.

Ε'. Ναυτικά αγωνίσματα.

1. Κολύμβησις. — 2. Κωπηλασία.

Ζ'. Σποποβολία.

Ζ'. Ποδηλασία.

Γενικαί διατάξεις.

Των αγώνων μετέχουσι μόνον φιλάθλοι αγωνισταί.
Πάντες οἱ είς τους 'Ολυμπιακούς 'Αγῶνας αγωνι-
σθησόμενοι ξένοι και 'Ελληνες αγωνισταί όφείλουν
διά των οικειών άθλητικῶν ή γυμναστικῶν Φιλάθλων
'Ενώσεων να βεβαιώσωσι την φιλάθλον αὐτῶν ιδιό-
τητα.

Προθεσμία δηλώσεως όρίζεται διά μέν την Εύρώ-
πην είς μήν, διά δέ τās λοιπὰς ήπειρους 40 ήμέραι
πρό της έναρξεως των 'Αγώνων.

Τό μέτρον των διαφόρων αγωνισμάτων αναγνωρί-
ζεται ως τό επίσημον των 'Ελληνικῶν 'Ολυμπιάδων
μετά την έγκρισιν και σύνταξιν ιδίου πρακτικού υπό
τῶς 'Ελλανοδίκου 'Επιτροπῆς.

Τά βραβεία σύγκεινται εκ κυπέλλων, καλλιτεχνη-
μάτων, μεταλλίων και διπλωμάτων και άπονέμονται
είς τόν πρώτον, δεύτερον και τρίτον νικητήν εκά-
στου αγωνίσματος.

ΕΙΣ την 'Ιθάκην από τό περασμένον έτος λειτουρ-
γεῖ 'Εργαστήριον χειροτεχνίας ιδρυθέν υπό του
'Συλλόγου των Κυριῶν υπέρ της γυναικείας παιδεί-
σεως. Είς τό 'Εργαστήριον αὐτό τά άπορα κορίτσια
της 'Ιθάκης εργάζονται, μανθάνουν ραπτικήν, κέντημα
και δαντέλλαν. Διδάσκονται άνάγνωσιν και γραφήν
και άλλας στοιχειώδεις γνώσεις Διαπαιδαγωγούνται
είς την ήθικήν, έχουν δωρεάν ιατρικήν περιθαλψιν
και φάρμακα και άμειβονται διά την εργασίαν των
καθ' ανάλόγως με την επιτηδεύτητά του και την
ταχύτητα του — 'Εκλείσε πρό όλίγων ήμερῶν τό έτος
και έδόθη λογοδοσία. 'Ημέρα εκπλήξεως δι' 'Αθη-
ναίον ευρεθέντα είς την λογοδοσίαν αὐτήν. Μία κυ-
ρία ή πρόεδρος ή άκριβέστερον ή ιδρύτρια όλου του
έργου, ή κ. Αἰκ. Μαρούλη έλαβε τόν λόγον και ψυ-
χρά με ακρίβειαν και τάκτ και ιδίως με συντομίαν
ζηλευτήν άπεικόνισε την κίνησιν του έτους είς όλί-
γους αριθμούς και όλίγα λόγια. Ούτε πρόλογος ούτε
επίλογος. Τίποτε τό προητοιμασμένον και επιτηδεύ-
μένον. Όλα απλά, ειλικρινή, αὐθόρμητα. Από τās
αρχιτεκτονικάς άνθοδέσφας των άνθοκόμων ή κύρια
αὐτή δικαίως προτιμῇ της φυσικῆς άγκαλίδος των άν-
θῶν. Και όμιλήσε με ακριβολοξίαν, με διάχωσιν
διατυπώσεως, με χάριν εκφράσεως, χωρίς εικόνας,
χωρίς μεγάλα λόγια, χωρίς στόμφον Φαντασθῆτε όμως
τόν 'Αθηναῖον που ήκουε εκεί ότι έξ εισφορῶν υπέρ
του έργου συνελέχθησαν 10,000 δραχμαί χωρίς κον-
σέρτα, χορούς, ράουτ! Που έβλεπεν ότι είς τόπον κατ'
άνγκην πιεσμένον ακόμη από πολήψεις, ζωσμένον
από άντιδράσεις διά κάθε γενναίαν πρωτοβουλίαν έδε-
μελιώθη έργον υγιούς φιλαλληλίας, πρακτικῆς φιλα-
νθρωπίας, αληθοῦς καλλιτεχνικῆς βιοτεχνίας (είς τό
θροῦπις, αληθοῦς καλλιτεχνικῆς βιοτεχνίας) και
είς επίμετρον άς λεχθῇ ότι πραγματική πύδαρχία
βασιλεύει όλονέν αὐστηροτέρα, ότι εκεί όπου ή 'Ισχυ-

ρά μεριμνᾷ διὰ τὴν Ἀσθήριον, ἐκεῖ ποὺ δίδουν χερί εὐαγγελικῆς συνεργασίας αἱ κοινωνικαὶ τάξεις, ἐκεῖ ἐμπνέεται ὁ σεβασμὸς καὶ ἡ ἀναγνώρισις τῆς κοινωνικῆς ὑπεροχῆς. Τὸ ἔργον εἶνε κατ' ἀνάγκην μικρόν. Ὁδοῖντα ἐργάτιδες ζοῦν εἰς τὴν ἀτμοσφαῖραν τὴν ἐξυγιασμένην τοῦ Ἐργαστηρίου αὐτοῦ. Ἕνα μάτι νοήμονος μητρὸς ἀγρυπνᾷ. Ἄλλ' εἶνε γερά θεμελιωμένον, ἔχει τὸ σύνολον ἄρτιον καὶ δὲν ἐκπλήσσεται διότι εἰς τὰ μάτια μου τὸ ἔργον αὐτὸ δὲν ὀμιλεῖ μόνον ὡς μαρτύριον ἰσχυρᾶς θελήσεως, ἀλλὰ καὶ ὡς εὐέλπι σημείον ὅτι αἱ καλαὶ ιδέαι ἤρχισαν νὰ δίδουν ζωὴν εἰς καλὰ ἔργα.

ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΑ

Ἀπὸ τὴν «Νέαν Ζωὴν» τὸ νέον εἰκονογραφημένον ἡμερολόγιον τοῦ 1906 τοῦ κ. Νικολάου Χατζιδάκη :

Ὁ ἥλιος τοῦ μεσονυκτίου

«Εἰκοσιεπτάσρων ὥρων ταξίδι μετ' τὸ ἀτμόπλοιο βορεινὰ τοῦ Τρόνγκεμ (Trondhjem) στὴν Νορβηγία μᾶς φέρνει εἰς τὸν πολικὸ κύκλον. Τὸν περνοῦμε ἐμπρὸς ἀπὸ ἑνα μικρὸ, ψηλὸ βραχόνησο «τὸ Νησί τοῦ Καβαλάρη» (Hestmandö), ποῦ ζωγραφίζεται πάνω στὸν οὐρανὸ, — ἀπὸ τ' ἀνατολικά βλέπομενο — σάν ἱππότης μετ' περικεφαλαίᾳ, ποῦ πηγαίνει καλπάζοντας πρὸς τὸν Νοτιᾷ μετ' τὸν μανδύα του σηκωμένον ἀπὸ τὸν ἀέρα. Στὰ πλοῖα τὸν περιηγτῶν συνήθως ἀναγγέλλεται τὸ συμβάν αὐτὸ τῆς διόδου τοῦ βορείου πολικοῦ κύκλου μετ' μιὰ κανονίᾳ. Καὶ ἔχει τὸν λόγον του πραγματικῶς νὰ ἐπισημοποιῖται κάπως τὸ πρᾶγμα. Ἐδῶ κανεὶς μπαίνει εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο τῆς σφαίρας μας, ποῦ ὁ ἥλιος τὸ καλοκαίρι ποτὲ δὲν δύει, ἀλλὰ πάλι γι' ἀποζημίωσι οἱ μῆνες τοῦ χειμῶνος δὲν τὸν βλέπουν καθόλου. Ἐυρίσκεται δηλαδὴ κανεὶς εἰς τὸ κατὰφλι ἐνὸς κόσμου τῶν παραμυθιῶν, ὅπου καὶ αὐτὲς οἱ λέξεις τῆς Δημιουργίας «Καὶ ἐγένετο ἑσπέρα, καὶ ἐγένετο νύξ» χά- νουν τὴν ἀπόλυτὸν τους σημασίαν. Μποροῦσε κανεὶς νὰ το θεωρήσῃ μόνον ὡς ἑνα ἀξιοπεριέργον πρᾶγμα, ὅτι ὁ ἥλιος μένει ἔτσι στὸν οὐρανὸ ἑνα ὁλόκληρον «ἡμερο- νύκτιον». Καὶ ἐν γένει δὲν περιμένει κανεὶς ἰσχυρᾶς ἐντυπώσεις ἀπὸ αὐτό, ἀφοῦ μάλιστα ἡ διάκρισις τῶν ὥρων τῆς ἡμέρας καὶ τῆς νυκτὸς ἤδη πολὺ πρὶν ἀπὸ τὸν πολικὸ κύκλον ἔχει σχεδὸν ἐξαφανισθῇ (ἀπὸ τὸ λυ- κόφως τὴν νύκτα) ἀκόμη τόσο πρὸς τὰ νότια, ὅσο εἶναι τὸ Μόλδε (Molde), δὲν χάνει σχεδὸν διόλου ἡ νύκτα φῶς τὴν ἐποχὴ τοῦ Ἰουνίου. Ὡστε ὁ περιηγ- τῆς ἔχει συνήθως προφθάσει νὰ γνωρισθῇ ὅπωςδὴ ποτε μετ' τὴν θαυμαστικῶς παράξενη, ὁπαιόχρωμη λάμ- ψη, ποῦ ἔχει τὸ πέλαγος μιὰ τέτοια ὑπερβόρειν καλο- καιρινὴ νύκτα, ποῦ μοιάζει περισσότερον μετ' μέρα, ἀλλὰ μέρα τῶν παραμυθιῶν. — Καὶ ὅμως! τὴν πρώτην φορὰ, ποῦ βλέπει κανεὶς τὸν ἥλιο νὰ κατεβαίνει εἰς τὸν οὐρανόν, ἔξαφνα νὰ σταματᾷ ἐκεῖ ἔξω πάνω στὴ χρυσὴ ταβάν, ποῦ σχηματίζει τὸ ὄριον τῆς γῆς μας καὶ τοῦ ἀπείρου, καὶ ἔπειτα — σάν ὕστερ' ἀπὸ ἑνα σύν- τομο δισταγμὸν — ν' ἀνεβαίνει πάλι στὸν οὐρανόν, — εἶ- ναι στιγμὴ, ποῦ χωρὶς νὰ το θέλῃ, κρατεῖ κανεὶς τὴν ἀναπνοήν του. Αὐτὴ ἡ στιγμὴ, ποῦ ἡ τελευταία λάμψη τοῦ βραδικοῦ καὶ ἡ πρώτη λάμψη τῆς αὐγῆς συγχω- νεύονται σὲ μιὰ θάλασσα ἀπὸ αἶμα καὶ γεννῶνται τὴν τὴν νέα ἡμέρα, ἔχει κάτι τι τῶν παραμυθιῶν. Ἐχει κανεὶς τὸ αἶσθημα, πῶς βλέπει τὸν ἴδιον τὸν χρόνον νὰ σταματᾷ, πῶς εἶναι παρὼν στὴ γέννησι τῆς Αἰωνι- ότητος».

Henrik Pontoppidan (1905).

Ο ΛΙΓΟΣ ΤΙΧΑ

Τῇ πρωτοβουλίᾳ τοῦ Μητροπολίτου Ἀθηνῶν καὶ ὑπὸ τὴν προεδρείαν του ἰδρύεται Ταμεῖον τοῦ Φέ-

νους πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν παρουσιαζομένων ἀναγ- κῶν τῶν ὁμογενῶν. Καταρροῦνται συνεπῶς αἱ διάφο- ροι ἐπιτροπαὶ ὡς καὶ τῆς Ἐπικοῦρου τῶν Μακεδό- νων κλπ. Τὸ Ταμεῖον τοῦ Γένους θ' ἀποτελῇ νομικὸν πρόσωπον καὶ θὰ συνάτῃ ἐπομένως δάνεια, θὰ δέχε- ται δωρεάς, κτλ.

Τὰ βραβεῖα Νόμπελ ἐδόθησαν ἐφέτος ὡς ἑξῆς :
Βραβεῖον τῆς Φυσικῆς εἰς τὸν καθηγητὴν Λενάρ- του πανεπιστημίου τοῦ Κιέβ.
Βραβεῖον τῆς Χημείας εἰς τὸν Ἀλφόνς φὸν Μπάγερ, καθηγητὴν τοῦ πανεπιστημίου τοῦ Μονάχου.
Βραβεῖον τῆς Ἰατρικῆς εἰς τὸν καθηγητὴν Κώχ.
Βραβεῖον τῆς Φιλολογίας εἰς τὸν Πολλωνὸν συγ- γραφέα Ἐρρίκον Σίγκεβιτς.
Βραβεῖον τῆς Εἰρήνης εἰς τὴν βαρωνίδα Βέρθαν φὸν Σούτνερ, πρόεδρον τοῦ αὐστριακοῦ Φιλειρηνικοῦ Συλλόγου.

Ἕνας σοφὸς Ἀγγλὸς ὁ δόκτωρ Ὁσλερ, καθηγητῆς τῆς ἱατρικῆς εἰς τὴν Ὁξφόρδην, συμβουλεύει τὴν ἀνά- γνωσιν ὡς ὑπνωτικόν. Μισή, τὸ πολὺ μία ὥρα, ἀρκεῖ διὰ νὰ φέρῃ ὕπνον. Ἀλλὰ πρέπει νὰ ἐκλέγῃ κανεὶς εὐκόλα ἔργα. Εἰς τοὺς Ἕλληνας ὑποδεικνύει τὸν Πλούταρχον, εἰς τοὺς Ἀγγλοὺς τὴν Δίκην, Θάκερι, Οὐόλτερ Σκόττ. Εἰς τοὺς Ἰάλλους τὴν Ἀνατὸλ Φράνς. Ἕνας ἄλλος εἰδικός, Ἀγγλὸς ἐπίσης, συμβουλεύει ἐν γένει ὡς καλὸν ὑπνωτικόν τὰ ποιήματα καὶ προπᾶν- ταν τὸ σοννέτον.

Ἡ Πρωσιτικὴ Βουλὴ μελετᾷ σχέδιον διώρυγος ἡ ὁποία θὰ ἐνώσῃ τὸ Βερολίνον μετ' τὴν θάλασσαν διὰ τοῦ Στεττίνου.

Εἰς τὸ Βερολίνον ἐτοιμάζεται διὰ τὴν 1ην Ἰανουα- ρίου 1906 ἐκθεσις ἔργων Γερμανῶν καλλιτεχνῶν ἐνὸς αἰῶνος ἀπὸ τοῦ 1775 μέχρι τοῦ 1875.

Ὁ ἱατρὸς κ. Ζακὸν κατὰ τὴν δημοσίαν συνεδρίασιν τῆς παρισίνης Ἰατρικῆς Ἀκαδημίας ἐξήρσε τὸ ἔργον τοῦ Φωτεινοῦ Πανᾶ, ὁ ὁποῖος ἐτίμησε τὸ ἑλληνικὸν ὄνομα μέσα εἰς τὸν ἐπιστημονικὸν κόσμον τῆς Εὐ- ρώπης.

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

ΓΛΩΣΣΙΚΗ ΑΥΤΟΒΙΟΓΡΑΦΙΑ ὑπὸ Παύλου Νιρ- βάνα. Ἐκδοσις «Παναθηναίων» 1905 Ἀθῆναι σχ. 16ον σελ. 44 δρ. 1. — Οἱ συνδρομηταὶ τῶν «Παναθηναίων» οἱ ἀποστέλλοντες λεπτὰ 80 εἰς γραμματόσημα λαμβά- νουν τὸ βιβλίον ἐλεύθερον ταχυδρ. τελῶν.

Ο ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟΣ ὑπὸ Π Κα- ρολίδου. — Σύλλογος πρὸς διάδοσιν Ὁφελίμων Βι- βλίων. Ἀθῆναι 1905 σχ. 16ον σελ. 86, λεπτὰ 40.

ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΟΙ ΚΑΝΟΝΕΣ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ πρὸς ἐξήγησιν τῆς ἐννοίας τοῦ ἀρθρου 17ου τοῦ νόμου ΔΥΔΘ' τῆς 26 Μαΐου 1887 περὶ συντάξεως ἐργοδηγοῦ ὑπὸ Ι. Φιλαρέτου. Τυπογραφεῖον Ἀποστολοπούλου.

Η ΑΡΓΩ τοῦ Ἐρμονα, ποιήματα. Ἀθῆναι 1905. Τυπογραφεῖο «Εστία» σχ. 16ον σελ. 140 δρ. 3.

ΛΑΣΣΑΝΕΙΟΣ ΠΟΙΗΤΙΚΟΣ ΑΓΩΝ ἔκθεσις τῆς κρίσεως ἀναγνωσθεῖσα τὴν 29 Μαΐου 1905 ὑπὸ τοῦ εἰσηγητοῦ Σ. Κ. Σακελλαροπούλου. Ἀθῆναι 1905.

ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ Γεωργ. Θ. Σημηριώτη. Ἀθῆναι 1905 Τυπογραφεῖα τῆς ἡφμεριδὸς «Κόσμος» Σχ. 16ον σελ. 70 δρ. 2.

Μουσική :

ΤΟ ΦΛΑΗΜΑ Στρόβιλος διὰ κλειδοκύμβαλον ὑπὸ Ν. Μαυρογένη, ἐκδότης Θρ. Πετράτος.

